

Col·leccions editorials a la Barcelona del Vuitcents: el cas de Joan Oliveres i Gavarró (1812-1891)

Autora: Inés Nieto Márquez
Tutor: Pedro Rueda Ramírez

Resum executiu

Les col·leccions editorials es van generalitzar a la ciutat de Barcelona a partir de la dècada dels anys 30 del segle XIX. Aquest fet va estar relacionat amb tota una sèrie de transformacions tècniques, polítiques, econòmiques i socials que, a partir d'aquell moment, van propiciar, entre d'altres coses, un augment de les tirades i una reducció del preu dels llibres. L'increment de la producció editorial, sumat a l'alfabetització creixent, va portar els impressors-editors a crear noves estratègies comercials, una de les quals fou el disseny d'aquestes col·leccions.

L'abast i la rellevància d'aquest fenomen a Barcelona no ha estat investigat fins ara. Existeixen, això sí, treballs sobre algunes de les anomenades "Biblioteques il·lustrades" (como ara la *Biblioteca Arte y Letras* o la *Biblioteca Verdaguer*) que han estudiat, però, aquestes publicacions des del punt de vista del seu vincle amb la història de l'art i amb la literatura, i no des de la perspectiva de la història de l'edició, la impremta i de la lectura.

És per intentar compensar aquesta mancança que hem centrat la nostra atenció en el sorgiment de les col·leccions editorials a la Barcelona del segle XIX. En intentar encarar aquest objectiu principal ens hem trobat, però, amb la impossibilitat manifesta d'estudiar totes les col·leccions barcelonines del període mencionat, raó per la qual hem hagut de ser selectius. Finalment, i després d'elaborar una primera part on hem definit alguns termes, hem fet una contextualització històrica, hem proposat una classificació de les col·leccions en funció dels seus continguts i hem parlat dels seus usos, ens hem decidit per dedicar una particular atenció al cas de Joan Oliveres i Gavarró. Aquesta elecció està justificada, segons el nostre parer, pel fet que aquest va ser un editor que dissenyà diverses col·leccions de temàtica variada i dirigides a diferents tipus de públic.

Com no hem pogut disposar de documentació d'arxius d'empresa (la qual, en el cas dels editors barcelonins del XIX, és pràcticament inexistent), hem de dir que la informació utilitzada al llarg de la nostra recerca ha estat obtinguda fonamentalment a partir de:

- Consulta de prospectes editorials de diverses col·leccions.
- Lectura de bibliografia secundària (especialment, per contextualitzar el nostre tema).
- Anàlisi de més de 100 volums, tots els quals formen part d'alguna de les col·leccions editades per Oliveres ja que sovint els editors incorporaven els seus prospectes, llistes de títols i d'altres elements que ens ajuden a compensar aquesta falta de documentació.

Pel que fa a les conclusions de la nostra recerca, voldríem destacar, en primer lloc, que abans del segle XIX existien algunes diferències entre els termes “biblioteca” i “col·lecció” que es van anar mitigant al llarg del temps fins el punt que, al Vuitcents, els impressors barcelonins van arribar a fer servir els dos termes com a sinònims; segon, que durant l’esmentat segle es generalitzà a la Ciutat Comtal la publicació de col·leccions editorials, sovint impulsades per editors particulars, però de vegades també per determinades institucions (com ara, per exemple, l’Església catòlica); tercer, que, en relació al disseny de col·leccions, al llarg del Vuitcents s’observa a les col·leccions barcelonines una influència (i, en alguns casos, directament una còpia) de models europeus, bàsicament francesos; quart, que els editors barcelonins del XIX per difondre les seves col·leccions van utilitzar no només les publicacions periòdiques que editaven, sinó també catàlegs i bibliografies especialitzades; cinquè i últim, que Oliveres és un cas típic (i, per tant, en algun sentit representatiu) d’impressor-editor barceloní del període seleccionat, de tal manera que la nostra investigació ens reafirma en la seva tria com a exemple privilegiat.

SUMARI

INTRODUCCIÓ.....	6
------------------	---

PRIMERA PART:

1 Les col·leccions editorials a la Barcelona del segle XIX

1.1 CONSIDERACIONS TERMINOLÒGIQUES.....	12
1.1.1 <i>Evolució històrica del significat de la paraula “col·lecció” i d’altres termes afins.....</i>	12
1.1.2 <i>Proposta de definició del terme “col·lecció”.....</i>	18
1.2 CONSIDERACIONS HISTÒRIQUES.....	19
1.2.1 <i>El món de la impremta i l’edició a la Barcelona del segle XIX.....</i>	19
1.2.2 <i>Algunes col·leccions barcelonines del Vuitcents.....</i>	26
1.2.3 <i>Difusió de les col·leccions.....</i>	34
1.3 CONTINGUTS I USOS DE LES COL·LECCIONS.....	38
1.3.1 <i>Continguts.....</i>	38
1.3.2 <i>Usos.....</i>	41

SEGONA PART:

2 Joan Oliveres i Gavarró (1812-1891)

2.1 BIOGRAFIA.....	46
2.1.1 <i>Llibreria i impremta.....</i>	46
2.1.2 <i>Producció editorial.....</i>	52
2.2 ANÀLISI DE LES COL·LECCIONS LOCALITZADES.....	55
2.2.1 <i>Tesoro del comercio o Biblioteca mercantil.....</i>	56
2.2.1.1 <i>Plantejament i estratègia editorial.....</i>	57
2.2.1.2 <i>Característiques materials i formals.....</i>	60
2.2.2 <i>Mosaico de conocimientos.....</i>	61
2.2.2.1 <i>Plantejament i estratègia editorial.....</i>	62
2.2.2.2 <i>Característiques materials i formals.....</i>	64
2.2.3 <i>Tesoro de autores ilustres.....</i>	65

2.2.3.1 Plantejament i estratègia editorial.....	66
A) Primera etapa, sota la direcció de Jaume Tió (1842-1844).....	68
B) Segona etapa, sota la direcció d'Augusto de Burgos (1845-1869).....	72
C) Tercera etapa, sota la direcció d'Antoni Bergnes de las Casas (1870-1899).....	75
2.2.3.2 Característiques materials i formals.....	77
2.2.3.3 Valoració.....	79
2.2.4 <i>Biblioteca católica</i>	80
2.2.4.1 Plantejament i estratègia editorial.....	81
2.2.4.2 Característiques materials i formals.....	89
2.2.5 <i>Biblioteca de educación</i>	90
2.2.5.1 Plantejament i estratègia editorial.....	91
2.2.5.2 Característiques materials i formals.....	94
2.2.6 <i>Galería satírica</i>	95
2.2.6.1 Plantejament i estratègia editorial.....	96
2.2.6.2 Característiques materials i formals.....	97
2.2.7 <i>Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas</i>	98
2.2.7.1 Plantejament i estratègia editorial.....	99
2.2.7.2 Característiques materials i formals.....	102
CONCLUSIONS	103
BIBLIOGRAFIA	109
ANNEXOS	123

INTRODUCCIÓ

Aquest treball vol ser una aproximació a l'estudi de les col·leccions editorials a la Barcelona del segle XIX a partir d'un cas individual, el de l'impressor Joan Oliveres i Gavarró (1812-1891). El treball en qüestió no és, per tant, ni un catàleg de totes les col·leccions editorials que es van publicar en aquesta ciutat durant aquell període, ni una història de les col·leccions barcelonines d'aquest segle (malgrat que al llarg del nostre escrit s'han introduït nombroses observacions històriques sobre les mateixes).

Les col·leccions editorials es van generalitzar al segle XIX a la ciutat de Barcelona perquè fou llavors quan es van idear i estendre tota una sèrie de canvis tant a nivell tècnic com polític, econòmic, social i cultural. Aquestes modificacions van fer que, després d'una llarga etapa sense canvis ressenyables en relació amb la fabricació del llibre es produís una transformació notable en el món editorial de la ciutat amb el resultat d'un augment de la producció. Com a conseqüència d'aquests fets, els impressors del Vuitcents van crear un important nombre d'estratègies de venda per intentar adaptar-se a les noves condicions del mercat i satisfer les demandes de nous lectors. Una d'aquestes estratègies fou la creació de col·leccions destinades a un públic divers i en augment.

Durant aquest Màster en Biblioteques i Col·leccions Patrimonials (i, un any abans, al Postgrau de Tractament i Gestió del Patrimoni Bibliogràfic) ja vam realitzar altres treballs relacionats amb el món de la impremta i l'edició a la Barcelona del segle XIX¹ i ens ha semblat pertinent continuar amb aquesta línia d'investigació.

Hem seleccionat per a la segona part de l'estudi el cas de Joan Oliveres i Gavarró, principalment, perquè l'any 1842 va dissenyar el *Tesoro de autores ilustres*. Aquesta col·lecció va sobreviure, com a mínim, fins l'any 1899 (data del volum més modern que hem localitzat) la qual cosa és indicativa del seu èxit i fa del seu editor un cas excepcional. A més d'aquesta publicació, Oliveres va produir altres col·leccions, heterogènies entre sí. Per totes aquestes raons, ens ha semblat un exemple d'adaptació al mercat de la seva localitat durant la seva època.

Des d'un punt de vista metodològic, hem de dir que la recerca que presentem té un caràcter fonamentalment històric-descriptiu i, secundàriament, conceptual. Per tal de portar-la endavant ens hem basat en bibliografia secundària, en fonts primàries (prospectes de les

¹ En aquest sentit, ens agradaria destacar el treball inèdit sobre la llibreria i els catàlegs editorials de l'impressor barceloní Manuel Saurí i Crespí (1803-1854).

col·leccions, anuncis en publicacions periòdiques), i principalment en els volums de les col·leccions editades per Oliveres (en total han passat per les nostres mans més de 100 títols i sempre que ha estat possible hem analitzat més d'un exemplar).

El treball al qual aquestes poques pàgines serveixen d'introducció s'estructura en dues parts, completades amb un apartat de conclusions, una bibliografia i una sèrie d'annexos.

Pel que fa a la primera part, l'hem subdividit en tres capítols. En relació amb el primer d'ells, cal dir el següent: hem pensat que, abans de passar a qualsevol altre tipus de consideració, havíem de definir de la manera més acurada possible el concepte al voltant del qual gira la nostra investigació (col·lecció editorial), així com d'altres termes més o menys pròxims que en ocasions es confonen amb ell (com ara biblioteca o antologia). Aquesta prioritat es justifica perquè l'ús d'aquestes paraules ha evolucionat amb el pas del temps i ens interessava conèixer quin era el seu significat al segle XIX per identificar de forma correcta les col·leccions en els catàlegs.

Un cop definit el terme central de la nostra investigació i d'altres conceptes més o menys propers a aquest, ens ha semblat oportú presentar molt breument el context històric en què van aparèixer les col·leccions editorials que aquí estudiarem. En ser aquestes publicacions un producte que varia en funció dels canvis que es produeixen a nivell tècnic, però també del públic consumidor, és raonable pensar que constitueixen un reflex d'aquestes transformacions.

Després d'haver tractat els aspectes conceptuals i les consideracions històriques, el tercer i últim capítol de la primera part s'ocupa d'un assumpte de caràcter intermig (és a dir, ni tan abstracte com les distincions conceptuals ni tan concret com la al·lusió a determinats fets històrics). Es tracta d'una classificació de les col·leccions pels seus continguts. Per acabar aquest primer bloc, parlarem a grans trets dels usos que van tenir aquelles col·leccions.

A la segona part del nostre escrit ens centrarem, com ja hem assenyalat, en la figura d'un sol editor, Joan Oliveres. Per començar reconstruïm la seva biografia a partir de les escasses dades que en aquest sentit hem pogut localitzar, amb especial atenció als aspectes més rellevants de la seva carrera com a llibreter i impressor, d'un costat, i de la seva producció editorial (excepte les col·leccions que constitueixen l'assumpte del segon capítol d'aquesta part).

Dins aquest darrer capítol revisarem, doncs, les col·leccions dissenyades per Oliveres que hem estat capaços de localitzar i de les quals hem pogut reunir prou documentació com per elaborar un subapartat. Per a cadascuna d'elles hem elaborat una fitxa on hem anotat les seves característiques principals. Per a la seva revisió hem atès, a aquelles condicions que, a

més de les que componen la definició que hem proposat al primer capítol, aconsegueixen; i a si tenen o no continguts o usos diferents als contemplats a les classificacions exposades al capítol tercer d'aquella mateixa part. L'anàlisi de cadascuna de les col·leccions esmentades l'hem dividit en dos apartats: per una banda, el que hem anomenat "Plantejament i estratègia editorial" i, per una altra, el que s'ocupa de les seves "Característiques materials i formals" ja que per definir el terme "col·lecció editorial" vam afirmar que és essencial, primer, el fet que hi hagi un plantejament i una estratègia editorial i, segon, la presència de certes característiques físiques, que permetien als editors vendre cadascuna de les seves col·leccions com un conjunt homogeni.

Per finalitzar aquest treball, i després de l'apartat de conclusions, hem afegit una sèrie d'annexos, dividits també en funció de les dues parts que componen el nostre treball. Per a la primera d'elles, inclourem diferents exemples de prospectes de col·leccions. Per a la segona part, hem inclòs alguns annexos relacionats amb el *Tesoro de autores ilustres* (relació d'obres de la col·lecció, autors i publicitat).

Tal com hem anticipat, hem fet servir tant bibliografia secundària com fonts primàries. Unes i altres han tingut una importància variable a cadascun dels cinc capítols que hem esmentat.

Per començar, ens agradaria destacar que no hem trobat cap treball que estudiï el conjunt de les col·leccions editorials publicades a la ciutat de Barcelona durant el segle XIX des de la perspectiva de la història del llibre i de l'edició.² A França, sí que existeix una tesi doctoral publicada l'any 1999 sota el títol *La invention de la collection: de la diffusion de la littérature et des savoirs à la formation du citoyen au XIXe siècle*, on la seva autora, Isabelle Olivero, analitza el fenomen de les col·leccions editorials al país veí. Aquest estudi ens ha servit com a punt de referència per realitzar el nostre treball, amb totes les dificultats i el risc que comporta comparar dues realitats tan diferents, sobretot si tenim en compte que en el nostre cas no comptem amb la documentació d'arxiu de fons editorials (que inclou dades de tiratges o bé correspondència entre els editors i els autors), que sí es conserva en canvi a França.

Al primer capítol del treball per tal de determinar no només el significat actual del terme "col·lecció editorial", sinó també la seva evolució històrica, hem utilitzat el *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española* (NHLE), disponible a la pàgina web de la Real

² S'han publicat alguns treballs sobre la *Biblioteca Arte y Letras* que provenen de l'àmbit de la història de l'art i de la literatura.

Academia Española. Ha estat una eina de gran utilitat per tal de determinar què es considerava col·lecció al segle XIX.

Pel que fa a l'elaboració del capítol 1.2.2 només hem trobat un treball que s'ocupés d'un tema aproximat al nostre, també des d'una perspectiva històrica-descriptiva. Es tracta dels textos que acompanyaven l'exposició que va tenir lloc entre abril i maig de l'any 2013 a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la UB sota el títol "Col·leccions catalanes 1830-1939. Una passejada pel disseny de col·leccions," redactats pels professors Jesús Gascón i Amadeu Pons. Aquest escrit ens ha estat de gran d'utilitat, però òbviament fins a un cert punt, atès que, d'un costat, ultrapassa el límit cronològic del segle XIX i, d'un altre, es tracta de textos per a una exposició i responen, per tant, a un format molt determinat i no al propi dels estudis extensos.

Volem destacar també alguns treballs que fan referència al món de l'edició i la impremta a la Barcelona del Vuitcents i que ens han estat d'utilitat per a la redacció dels aspectes més genèrics del present estudi. Començarem per l'obra inèdita de Feliu Elias que, amb el títol, *Les arts del llibre a Barcelona (història del llibre català il·lustrat): 1775-1939* es troba disponible a la BC, i que en el cas d'alguns impressors constitueix l'única font d'informació de què disposem. El problema, al nostre entendre, és que Elias no sempre especifica l'origen de les fonts consultades i, per tant, en alguns moments es fa difícil contrastar les dades que ens aporta. Altres estudis que ens han proporcionat informació sobre el món de l'edició a la Barcelona del segle XIX són els de Montserrat Comas, *Lectura i biblioteques populars a Catalunya: 1793-1914*, i la tesi doctoral de Meritxell Verneda, *L'art gràfic a Barcelona. El llibre il·lustrat: 1800-1843*, que aprofundeix en l'estudi del mercat de gravats en l'edició romàntica. Altres investigacions que hem tingut molt presents han estat *Historia de la edición en España 1836-1936*, coordinada per Jesús A. Martínez, i alguns dels múltiples treballs de l'hispanista francès Jean François Botrel (sobretot pel que fa a la difusió del llibre).

En aquesta introducció també ens agradaria fer esment de les dificultats que comporta realitzar un treball d'aquestes característiques, si tenim en compte que els arxius d'empreses editorials barcelonines són pràcticament inexistents per al període objecte del present estudi. A més de la dificultat que prové d'aquesta manca de documentació, hem d'assenyalar, primer, que en alguns casos els editors no posaven el nom de la col·lecció als seus volums i, segon, que amb el pas del temps i per motius variats com enquadernacions, restauracions o robatoris alguns exemplars d'aquestes col·leccions han perdut part dels elements que les identificaven com a tals (portadelles, cobertes, làmines, prospectes, etc.).

Per finalitzar aquesta introducció, afegirem algunes qüestions formals. En la transcripció dels textos s'han respectat les seves particularitats lèxiques, morfològiques i sintàctiques, així com el seu ús de les majúscules, però hem normalitzat l'ortografia. Els fragments citats s'inclouen dins el text quan són breus i tenen la consideració de paràgrafs quan tenen cinc o més línies. Les abreviatures utilitzades al llarg d'aquest treball són les següents:

- **AHCB:** Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.
- **AHN:** Archivo Histórico Nacional.
- **AMCB:** Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.
- **BC:** Biblioteca de Catalunya.
- **RAE:** Real Academia Española.
- **TAI:** Tesoro de autores ilustres.

PRIMERA PART:

Les col·leccions editorials a la Barcelona del segle XIX

1.1. CONSIDERACIONS TERMINOLÒGIQUES

Aparentment pot semblar fàcil definir el terme “col·lecció editorial”. Però no és un concepte tan evident com d’entrada podríem arribar a pensar. En una primera aproximació, podem dir que es tracta d’una sèrie de publicacions que es caracteritza per l’homogeneïtat física dels seus elements, perquè els documents que la componen s’agrupen sota un títol comú i perquè algú ha tingut prèviament la idea de reunir-los. Com veurem detingudament més endavant, va ser al primer terç segle XIX quan els editors barcelonins van crear les primeres col·leccions, a imitació de les publicades a d’altres ciutat europees, com a estratègia comercial per tal d’arribar a un públic més ampli i fidelitzar-lo. Si fem una ullada als catàlegs de llibreters i impressors de l’època, veurem que era freqüent trobar “col·leccions” i “biblioteques” entre els volums dels seus fons editorials. És per això que voldríem començar aquest treball indagant una mica en la història del significat d’aquestes dues paraules, així com en el del mot “antologia”, que considerem relacionat amb elles.

1.1.1. Evolució històrica del significat de la paraula “col·lecció” i d’altres termes afins

A la seva tesi doctoral, Isabelle Olivero explica que a França l’ús de la paraula “biblioteca” per tal de designar una “col·lecció editorial” està documentat des de 1690 i que, si bé els dos termes significaven inicialment coses diferents, al llarg del segle XIX van esdevenir sinònims.³ Voldríem iniciar la nostra investigació sobre aquesta evolució semàntica fent servir com a eina principal l’edició facsimilar online del *Nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española (NTLLE)*, consultable a la pàgina web de la RAE i que agrupa una àmplia selecció de diccionaris des del segle XV fins al segle XX. Prendrem com a punt de partida la definició del terme “col·lecció” que ens dóna la darrera edició del *Diccionario* online de la RAE. De les cinc accepcions que se’ns proposen, ens interessan només les dues primeres, que són les següents:

1. Conjunto ordenado de cosas, por lo común de una misma clase y reunidas por su especial interés o valor. *Colección de escritos, de medallas, de mapas*”.

³ Olivero marca una diferència entre la col·lecció (reedició caracteritzada per la tria d’un erudit o bibliòfil que reuneix textos afins pel seu gènere o destinació; o compilació que pretén representar la totalitat del saber) i la biblioteca (col·lecció d’obres publicades per un mateix editor i que presenta característiques comunes), dins OLIVERO, Isabelle (1999). *L’invention de la collection...* Paris: Éditions de l’IMEC, p. 14-15.

2. Serie de libros, discos, láminas, etc., publicados por una editorial bajo un epígrafe común, generalmente con las mismas características de formato y tipografía.⁴

És de destacar que el concepto “col·lecció editorial” engloba, la segona d’aquestes accepcions.

Ara bé, com de seguida comprovarem, “col·lecció” no sempre ha tingut aquests dos significats. De l’evolució històrica d’aquest mot destacarem, per començar, els següents dos moments:

- *Diccionario de autoridades* (1729):⁵ “El acto de recoger, o juntar alguna cosa. Y también la misma junta que se hace de las que son de una especie, para que estén unidas.”
- *Diccionario usual de la RAE* (1780):⁶ “El conjunto de varias cosas, por lo común de una misma clase, como el de escritos, medallas, mapas &.”

Aquesta definició es repeteix tant a les successives reedicions d’aquest *Diccionario usual* com (amb petites modificacions que no alteren el seu significat) als diccionaris del segle XIX de Vicente Salvá,⁷ Ramón J. Domínguez,⁸ Gaspar y Roig,⁹ Elías Zerolo¹⁰ i Aniceto de Pagès.¹¹

Dos dels diccionaris del segle XIX que acabem de mencionar (Domínguez y Gaspar y Roig) afegeixen al terme “col·lecció” una accepció que convé igualment assenyalar, ja que és rellevant per a l’assumpte que ens proposem tractar. Són els següents:

- Domínguez (1853):¹² “Reunión, complicación[sic], epítome, compendio, etc. de trozos escogidos, de materias selectas entresacadas de obras más célebres, ora

⁴ *Diccionario de la lengua española* (2001). 22ª ed. Vegeu: <<http://www.rae.es>>. [Consulta en línia 18/04/2014].

⁵ *Diccionario de la lengua castellana en que se explica el verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad...* (1729). Madrid: Francisco del Hierro, 2 v. p. 108. És el diccionari més antic que recull la paraula “col·lecció”.

⁶ *Diccionario de la lengua castellana compuesto* (1780). Madrid: Ibarra, p. 241.

⁷ SALVÀ, V. (1846). *Nuevo diccionario de la lengua castellana que comprende...* Paris: Lib. V. Salvá, p. 26.

⁸ DOMÍNGUEZ, R. J. (1853). *Diccionario nacional, o, Gran diccionario clásico de la lengua española: el más completo de los léxicos publicados hasta el día*. 5ª ed. Madrid: Est. de Mellado, p. 402.

⁹ GASPAS ROIG (1853). *Diccionario enciclopédico de la lengua española, con todas las voces, frases, refranes y locuciones usadas en España y las Américas*. Madrid: Imp. y Lib. de Gaspar y Roig, p. 582.

¹⁰ ZEROLO, E. (1895). *Diccionario enciclopédico de la lengua castellana*. Paris: Garnier hermanos, p. 616.

¹¹ PAGÈS, A. de. (1902). *Gran diccionario de la lengua castellana*. Suc. Rivadeneyra, p. 312.

¹² DOMÍNGUEZ, R. J. (1853), p. 402.

científicas y literarias, ora políticas y administrativas, ora morales y filosóficas, etc.”

- Gaspar y Roig (1853):¹³ “Reunión, compilación, de trozos escogidos y entresacados de las obras selectas de ciencia, literatura, política, moral, etc.”

Si, tal com hem anticipat, aquest sentit del terme “col·lecció” és rellevant per a la nostra investigació és perquè, malgrat no haver-se conservat a les definicions més recents, els editors del segle XIX utilitzaren el terme en qüestió en aquest sentit. Així l’hem d’entendre en alguns títols com ara *Deleyte de la discrección o Floresta española, colección de cuentos, chistes, agudezas...*, publicat a Barcelona l’any 1807 per Antoni Sastres.

Aquest significat s’atribueix actualment amb més freqüència al terme “antologia”, que no s’ha desvinculat del tot de “col·lecció” amb el pas del temps. Així ho demostra que l’actual *Diccionario* de la RAE defineixi la paraula “antología” com: “Colección de piezas escogidas de literatura, música, etc.”¹⁴ i que, abans que a cap altra obra de referència, al *Diccionario* de Salvá es fixés el seu significat en els següents termes:

Colección de composiciones poéticas de diversos autores. A este nombre que dieron los antiguos a las colecciones formadas de los poetas griegos o latinos se ha sustituido posteriormente el de CANCIONERO, FLORESTA, JARDÍN DE FLORES, ROMANCERO, SILVA, etc. y hoy día es más usado el genérico de COLECCIÓN.¹⁵

Aquest vincle exclusiu de l’”antologia” amb els textos poètics es conserva als diccionaris de Zerolo¹⁶ i Pagés,¹⁷ així com als editats per la RAE fins a 1983, any a partir del qual aquesta institució acceptà també com a “antologia” la col·lecció d’altres tipus de peces artístiques (per exemple, les musicals).

Per tal de considerar la paraula “col·lecció”, no ja en el seu sentit general, sinó en el sentit específic que té dins l’àmbit del món editorial, pensem que és d’utilitat citar les següents línies del *Diccionario de bibliología y ciencias afines* de José Martínez de Sousa:

¹³ GASPAR ROIG, (1853), p. 582.

¹⁴ *Diccionario de la lengua española* (2001). Vegeu: <<http://www.rae.es>>. [Consulta en línia 18/04/2014].

¹⁵ El diccionari de Vicente Salvá és el més antic que recull la paraula “antologia” que no va aparèixer a cap dels editats per la RAE fins el 1884, p. 79.

¹⁶ ZEROLO, E. (1895), p. 201.

¹⁷ PAGÈS, A. (1902), p. 446.

Conjunto de obras independientes, con numeración o sin ella, cuya relación, que puede ser temática, con más frecuencia se limita a igualdades de características y a un título colectivo que se repite en cada una de ellas, además del suyo propio.¹⁸

També utilitzarem aquest mateix *Diccionario...* per tal de començar a establir els matisos existents entre els sentits dels mots “col·lecció” i “biblioteca”. Martínez de Sousa defineix el segon d’ells en la seva sisena accepció de la manera següent:

Colección de obras que tratan de un mismo o similar tema. Colección de libros publicados en forma periódica y agrupados en categorías según la región a que pertenecen, la época en que se escribieron, la importancia del autor y el tema tratado: *Biblioteca de autores cristianos, Biblioteca de autores catalanes*.¹⁹

Si comparem les definicions de “col·lecció” i “biblioteca” que dóna aquest autor veurem que a la segona d’elles no es considera rellevant ni el fet que els autors que en formen part siguin diversos, ni les seves característiques físiques, com succeeix en canvi en el cas de les “col·leccions”. A més, en el cas de les “biblioteques” l’autor destaca la unitat en el contingut i la periodicitat.

Tornem ara als diccionaris del segle XIX i, concretament, al de Castro y Rossi per destacar un dels significats que dóna per a la paraula “biblioteca”:²⁰ “Colección de obras escogidas de una facultad, o ciencia o de varias materias, que se publica por suscripción, a fin de que se adquieran más fácilmente”.

Aquesta al·lusió a la subscripció com a tret propi de les “biblioteques” s’ha perdut en els diccionaris generals de la llengua.

Cal indicar també que el diccionari de Gaspar y Roig inclou com a cinquè i darrer significat de “biblioteca” la següent accepció: “Nombre genérico dado a ciertas publicaciones científicas y literarias, como la biblioteca del jurisconsulto, del ciego, etc.”²¹ Per últim, voldríem destacar la tercera accepció que per aquest mateix terme es va reservar al diccionari de Zerolo:²² “Colección de libros o tratados análogos o semejantes entre sí, ya por las materias de que tratan, ya por la época o nación a que pertenecen”. Aquesta definició s’ha

¹⁸ MARTÍNEZ DE SOUSA, J. (2004). *Diccionario de bibliología y ciencias afines*. Gijón: Trea, p. 193.

¹⁹ MARTÍNEZ DE SOUSA, J. (2004), p. 111.

²⁰ CASTRO Y ROSSI, A. (1852). *Gran diccionario de la lengua española...*, tomo primero: a-costra. Madrid: Oficinas y Est. tip. del Semanario pintoresco y de la ilustración, p. 384.

²¹ GASPAR ROIG (1853), p. 357.

²² ZEROLO, E. (1895), p. 374.

conservat als posteriors diccionaris de la RAE, fins el punt que l'actual la contempla com a sisena accepció del terme “biblioteca”.

De tot el que hem dit en aquest últim paràgraf es dedueix, en primer lloc, que al segle XIX era freqüent l'ús de la paraula “biblioteca” per tal de designar el que actualment anomenem “col·lecció editorial”; segon, que el vincle entre “col·lecció i “biblioteca” no ha desaparegut mai del tot en una de les accepcions d'aquesta última paraula; tercer, que la publicació per subscripció es va entendre com un tret definitori de les col·leccions editorials només durant un període de temps a mitjans del Vuitcents; i, quart que la “periodicitat determinada” ha estat rescatada en el diccionari de Martínez de Sousa, és a dir, en un diccionari dirigit als professionals de l'àmbit editorial.

Els impressors catalans del segle XIX, a més de fer servir el terme col·lecció en el sentit d'antologia, com acabem de veure, utilitzaren sovint els dos termes com a sinònims; així ho mostren títols com ara *Biblioteca católica, o, Colección selecta y económica de las mejores obras de religión y moral* (editada per Joan Oliveres, i de la qual parlarem més extensament a la segona part del treball), *Biblioteca selecta, portátil y económica, o sea, Colección de novelas escogidas* (editada per Antoni Bergnes de las Casas), etc. En aquests dos casos no sembla que importés gaire que els autors fossin o no diferents, mentre que resulta en canvi evident que la uniformitat física era un tret primordial per tal de que existís la col·lecció. Aquest últim aspecte es pot comprovar, per exemple, al següent fragment de la promoció que en el tercer volum de la novel·la *El renegado*, del Vescompte d'Arincourt, va insertar Francesc Oliva, editor establert al carrer Argenteria que va publicar aquesta obra l'any 1836 a la seva *Colección de novelas escogidas*:

La desigualdad de las Ediciones forma un amontonamiento de volúmenes chocantes a la vista por su desproporción y falta de uniformidad: son otros tantos motivos que nos han impelido a proporcionar al público la Colección que anunciamos. Como forman parte de nuestra Colección algunas novelas de las que se han hecho o pueden hacerse otras Ediciones en distinto tamaño e impresión, etc. de lo que hemos adoptado, podrán los señores que nos favorecen conocer si una novela pertenece a la presente Colección o no, aunque lleve igual título, con sólo haber visto un tomo cualquiera de las nuestras; pues repetimos que serán del todo semejantes; y además de llevar indicada la imprenta de OLIVA, adornará cada tomo una lámina y viñeta grabadas en alambre lo mismo que el frontispicio, el tamaño será enteramente

igual, el papel y carácter de letra los mismos, y la impresión se verificará con mayor esmero.²³

Constatem per tant que, en aquest cas, Francesc Oliva prioritzà els elements materials i, en concret, la uniformitat física externa i interna. Tot i això, pel que fa a l'enquadernació, la seva col·lecció distava encara de certes biblioteques il·lustrades publicades durant el període de la Restauració, les quals es caracteritzaren per les seves enquadracions industrials luxoses, mentre que els exemplars que hem examinat de la col·lecció d'Oliva foren enquadrats en pasta espanyola, habitual a l'època i molt menys sofisticada. Del fragment anterior també ens sembla interessant el fet que l'editor reconegués com a valor principal l'aspecte estètic més que no pas la primícia editorial (ja que algunes de les novel·les que formaven part de la seva col·lecció ja havien estat publicades per altres impressors de la ciutat la qual cosa també és una mostra de la debilitat que existia en el mercat editorial). A més de la uniformitat, també eren rellevants les dimensions dels volums que conformaven les col·leccions. Així, per exemple, Oliva deia d'una de les seves publicacions que els llibres que la integraven podien “fácilmente circular por lo cómodo y manejable de su tamaño”.²⁴ Aquest editor es decantava per un format 16° mentre que, abans que ell, Antoni Bergnes de las Casas havia escollit el format 32° per a la seva *Biblioteca portátil, selecta y económica*. Era, doncs, important que els volums fossin petits, lleugers i fàcils de transportar, de tal manera que les dones, grans consumidores de novel·la, els poguessin guardar a les seves bosses de mà i els homes a la “faltriquera”²⁵ o butxaca. Això explica, per exemple, que la *Biblioteca de damas* (1833-1834), també editada per Bergnes de les Casas, no passés dels 11 cms. En aquest sentit, Feliu Elias afirma que a mitjans del segle XIX els 12° i els 16° il·lustrats, que durant la primera meitat del segle foren els formats més corrents de la novel·la europea, deixaren lloc als 8° i als 4rts. A Catalunya aquesta substitució de formats va ser ràpida, atès que l'any 1850 ja hi havia editorials que empraven correntment el 8° i el 4rt, i no només el 16°.²⁶ Aquest augment de la mida dels volums va permetre incloure en ells un tipus de lletra més gran, dividir la pàgina en dues columnes, integrar més imatges o donar peu a edicions de luxe. Per últim, ens sembla convenient assenyalar que algunes col·leccions de l'època de la

²³ ARLINCOURT, Vescomte d'(Charles Victor Prévot). (1837). *El renegado*. Barcelona: Imp. de Oliva. Vol. 3, p. 6-7 del catàleg afegit al final del text.

²⁴ CHANTREAU, P. N. (1838). *Arte de hablar bien el francés...* Barcelona: Imp. Oliva. Publicitat a la contracoberta.

²⁵ *Deleyte de la discrección o Floresta española, colección de cuentos, chistes, agudezas...* (1807). Barcelona: Imp. De Antonio Sastres, p. 2.

²⁶ ELIAS, F. [ca 1948]. *Les arts del llibre a Barcelona (història del llibre català il·lustrat): 1775-1939*. [Barcelona: l'autor], p. 571.

Restauració, com ara *Arte y letras* (1881-1890) o la *Biblioteca Verdaguer* (1882-1884), donades les seves característiques materials i formals, no foren només concebudes de cara a la lectura, sinó que constituïren també una forma d'ostentació per a la nova burgesia urbana, tot esdevenint un signe de distinció social i ocupant un espai rellevant a la casa.

1.1.2. Proposta de definició del terme “col·lecció”

A més de certes característiques físiques comunes a tots els seus volums, una col·lecció ha de tenir un nom que la identifiqui. Aquest és, per tant, un altre element que ens interessa retenir, perquè els títols de les col·leccions sovint eren molt reveladors del públic al qual s'adreçaven (com ara la *Biblioteca de damas*,²⁷ la *Biblioteca económica del maestro de primera enseñanza*,²⁸ la *Biblioteca escogida de la juventud*,²⁹ etc.) i del seu contingut (per exemple, la *Biblioteca católica*,³⁰ la *Biblioteca revolucionaria*,³¹ etc.). Altres elements rellevants en el disseny d'una col·lecció són que existeixi un director o persona responsable de la tria i la selecció dels seus títols. Durant el Vuitcents el director de la col·lecció era de vegades també l'editor o l'impressor que l'havia ideat. Quan no es produïa aquest fet, els directors sovint eren personatges rellevants que donaven prestigi a la publicació i la seva contractació constituïa una part més de l'estratègia comercial de l'editor motiu pel qual el seu nom apareixia en un lloc destacat tant en els prospectes en els què s'anunciava la col·lecció, com en els títols de la mateixa que es publicitaven en forma de llistes.

Sintetitzant els elements dels quals hem fet esment dins aquest apartat, arribem a la següent definició del terme “col·lecció editorial”, que és la que utilitzarem al llarg de les pàgines successives: sèrie de publicacions concebuda per un o varis agents, essent aquestes publicacions reconeixibles per un nombre variable de característiques físiques (mides, encuadernació, làmines, etc), presentades sota un nom general i anunciades en la forma d'una llista de títols. Altres aspectes, tant de contingut com de forma (per exemple l'homogeneïtat temàtica, la numeració dels volums, la periodicitat o la subscripció), tot i que habituals a les col·leccions editorials, no són inherents a aquest concepte i, per tant, no formen part de la definició que acabem de proposar.

²⁷ Publicada per Antoni Bergnes de las Casas entre 1833 i 1834.

²⁸ Publicada per Joan Bastinos i fill entre 1864 i 1868.

²⁹ Publicada per Viuda e hijos de J. Subirana entre 1861-1894.

³⁰ Publicada per Joan Oliveres entre 1844-1862.

³¹ Publicada per Salvador Manero entre 1868-1869.

1. 2. CONSIDERACIONS HISTÒRIQUES

1.2.1. El món de la impremta a la Barcelona del segle XIX

L'estudi acurat de les col·leccions editorials a una ciutat durant un determinat lapse de temps resulta del tot impossible si no es tenen en compte les circumstàncies històriques del lloc i de l'interval cronològic en qüestió. Si això es pot dir de gairebé qualsevol producció cultural, encara és més cert per a les col·leccions editorials, atès que elles, per les peculiaritats que hem revisat al capítol anterior, són en bona mesura un reflex d'aquestes mateixes circumstàncies. Dit això, i com que l'etapa que ens interessa en aquest cas és el segle XIX, no podem deixar d'assenyalar que resulta igualment impossible resumir en unes poques pàgines la totalitat de la història de Barcelona durant aquest període. És per aquest motiu que intentarem comentar breument només els principals esdeveniments de caràcter polític, econòmic i social que van afectar la capital catalana durant aquests anys.

Com la resta dels país, Barcelona va patir l'Ocupació francesa (1808-1814), va ser testimoni de l'aprovació de la Constitució de Cadis (1812), va suportar la repressió durant la "Dècada ominosa" (1823-1833) i es va veure immersa en les diferents revolucions liberals del segle. Aquests canvis polítics van provocar una sèrie de modificacions en l'àmbit legislatiu, econòmic i social que, per suposat, van afectar el món de la impremta, de l'edició del llibre i de la lectura. En el primer d'aquests àmbits cal parlar de les lleis d'impremta i de censura. Després del període d'estrict control del regnat de Ferran VII, amb dues breus etapes de llibertat (la primera entre 1808 i 1814, i la segona entre 1820 i 1823) durant el regnat d'Isabel II la censura es va relaxar, tot i que l'alternança de poder entre liberals i moderats va posar límits a aquesta suposada tolerància. En aquest sentit, el 23 d'abril de 1852 es va establir un decret mitjançant el qual s'obligà els impressors a remetre al censor un exemplar de qualsevol novel·la que s'imprimís.³²

En l'àmbit econòmic a Catalunya es consolidà la Revolució industrial i una nova classe social: el proletariat. El creixement de la ciutat després de l'enderrocament de les seves muralles (iniciat l'any 1854), la construcció de l'Eixample i l'annexió dels antics termes municipals del Pla de Barcelona van configurar una nova realitat urbana i social,

³² Aquest decret va generar alguns escrits, com ara el d'un grup d'impressors catalans (entre els quals figurava Joan Oliveres) que es queixaven de la pèrdua econòmica que es derivava de l'enviament d'aquestes còpies, dins AHN. Consejo 11312, núm. 16. "Varios escritores y periodistas reclaman contra las órdenes vigentes de censura de novelas. Barcelona, 1858".

caracteritzada per l'emergència de la burgesia i pel naixement d'un potent moviment obrer. Tot això va comportar un augment considerable de la població. Segons les dades recollides al *Manual histórico topográfico*, editat per Manuel Saurí l'any 1849, a Barcelona vivien aproximadament 160.000 persones;³³ i, a l'any 1900 aquesta mateixa ciutat comptava amb més de 530.000 habitants.³⁴ Aquest increment demogràfic va estar afavorit, a més, pel fet que els nous espais urbans permeteren la construcció de fàbriques i el desplaçament d'algunes empreses des del barri vell de la ciutat fins a les Rambles o l'Eixample.

Durant els primers anys del XIX els gremis, que s'acostaven inexorablement a la seva desaparició,³⁵ es resistien malgrat tot a deixar de continuar exercint la seva influència. Això es va reflectir, en el cas dels llibreters i impressors, en, per exemple, que s'impedís l'entrada d'alguns d'aquests professionals al gremi, com va passar amb Joan Oliveres i Gavarró (1812-1892), com veurem a la segona part d'aquest treball.

Atès que parlem del món de la impremta i de l'edició, cal dir que Barcelona esdevingué a finals del XIX la ciutat més important del país tant pel que fa a la quantitat com a la qualitat de publicacions i d'empreses editorials, tant és així que es va arribar, fins i tot, al concepte de llibre com a obra d'art (el màxim exponent de la qual és la *Biblioteca Arte y letras*). Al costat de nissagues d'impressors com ara la família Brusi, la família Piferrer o la viuda Tecla Pla, totes elles instal·lades d'antuvi i que ja s'havien fet un lloc al món de l'edició, van aparèixer nous impressors, com per exemple Manuel Saurí i Crespí (1803-1854), Joan Oliveres i Gavarró o Joan Bastinos i Coll (1816-1893), que intentaren de mica en mica trobar el seu propi mercat. És destacable a més que durant el darrer quart del segle XIX sorgiren a Barcelona les grans editorials catalanes, com ara Henrich y Cia, Montaner y Simón o Espasa-Calpe.

També pels petits tallers d'impressió fou aquesta una època de canvis tècnics, després d'una llarga etapa en la qual no s'havien produït innovacions en aquest sentit. D'entrada, el procés manual va anar deixant pas al llarg del segle a la mecanització en la producció del llibre, principalment amb l'aparició de noves premses que van permetre un fort augment de les tirades. Particular importància va tenir a principis del XIX la introducció de l'anomenada

³³ SAURÍ, M. (1849). *Manual histórico topográfico estadístico y administrativo, ó sea, Guia general de Barcelona*. Barcelona: Manuel Saurí, p. 66.

³⁴ BOTREL, J.F. (1988). *La difusión del libro en España: 1868-1915*. Madrid: Casa Velázquez (Bibliothèque de la Casa Velázquez; 5), p. 132.

³⁵ Que es va decretar l'any 1836.

premsa Stanhope,³⁶ que va revolucionar el mercat editorial i de la qual Carlos Rueda Laffond ha assenyalat que va permetre imprimir fins a 300 pàgines per hora (xifra significativa, perquè durant els tres segles anteriors s'havien necessitat 10 hores per aconseguir aquesta mateixa producció).³⁷ En relació amb aquest punt, destaca la figura de l'impressor barceloní Joaquim Verdaguer i Bollich (1803-1864), que va introduir l'any 1828 la primera Stanhope a la ciutat.

També als anys 20 arribaren les aplicacions del vapor i la premsa mecànica amb rodets d'entitat (sistema Köening Bauer), que van permetre tiratges de fins a 11.000 exemplars diaris. Un altra novetat tècnica relacionada amb el món de la impremta, molt posterior, va ser l'aparició de la linotípia (1886), que va comportar una acceleració del ritme de composició i, en conseqüència, un increment de la producció fins al punt que l'any 1900 ja es podia arribar als 8.000 caràcters per hora. A Barcelona es va introduir aquest sistema gràcies a la rotativa de *La Vanguardia*.

Igualment oportú ens sembla mencionar l'aparició i l'extensió de l'ús del paper continu a les imprentes. Si a Espanya va ser l'industrial Tomás Jordán el primer que va aconseguir als anys 30 el privilegi oficial per tal de fabricar aquest tipus de paper, a Catalunya les empreses més antigues d'aquest sector daten dels anys 40, essent les més importants "La Gerundense" i la "La Aurora", totes dues ubicades a Girona.

Paper comercial amb il·lustració (1886)³⁸

Pel que fa a la foneria, el més destacable al llarg del segle a Barcelona va ser, primer, que minvés la total dependència del mercat exterior i, segon, que després de la desaparició del Convent de Sant Josep (1836), que tenia una fàbrica de fondre tipus, sorgiren les primeres indústries de creació de tipus mòbils a la Ciutat Comtal. També és digne de menció en aquest

³⁶ Premsa metàl·lica que va presentar Lord Stanhope cap a l'any 1795 i que significà un gran avenç en comparació amb les de fusta, que eren les que feien servir habitualment.

³⁷ RUEDA LAFFOND, C. (2001) "La fabricación del libro. La industrialización de las técnicas", dins *Historia de la edición en España*. Madrid: Marcial Pons, p. 74.

³⁸ CABANES, F. (1992-1994). *Fàbriques i empresaris; els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, vol. 4, p. 39.

sentit el nom d'Antoni López Vidal (1813-1885), que va comprar a Alemanya l'any 1845 la primera màquina de fondre tipus que s'instal·là a la capital catalana i va acabar esdevenint el propietari de la més gran foneria de Barcelona. Quant a les tintes, cal assenyalar l'apertura de sucursals de grans empreses franceses, com ara Lorilleux, que s'instal·là a Badalona l'any 1890.

Tampoc hem d'oblidar que durant aquest període la il·lustració va guanyar terreny al text perquè al llarg del segle es van produir una sèrie d'avenços tècnics que ho van fer possible. Respecte a això cal mencionar l'aparició de la litografia inventada per Aloy Senefelder l'any 1796. A Barcelona, la Junta de Comerç va incloure un article sobre aquesta innovació tècnica a les *Memorias de agricultura y artes* de 1815 i, quatre anys més tard, l'impressor Antoni Brusi i Mirabent va demanar permís per instal·lar el primer taller de litografia a la ciutat. Pilar Vélez manté que en poc temps la capital catalana es va omplir de tallers de litografia³⁹ però, malgrat això, no va ser fins a ben entrada la segona meitat del segle que en el terreny de la il·lustració del llibre, dominat fins llavors per la xilografia, s'imposà la nova tècnica.

Com a últim punt d'aquest breu recorregut pels aspectes tècnics del món de la impremta i de l'edició, voldríem incorporar algunes observacions relatives a l'enquadració. Aquest fou un art que també s'industrialitzà, empès per la necessitat de seguir el ritme de la producció de llibres (notablement incrementada durant aquest període) i que, en alguns casos, com veurem més endavant, va assolir cotes artístiques molt altes. Malgrat aquesta última afirmació, hem de constatar que durant les primeres dècades del segle XIX els llibres es venien encara sense relligar i que l'impressor oferia com a servei als seus lector l'enquadració en rústica, a l'holandesa, en pasta i, en alguns casos, amb relligadures de luxe. Fins a ben entrat el segle XIX, la figura de l'enquadrador estava lligada a la de l'impressor (llibreter, editor) en el taller del qual feia el seu aprenentatge. Al llarg de bona part del segle les enquadracions industrials utilitzaren màquines força rudimentàries (així, per exemple, el plegat dels plec i el cosit es van fer a mà fins l'any 1889, en què va aparèixer la màquina de cosir). Altres invents destacats d'aquest segle foren la primera màquina per tallar llibres amb rapidesa, ideada per Massicot, i la cisalla per tallar cartró. Tot i que la pasta espanyola va ser encara predominant durant gran part del segle, a partir de la Restauració fou més freqüent trobar enquadracions a la "suïssa" amb teles pintades, percalines, gofrats, etc.,

³⁹ VÉLEZ, P. (2008). "El triomf de la imatge. La revolució litogràfica", dins *L'exaltació del llibre al Vuitcents*. Barcelona: BC. AHCB, p. 75.

i amb dissenys dibuixats per il·lustradors de renom, com ara Alexandre de Riquer o Josep Pascó.

Des del punt de vista tècnic, a Barcelona destacà el taller de Pere Domènech i Saló (1821-1873), que introduí alguns útils moderns ja coneguts pels enquadernadors francesos i anglesos (per exemple, per a la decoració a base de petits ferros va utilitzar grans premses de daurar, així com cisalles, cilindres i guillotines). A aquest taller, esdevingut una escola pels joves barcelonins que volien dedicar-se a l'art de l'enquadernació, va formar-se, entre d'altres, Hermenegild Miralles.

Totes aquestes innovacions tècniques van permetre que el procés de fabricació de llibres s'industrialitzés i que les tirades augmentessin, amb la conseqüència d'una reducció de preus (que no fou, però, immediata, sinó que resultà d'un procés llarg i paulatí).

Portal de l'Àngel ca 1800. A l'esquerra de la imatge es poden apreciar els cartells enganxats a la columna que anuncien l'aparició de noves obres. Font: AHCB. Gràfics 12403

En aquest apartat voldríem destacar també el fet que durant aquells anys es va produir l'especialització dels diferents agents que intervenien en la creació del llibre, és a dir, que les figures d'impressor, d'editor, de llibreter i d'enquadernador es van anar perfilant al llarg del segle. Aquesta fou igualment l'època en què es van popularitzar les publicacions periòdiques,

tant diaris com revistes, que esdevindrien, donada la seva gran difusió, la plataforma de molts llibreters, impressors i editors per donar a conèixer les seves publicacions.

La major part de llibreries i editorials ubicades a Barcelona durant el segle XIX foren negocis familiars. Existien, per tant, poques societats editorials, un exemple destacable de les quals fou “La Maravilla”, creada l’any 1858 per Miquel de Rialp i els germans Llorens, i a la qual es va incorporar més tard Lluís Tasso. Aquesta empresa va posar en marxa una col·lecció de novel·les molt popular que va editar un gran nombre de publicacions fins a la seva fallida comercial l’any 1865.

Tenim algunes descripcions de com era l’interior d’aquestes llibreries, com ara l’apareguda al *Diario de Barcelona* el 19 de gener de 1886, on es parlava de la inauguració de la nova llibreria Bastinos, recentment traslladada al carrer Pelai, de la següent manera: “ocupan las paredes en toda su altura armarios con cristales cuyos montantes y travesaños son de maderas de las Filipinas muy bien ensambladas y labradas”.⁴⁰ En aquesta evocació de la inauguració de Bastinos es destacava com a novetat la presència d’una gran taula al centre del local, que servia com a expositor de les obres escolars editades per la casa i que eren la seva especialitat, ja que, fins llavors, els compradors no podien fullejar els llibres. Això significava que els llibreters havien de fer sovint el paper de crítics, donant consells als compradors en l’elecció dels títols o elaborant materials informatius sobre les publicacions, com per exemple la *Bibliografía española. Revista de publicaciones*, que es va editar a Barcelona del 4 de març al 20 d’agost de 1897.⁴¹

Imatge promocional inclosa a l'*Almanaque Bastinos para 1887*. Font: AHCB. Hemeroteca (R 1884 12°)

⁴⁰ “Barcelona. Los conocidos editores de esta Ciudad...”(1886) dins, *Diario de Barcelona*, (19 de gener), p. 778-779; citat a *Centenario de la librería Bastinos: 1852-1952*. (1952). Barcelona: José Bosch, p. 81.

⁴¹ BOTREL (1988), p. 184.

Al llarg del segle, bona part dels llibreters diversificaren la seva oferta i les seves estratègies de venda amb l'aparició de la subscripció, de les novel·les per lliuraments i de les col·leccions. Aquests tímids avenços encara van haver de conviure durant uns anys amb la rigidesa de les estructures productives de l'Àntic Règim. Segons les dades que consten a l'*Estadística administrativa de la contribución industrial y de comercio* que recull J. F. Botrel, a Barcelona hi havia 29 llibreters l'any 1857, 42 el 1863, 37 el 1879 i 52 l'any 1892.⁴² Aquest mateix investigador ens adverteix, però, que les dades que acabem de citar no són del tot fiables, ja que alguns llibreters al detall no apareixen com a tals en els registres, ni tampoc existeixen estadístiques dels venedors ambulants. A més, hem de tenir en compte que hi havia cert tipus d'establiments, com ara les farmàcies, que també dispensaven llibres,⁴³ cosa que sabem per les reiterades queixes dels membres del Col·legi d'Impressors de la ciutat, que es planyien davant la Junta de Comerç per l'intrusisme professional i per la venda ambulants.

L'Església, per la seva banda, va anar perdent força social i, com a conseqüència d'això, part del seu control sobre l'edició. Aquesta institució, a més de ser la promotora d'algunes col·leccions, va fer tot el possible per a que no desaparegués la seva incidència en la societat i la lectura. Revisarem amb més detall aquesta qüestió a la segona part del nostre escrit.

També fou durant aquest segle quan l'escolarització esdevingué obligatòria amb la promulgació de la llei d'Instrucció primària, coneguda popularment com a llei Moyano (1857). Abans d'aquesta llei, però, ja existiren algunes iniciatives per a la millora de la intrucció pública, com ara la creació de l'Institut Barcelonés. L'any 1837, l'editor i humanista Antoni Bergnes de les Casas va publicar el *Reglamento de la Sociedad de fomento de la ilustración*, entitat que fou la impulsora d'aquell Institut. Aquesta societat, promoguda per l'Ajuntament de Barcelona, tenia com un dels seus objectius "crear en esta Ciudad un establecimiento en que se proporcionase a la niñez la primera enseñanza en todas las partes que la constituyen, y a la juventud la ocasión de adquirir otros conocimientos que ilustren su razón y adornen su entendimiento (...)."⁴⁴ Segons la *Guía de Barcelona* de 1847 de Miquel

⁴² BOTREL (1988), p. 125.

⁴³ Un exemple el tenim en la farmàcia de Josep Oriol Ronquillo com es pot veure al prospecte de l'obra PARENT-AUBERT, M. (1846). *El amigo de los enfermos, o, Verdadero manual de medicina doméstica...* Barcelona: J.A. Oliveres.

⁴⁴ SOCIEDAD DE FOMENTO DE LA ILUSTRACIÓN. (1837). *Reglamentos*. Barcelona: Imprenta de D. Antonio Bergnes de las Casas, p. 21.

Dubás⁴⁵ hi havia a Barcelona quatre escoles públiques per a noies i nou per a nois. També volem destacar referent a l'ensenyament que l'any 1885 la *Gazeta* de Madrid publicà un llistat de llibres escolars recomanats, fet que va contribuir a consolidar el mercat editorial del llibre de text. A Barcelona destacaren en aquest camp els editors Esteve Paluzie i Cantalozella (1806-1873) i la família Bastinos (Joan Bastinos Coll, 1816-1893; Antoni Joan Bastinos Estivill, 1838-1928; Julià Bastinos Estivill, 1852-1918).

1.2.2. Algunes col·leccions barcelonines del Vuitcents

Al llarg del primer terç del segle que ens ocupa van sorgir a Barcelona les primeres col·leccions editorials, a imitació de les de París i d'altres ciutats europees, amb un èxit desigual. Així ho prova el fet que a partir d'aquell moment fos freqüent trobar dins els catàlegs de llibreters barcelonins i als diaris de l'època publicitat sobre biblioteques, col·leccions, galeries, tresors, etc. de temàtica variada i adreçades a un públic divers. Juntament amb la subscripció (i, segurament, per tal de potenciar-la) i les obres per lliuraments, les col·leccions editorials foren una de les novetats més destacades dins l'àmbit de la producció bibliogràfica del segle XIX. Van ser sobretot els editors els que van agrupar sota un mateix epígraf tot un conjunt de monografies o plec per tal de fidelitzar els lectors. Aquest fenomen es va produir a tota Europa, bàsicament a les ciutats,⁴⁶ i Barcelona no en va quedar al marge. És raonable, doncs, pensar que les col·leccions van proliferar amb la intenció de donar resposta a l'augment editorial de la producció, és a dir, com una estratègia dels impressors per diferenciar i fer més atractiva de cara al consumidor una mateixa obra publicada alhora per diferents editors. A Barcelona l'augment de la producció, derivat de l'aplicació de totes les millores tècniques ja esmentades, va ser visible a partir de la segona meitat del segle, i això va fer que l'eclosió de les col·leccions fos més tardana que a d'altres ciutats europees com ara París. Hom pot suposar, per tant, que en funció del preu, de les làmines, dels paratextos inclosos a les col·leccions que convidaven a la lectura (prospectes, recomanacions dels editors, biografies, etc.), el comprador estava més predisposat a agafar una edició que no pas una altra. Podem pensar que el fet d'estar subscrit a col·leccions com ara la *Biblioteca Arte y letras* o la *Biblioteca Verdaguer* donava prestigi a una casa i era una marca de distinció social entre determinats estaments urbans. De fet, actualment és encara

⁴⁵ DUBÁS, Miquel (1847). *Guía de Barcelona para 1847...* Barcelona: Imp. José Font Campins, p. 70

⁴⁶ A París, Milà o Londres era habitual trobar col·leccions (sobretot, literàries) des de l'any 1816. Algunes de les que es dissenyaren a Barcelona imitaven models europeus, bàsicament francesos.

habitual trobar a les biblioteques patrimonials exemplars d'aquestes col·leccions amb marques d'antics posseïdors, la qual cosa ens dona una idea del públic que les consumia. Un cas representatiu del que acabem de dir és l'exemplar conservat a l'AHCB de l'esmentada col·lecció *Arte y letras*, que formava part de la biblioteca personal de l'escriptor Narcís Oller, autor d'un dels seus volums.

Les col·leccions van suposar un salt quantitatiu i qualitatiu en el món de l'edició. Des d'un punt de vista exclusivament quantitatiu, perquè el seu nombre va augmentar de forma imparable al llarg del segle, superant fins i tot el de les obres per lliuraments. Aquestes col·leccions, tal i com hem anticipat, buscaven principalment fidelitzar els clients mitjançant la subscripció, que, a més, assegurava a l'editor una tirada sense grans riscos. La reducció del preu dels volums era, en algunes ocasions, enganyosa, ja que amb freqüència cada títol de la col·lecció era format per dos o més exemplars, com veurem exemplificat a la segona part d'aquest treball. Cal afegir que els editors creaven aquestes col·leccions no només per a vendre-les, sinó també com a part d'una estratègia comercial més àmplia lligada sovint a les publicacions periòdiques i que consistia en regalar-les als subscriptors d'un diari o d'una revista. Aquest fou el cas, per exemple, de la *Biblioteca universal ilustrada*, que des de 1887 regalà la casa Montaner i Simón als subscriptors de la seva revista titulada *La ilustración artística*.

Pel que fa a les peculiaritats qualitatives de les col·leccions, cal tenir present que la seva eclosió a la ciutat es va produir al darrer quart del segle XIX i, sobretot, a la primera meitat del XX, és a dir quan el desenvolupament tècnic (premses, litografia, paper, encuadernacions industrials, etc.) i les noves estratègies comercials van permetre un augment de les tirades i, conseqüentment, una sensible baixada de preus.

A Espanya les primeres col·leccions es publicaren a Madrid i a València. A la capital va ser Pedro María Olive (1767-1843) el primer impressor que va plantejar diferents biblioteques literàries.⁴⁷ Per la seva banda, a València l'editor Mariano Cabrerizo (1785-1868) iniciava l'any 1818 la primera de les seves dues col·leccions de novel·les, que fou el gènere

⁴⁷ Entre els anys 1796 i 1797, va publicar *Las noches de invierno o Biblioteca escogida de historias, anécdotas, novelas*, formada per cinc volums i, entre 1816 i 1818, la *Biblioteca universal de novelas, cuentos e historias*, formada per sis títols, editats en dotze volums i destinada a la instrucció dels joves, dins CAVAILLON GIOMI, Joan (2009). "Pedro María Olive (1768-1843), employé de l'État, homme de lettres et journaliste". *El argonauta español*, núm. 6. <<http://argonauta.revues.org/530>>. [Consulta en línia 11/07/2014].

amb més èxit entre els subscriptors del seu gabinet de lectura, i en general, entre el públic de l'època.⁴⁸

Atret per l'èxit que havia obtingut Cabrerizo, l'impressor barceloní Francesc Oliva va copiar, segons Feliu Elias,⁴⁹ el format i l'estètica de les novel·les romàntiques que aquell va editar. La *Colección de novelas escogidas, o, Nueva colección de novelas escogidas* (1836-1846) de Francesc Oliva agrupà 81 volums, corresponents a 32 títols en format 16º (menys un en 8º), la gran majoria dels quals, com ja passava amb els publicats per Mariano Cabrerizo, eren traduccions d'obres d'autors francesos contemporanis, de moda en aquell moment (com ara el Vescomte d'Arlincourt, George Sand, François-René de Chateaubriand i Madame de Genlis). Sembla que els nous lectors preferien la literatura d'evasió més que no pas les obres pràctiques i instructives.

Si fem una recerca a catàlegs dels segle XIX (d'editors i de gabinets de lectura), així com a bibliografies vàries i al Catàleg col·lectiu de les universitats de Catalunya, veurem que a la ciutat de Barcelona les primeres col·leccions es publicaren a finals dels anys 20 de l'esmentat segle gràcies a la iniciativa d'Antoni Bergnes de las Casas. Aquest, juntament amb l'impressor Josep Torner, va posar en marxa una sèrie de publicacions de caire enciclopèdic per tal d'acostar obres científiques a un públic divers i cada cop més nombrós. L'any 1828, Bergnes llençà al mercat la que a dia d'avui podem considerar la primera col·lecció editorial publicada a Barcelona, la *Biblioteca de conocimientos humanos*.⁵⁰ Es tractava de la traducció, de la qual es van fer dues impressions, d'una obra anglesa de divulgació científica apareguda en fascicles. En un discurs pronunciat com a rector de la Universitat de Barcelona l'any 1870, Bergnes de las Casas es lamentà del poc èxit que havia obtingut aquesta col·lecció. Segons el seu biògraf, Olives Canals, “no estaba el país dispuesto para tan buena dieta”,⁵¹ afirmació aquesta que segurament al·ludeix al fet que va ser una col·lecció massa especialitzada pel seu temps. De totes maneres el llibre continuava essent un luxe per les classes populars. Encara que són pràcticament inexistents els estudis de preus de llibres, sobre aquest aspecte Botrel ens aporta les següents dades: entre 1860 i 1865 un lliurament de 16 pàgines era més barat

⁴⁸ Totes dues amb el títol *Colección de novelas*, però amb algunes diferències formals. La primera va ser editada entre els anys 1818 i 1820 en format 12º. L'any 1827, un cop tornat de l'exili, Cabrerizo inicià la segona col·lecció, en aquest cas de format 16º, que finalitzaria l'any 1856.

⁴⁹ ELÍAS, F. [ca 1948], p. 400.

⁵⁰ GASCÓN, J. ; PONS, A. “Col·leccions catalanes 1830-1939. Una passejada pel disseny de col·leccions.” Vitrina 1. Primeres col·leccions <http://www.ub.edu/biblio/docs/exposicions/textos_vitrines_colleccions_catalanes.pdf>. [Consulta en línia 4/04/2014].

⁵¹ OLIVES, S. (1947). *Bergnes de las Casas: helenista y editor (1801-1879)*. Barcelona: CSIC, p. 22.

que una barra de pa i representava el preu de tres ous. L'import final que havia de pagar el lector mitjaçant la subscripció podia arribar a suposar fins a 40 rals, és a dir, tres dies de feina per a un treballador manual.⁵²

Entre 1831 i 1835, Bergnes inicià una segona col·lecció, en aquest cas literària, amb el títol *Biblioteca selecta, portátil y económica, o sea, Colección de novelas escogidas*, formada per 21 títols corresponents a 43 volums, que incloïa obres d'autors espanyols i estrangers, clàssics i moderns. Aquesta col·lecció tampoc no va tenir gaire èxit, si fem cas a Olives, fins al punt que Bergnes es va arruïnar amb ella, perquè el preu dels seus volums era massa reduït, cosa que no li deixà gaire marge de benefici.⁵³ Segons els anuncis de la *Biblioteca selecta, portátil y económica* apareguts al diari *El Vapor*,⁵⁴ el preu dels volums d'aquesta col·lecció era de 4 rals per als subscriptors al diari i de 5 per als no subscriptors, preu que resultava veritablement baix per a l'època.⁵⁵ Bergnes no es desanimà, però, com ho mostra el fet que publicà dues col·leccions més de novel·la, titulades respectivament *Biblioteca de damas* (1833-1834) i *Biblioteca selecta y económica* (1837-1839).

Una altra creació promoguda per Bergnes, en aquest cas dedicada a la literatura de viatges, fou la que aparegué sota el títol *Panorama universal*. Publicada entre 1838 i 1847, aquesta era la traducció d'una obra francesa titulada *Univers pittoresque*, que fou editada per "Firmin Didot Frères et Compagnie" a París entre els anys 1834 i 1863, i que va arribar fins als 67 volums. L'edició francesa en qüestió incloïa més de 3.000 làmines que Bergnes aprofità (conservant en molts casos els epígrafs en francès, alemany, anglès i, fins i tot, rus que les acompanyaven). L'edició en castellà només va arribar als 40 toms (corresponents a 50 volums),⁵⁶ publicats sense una numeració correlativa. Les traduccions d'aquesta edició anaren a càrrec d'una Sociedad Literaria, recurs habitual en aquella època. Al fons d'editors Bergnes de les Cases de la BC es conserva un prospecte de 1838, al següent fragment del qual s'expliquen les intencions i les condicions de subscripció de la mateixa:

⁵² BOTREL, J.F. (1996). "La literatura popular: tradición, dependencia e innovación", dins *La edición moderna siglos XIX y XX*. Madrid: Ed. Pirámide, p. 261.

⁵³ OLIVES, S. (1947), p. 119.

⁵⁴"Publicaciones nuevas en la oficina de este periódico." (1833), dins *El vapor: periódico mercantil, político y literario de Cataluña*, (22 de març), p. 4.

⁵⁵ Francesc Oliva venia a 10 rals les novel·les de la seva col·lecció.

⁵⁶GASCÓN, J. ; PONS, A. "Col·leccions catalanes 1830-1939. Una passejada pel disseny de col·leccions." Vitrina 1. Primeres col·leccions.

<http://www.ub.edu/biblio/docs/exposicions/textos_vitrines_colleccions_catalanes.pdf>. [Consulta en línia 4/04/2014].

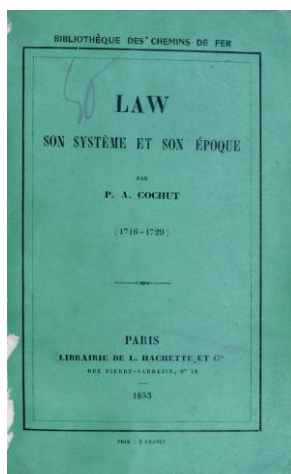
Panorama Universal o sea historia y descripción de todos los pueblos de sus religiones, leyes, usos, costumbres, etc. con 1.800 láminas grabadas sobre acero que representan los paisajes más pintorescos y sorprendentes, los monumentos antiguos, y modernos, los más célebres los trajes, armas, muebles, etc publicanla los editores del Guardia Nacional.

Aunque la generalidad de los españoles no se muestra tan dispuesta a viajar como los ingleses, franceses no apetece menos enterarse de la historia, civilización usos, y costumbres de los diversos pueblos del mundo. Hasta ahora sólo personas de grandes haberes pudieron disfrutar aquella instrucción (...).

El verdadero objeto del PU es dar pábulo a este afán de instrucción que por todas partes se manifiesta (...). El PU constará de 450 entregas, cada una de ellas con cuatro láminas primorosamente grabadas sobre acero (...).⁵⁷

L'èxit d'aquesta aventura editorial va fer que entre el anys 1840 i 1845 Antoni Brusi i Ferrer llancés al mercat una publicació anàloga amb el nom de *El mundo: historia de los pueblos* que també era la traducció d'una obra francesa i de la qual van aparèixer 17 títols. Brusi per tirar endavant la seva col·lecció va formalitzar una societat amb l'impressor Josep Torner, amb Manuel Olier traductor de l'obra i més tard amb el gravador Mabon. El tiratge de cada volum havia de ser de 2.000 exemplars.⁵⁸

També vinculades amb els viatges i el turisme incipient (que prenia impuls amb la construcció de noves línies ferroviàries), a Anglaterra van néixer les col·leccions per a viatgers de tren, la primera de les quals, que començà a publicar-se l'any 1848, fou la *Railway Library*. A França, l'editorial Hachette tenia el monopoli de la venda de llibres a les estacions ferroviàries i va crear col·leccions específiques per als viatgers de tren, la més cèlebre de les quals es titulà *Bibliothèque des Chemins de fer*.

Volum de la sèrie "Histoire et Voyages." Font: AHCB. Biblioteca (T 12° 1023)

⁵⁷ *Panorama universal*, [prospecte]. BC. Catàlegs d'editors i llibreters del fons Bergnes de las Casa, [Guardia Nacional, 235-9]

⁵⁸ "Formación de sociedad para la obra *El mundo: historia de todos los pueblos* (1/01/1840)." AHCB. Casa Brusi. Contractes. 5D 80 /C27/1-09.

En el cas de Barcelona, l'impressor Enric Domènech va posar en marxa l'any 1866 la *Biblioteca del viajero*, de la qual només hem pogut localitzar el primer volum, que el seu editor dedicà a la Junta de Administración del ferrocarril de Zaragoza a Barcelona y Pamplona, per l'ajuda dispensada. Així ho podem constatar al següent paràgraf:

Al ocurrirme la idea de crear una biblioteca del viajero que hiciera menos molestos los Viajes tan frecuentes hoy y que huyendo de la aridez de las publicaciones especiales de guías e indicadores ni concretándose por otra a hacer un libro puramente recreativo reuniera en una ambas cosas, pensé someterlo al consejo y aprobación de esa digna Junta. Así lo hice en efecto a algunos de vds y no ya aprobaron mi pensamiento y lo creyeron no solo conveniente sino hasta útil, si que me alentaron a llevarlo a efecto, ofreciéndome por su parte el apoyo necesario, por creer que esto redundaba en beneficio del viajero al que están siempre dispuestos a dispensar todo Servicio que le pueda ser agradable.⁵⁹

El nombre i varietat de col·leccions publicades a la ciutat de Barcelona augmentà al llarg de tota la segona meitat del segle, amb un clar predomini de les publicacions literàries, sobretot, de novel·la. Un exemple d'aquest tipus de col·leccions fou *La maravilla*, dirigida per Miquel Rialp,⁶⁰ que entre 1858 i 1865 va publicar fins a 79 volums de literatura, però que també incloïa obres d'història, de ciència i de religió. Podem dir, per tant, que va ser una edició a cavall entre la literatura i els coneixements; i és que, tal com veurem més endavant, les biblioteques tècniques, de divulgació o "enciclopèdiques" també van trobar el seu espai durant el segle XIX. D'aquestes col·leccions ens sembla oportú destacar la *Biblioteca ilustrada de Joaquim Vinardell* (formada per obres d'agricultura, ramaderia i d'altres disciplines relacionades, traduïdes de l'anglès, el francès i l'alemany) i la *Biblioteca de maravillas*, editada per Daniel Cortezo a partir de 1885 (que també era una traducció, en aquest cas de la *Bibliothèque des merveilles*).⁶¹

Més endavant, un cop iniciat el període històric conegut com a Restauració (1874) es dissenyaren col·leccions, la major part d'elles literàries, destinades a un públic amb una capacitat adquisitiva elevada, bàsicament burgés, que destacaren per les seves luxoses enquadernacions industrials i per la qualitat dels textos. Amb elles el llibre va assolir un valor estètic tan elevat que esdevingué una obra d'art. Exemples d'aquestes col·leccions són la

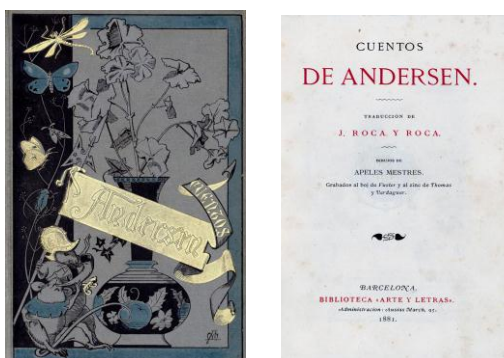
⁵⁹ *Biblioteca del viajero*. (1866). Barcelona: E. Domènech, p. 5-6.

⁶⁰ Tot i ser una col·lecció econòmica, aquesta obra va destacar per la perfecció de la seva tipografia, la qualitat del paper i per l'enquadernació a la "suïssa" realitzada en el taller de Pere Domènech.

⁶¹ Dirigida per Édouard Charton i publicada per l'editorial Hachette entre els anys 1865 i 1893, d'aquesta col·lecció es van arribar a publicar fins a 136 volums.

Biblioteca Arte y letras (1881-1898), la *Biblioteca Verdaguer* (1882-1884) i la *Biblioteca clásica española* (1884-1890), totes elles de caràcter literari.⁶²

La primera d'elles, publicada per diferents editors (Celestí Verdaguer, Enric Domènech, Francisco Pérez i Daniel Cortezo), fou la més destacada de les tres, ja que va comptar amb col·laboradors de la talla d'Apel·les Mestres, Alexandre de Riquer, Josep L. Pellicer, Josep Pascó i Francesc Jorba. Del total de 58 títols que la conformaren, destacà la primera edició de *La regenta*. Molts són els investigadors que han analitzat aquesta col·lecció com a representació de l'esteticisme aplicat a l'àmbit editorial.

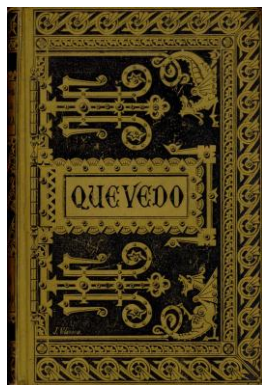

Coberta i portada del volum *Cuentos de Andersen* publicat el 1881. El disseny de la coberta i les il·lustracions interiors són obra d'Apel·les Mestres. Font: AHCB. Biblioteca (NO 1218)

La *Biblioteca Verdaguer* va néixer de la separació entre els dos socis que havien iniciat l'aventura editorial de *Arte y letras* (Enric Domènech i Celestí Verdaguer) i va constar d'un total d'onze títols, l'últim d'ells aparegut l'any 1884. La direcció artística va recaure en Apel·les Mestres, la qual cosa explica en part el fet que l'aparença física dels volums de les dues col·leccions presentí algunes similituds (com ara, que tinguin les mateixes mides i un estil semblant a les cobertes).

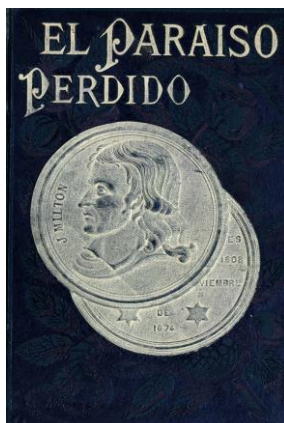
Finalment, de la *Biblioteca clásica española*, que va arribar fins als 32 volums, només direm que va ser dissenyada per Daniel Cortezo, que l'oferia com a regal als subscriptors de la *Biblioteca Arte y letras*, durant els anys en què ell en fou l'editor. Les encuadernacions d'aquesta *Biblioteca clásica española* van ser realitzades per Josep Vilaseca i pràcticament totes les seves introduccions foren redactades per Josep Yxart (també director de la col·lecció *Arte y letras*).

⁶² Aquestes tres col·leccions han estat àmpliament estudiades. Per aprofundir en aquesta qüestió, remetem al següent article: Rodríguez, Borja (2012). "Historia de la Biblioteca Arte y letras", dins *Literatura e imagen: la «Biblioteca Arte y Letras»*. Santander: PubliCan. Ed. Universidad de Cantabria, p. 9-64.

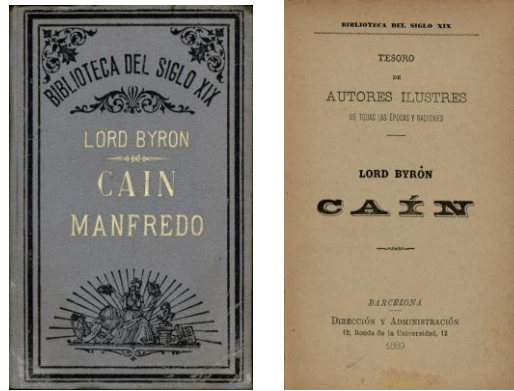
Primer volum de la *Biblioteca clásica española*. Font: AHCB. Biblioteca (Col 8° 10, 1)

Altres col·leccions que van destacar per les seves qualitats artístiques foren la *Biblioteca Salvatella* (1881-1895) i certes edicions de la casa Bastinos, que foren relligades amb enquadernacions industrials. Aquesta darrera editorial va adquirir renom per les seves produccions en l'àmbit del llibre infantil, malgrat que no va ser aquest l'únic gènere que va conrear. De la casa Bastinos cal destacar col·leccions com ara la *Biblioteca económica del maestro de primera enseñanza* (1866-1868), la *Biblioteca para todos* (1875-1880), la *Biblioteca de la mujer* (1877-1885), la *Enciclopedia para la juventud* (1877-1888) i la *Biblioteca infantil histórico-biográfica* (1885).

El paraíso perdido de John Milton aparegut a la *Biblioteca Salvatella*. Font: AHCB. Biblioteca (B 1886 8° 29)

Al mateix temps que aquestes col·leccions, es van desenvolupar altres biblioteques editades amb paper de baixa qualitat i impressió poc acurada, destinades a segments de la població amb menys capacitat adquisitiva. Exemples d'elles són la *Colección diamante*, editada entre 1889 i 1931, o la *Biblioteca del siglo XIX: tesoro de autores ilustres*, que es va començar a publicar l'any 1889. Totes dues van ser col·leccions literàries.

Coberta i portada de la *Biblioteca del siglo XIX*. Font: AHCB. Biblioteca (Col 12º 44, 2)

Voldríem acabar aquest capítol fent menció de les col·leccions publicades en català durant aquest període. L'any 1840, en una data molt primerenca, Josep Torner edità la *Col·lecció de obras antigas catalanas*, dirigida per Joaquim Rubió i J. M. de Grau, que va tenir una vida breu (només en van sortir dos volums) i la intenció de la qual era editar clàssics de la literatura en català fins al segle XVIII. Haurem d'esperar fins a l'any 1873 per trobar una segona col·lecció en català, la titulada *Biblioteca catalana*, l'impulsor i director de la qual fou Marià Aguiló (1825-1897) i on van sortir publicats un total de dotze volums de literatura medieval catalana en edició per a bibliòfils. Entre els anys 1879 i 1903 es van editar també tres títols d'una nova col·lecció, aquest cop sota el nom genèric de *Bibliotheca d'obretes singulars de nostra lengua materna estampades en letra lemosina*, projecte que oferia una selecció d'obres breus adreçada a un públic més ampli que el de la *Biblioteca catalana*. També a finals de segle, van néixer algunes col·leccions en llengua catalana de més llarga vida vinculades a dues publicacions periòdiques: l'Avenç i la Renaixença. La primera d'elles va editar la *Biblioteca de l'Avenç* (1882-1894), formada bàsicament per obres literàries catalanes contemporànies, encara que també incloïa textos d'autors estrangers. Pel que fa a la segona, va crear les col·leccions titulades *Biblioteca recreativa* (1874) i *Biblioteca la Renaixença* (1892-1904).

1.2.3. Difusió de les col·leccions

Tal com hem dit, els principals creadors de col·leccions, tot i que no els únics, van ser els impressors/editors, que foren els encarregats d'idear estratègies de publicitat per tal d'aconseguir més subscriptors i, per tant, més compradors. Tan bon punt les publicacions periòdiques van generalitzar-se a Barcelona, van esdevenir una bona plataforma comercial per als editors, ja que la major part d'ells publicaven un diari (la qual cosa constituïa una forma

segura d'obtenir uns ingressos regulars) on inserien anuncis de les seves publicacions. Així, per exemple, el mencionat Antoni Bergnes de las Casas, que dirigia i editava el diari *El vapor*, aprofitava per anunciar-hi la *Biblioteca selecta de las damas*, en els següents termes:

Formará un nuevo periódico consagrado particularmente al bello sexo, útil por su doctrina, agradable por su amenidad, acaso preferible en su resultado moral a otros de su especie, por atender menos a lo fútil que a lo sólido, y a los arreros y habilidades del cuerpo que a la perfección y cultura del alma (...). Saldrá periódicamente tres veces al mes, en los días 1º, 10 y 20. Cada entrega constará de un tomo en 32º mayor de unas 250 páginas.⁶³

En virtut de la definició del terme “col·lecció” a la qual hem arribat al primer capítol d'aquest treball, al llarg de la resta del mateix no considerarem com a col·leccions els fulletins retallables i col·leccionables que ocupaven la part inferior de determinades pàgines d'alguns diaris, però sí les biblioteques que aquestes mateixes publicacions van crear, com ara la *Biblioteca del Guardia nacional*, la *Biblioteca de la Renaixença*, etc. El reclam consistia sovint en regalar un volum per la subscripció al diari, vinculant-la d'aquesta manera a la col·lecció. Eren aquestes unes edicions fetes sense imatges, sovint amb el text a dues columnes que utilitzaven tipus petits en paper de molt baixa qualitat. Com a exemple de la publicitat d'aquestes edicions, podem citar el següent anunci, aparegut al diari *El Sol* l'any 1849:

Ventajas para los señores suscriptores a *El Sol*:

1. Recibir un periódico el más grande de España.
2. Adquirir cada mes un tomo de elegante proporción de escogidas novelas, o de otras materias de amena literatura.
3. Poder asistir a un Gabinete de Lectura que se procurará trasladar a un punto más céntrico y espacioso del que está en el día, en el que tienen los suscriptores reunidos los principales periódicos que se publican en Europa y América y todos los de España.
4. Tener a su disposición en el mismo Gabinete una biblioteca con un gran número de obras que se irán aumentando.
5. Poseer obras de gran mérito por la mitad de su valor como el Panorama Universal, el Diccionario Geográfico Universal, el Diccionario Histórico Enciclopédico y otras cuya lista se publicará.⁶⁴

⁶³ “Publicaciones nuevas en la oficina de este periódico.” (1833), dins *El vapor: periódico mercantil, político y literario de Cataluña*, (22 de març), p. 4.

⁶⁴ *El Sol* (1849). Barcelona: Imp. Devesa, 1849-1852, (28 de desembre), p. 1.

També *La Vanguardia*, que va començar a publicar-se l'any 1881, oferia una biblioteca als seus subscriptors, al primer volum de la qual, *Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1864)*, de Josep Coroleu, trobem el següent anunci:

El público se ha servido a acoger con tan señalado favor los trabajos de *La Vanguardia* que la empresa propietaria del periódico desea corresponderle con todo género de obsequios.

Propónese ahora publicar una serie de obras que constituyan la biblioteca particular de *La Vanguardia* formada con libros escritos expresamente para nuestro periódico.

Da principio a la serie con *Memorias de un menestral de Barcelona (...)*.

A este libro seguirán otros de literatura, artes, crítica, ciencias, etc. escritos por nuestros colaboradores particulares (...). El suscriptor de *La Vanguardia* por tanto además de encontrar en las dos ediciones diarias del periódico, el reflejo exacto de la vida del día, particular y general de Barcelona, de España y del extranjero (...), puede formar una biblioteca tan variada como útil y amena.⁶⁵

En el cas d'algunes col·leccions es van crear fins i tot revistes per donar a conèixer els autors de les obres que s'hi publicarien. En aquest sentit destaquem el *Boletín mensual de la verdadera ciencia española: biblioteca económica*, bajo el patrocinio del beato José Oriol, la revista *Arte y letras*, associada a la col·lecció homònima, i la *Revista barcelonesa*, vinculada especialment al *Tesoro de autores ilustres*, de la qual parlarem més endavant.

Juntament amb els diaris, foren primordials per a la difusió i venda dels exemplars de les col·leccions l'edició i el regal de catàlegs editorials confeccionats pels llibreters, així com els prospectes de les col·leccions, que s'enquadraven a cada exemplar i que anunciaven en forma de llista els títols apareguts i els que ja estaven en premsa.

Tot i que alguns impressors feien servir com a reclam el reduït preu de les seves col·leccions (motiu pel qual l'adjectiu "econòmic" acompanyà sovint al substantiu "biblioteca", com ara a la *Biblioteca económica de la infancia*,⁶⁶ la *Biblioteca selecta y económica*⁶⁷ o la *Biblioteca económica del maestro*),⁶⁸ aquests mateixos impressors eren conscients del fet que la immensa majoria dels seus lectors potencials no tenien prou capacitat econòmica per tal d'abonar mensualment l'import dels seus volums. És per això que, en alguns casos, crearen biblioteques per lliuraments, la qual cosa vol dir que l'editor distribuïa entre els subscriptors (diàriament, cada dos dies o setmanalment, en funció de la periodicitat

⁶⁵ COROLEU, J. *Memorias de un menestral de Barcelona* (1888). Barcelona: La Vanguardia. (Biblioteca de La Vanguardia; 1), p. [6].

⁶⁶ Publicada per Subirana.

⁶⁷ Editada per Bergnes de las Casas.

⁶⁸ Editada per Joan Bastinos.

de l'obra) el quadern corresponent (de 12 a 18 pàgines, habitualment), presentat amb una coberta senzilla de paper de color. Així ho va fer, per exemple, Bergnes de las Casas en la *Biblioteca de damas* i en la seva edició del *Panorama universal*.

Però els avantatges econòmics de les col·leccions no eren només per als compradors, sinó que també podien sortir-ne beneficiats altres impressors i autors, ja que els seus volums servien de vegades com a moneda de canvi entre ells, tal com ho podem constatar al següent fragment publicitari de la ja esmentada *Colección de novelas escogidas*, de Francesc Oliva:

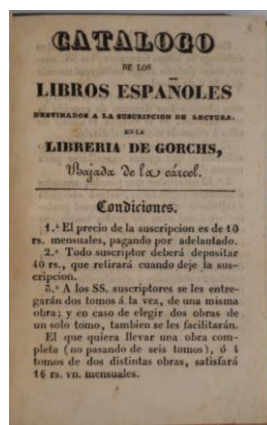
Los señores impresores, librereros, y autores que publiquen alguna obra nueva de regular reputación, y deseen adquirir a cambio algunas de las novelas de la Colección, diríjense al Editor, avisándole antes de la publicación de dichas obras, y podrán convenir en el cambio.

A los que deseen tomar por mayor dichas novelas se les hará una rebaja proporcionada por cada doce ejemplares. Así mismo a los señores que gusten seguir la suscripción se les entregará por cada doce novelas una gratis, principiando a contar desde la primera a que se hayan suscrito.⁶⁹

Altres estratègies editorials de promoció foren les llistes de subscriptors abonats, que en ocasions s'afegien al final dels volums, i els gabinets de lectura, que alguns llibreters van posar en marxa a la ciutat a imitació dels que ja existien a França. Montserrat Comas, en el seu llibre *Lectura i biblioteques populars a Catalunya: 1793-1914*, enumera més de 14 d'aquests gabinets operatius a Barcelona entre 1808 i 1868, als quals nosaltres voldríem afegir el del diari *El Sol*. Sembla, però, que el gabinet més popular i el que va durar més temps a la ciutat va ser el que va posar en marxa l'editor Tomàs Gorchs l'any 1819 a la Baixada de la Presó, cantonada amb el carrer de la Freneria. El seu catàleg comprenia més de 4.000 títols, entre els quals trobem algunes col·leccions com ara la *Biblioteca selecta de las damas*, *Biblioteca entretenida para las damas*, *Colección de novelas, anécdotas y cuentos morales de la condesa de Genlis*, *Colección de novelas compuestas por los mejores ingenios españoles*, etc.⁷⁰ Aquests gabinets van servir per popularitzar la lectura, principalment de novel·les, i van contribuir també a compensar durant uns anys la manca de biblioteques públiques a la ciutat. En relació amb aquesta segona funció, cal tenir present que les primeres iniciatives governamentals per a la creació de biblioteques públiques i gratuïtes són posteriors a la revolució liberal de 1868.

⁶⁹ ARLINCOURT, Vescomte d'(Charles Victor Prévot). (1837), vol. 3, p. 6-7 del catàleg afegit al final del text.

⁷⁰ *Catálogo de los libros españoles destinados a la suscripción de lectura obras en la librería de Gorchs*. [183?]. Barcelona: [l'editor].

Catàleg del gabinet de lectura de Tomàs Gorchs. Font: Fundación Universitaria Española (LIT2/840(3))⁷¹

Tenim constància, malgrat el que acabem de dir, que pels volts de 1815 ja existien a Barcelona importants biblioteques, com ara la del Seminari Episcopal (amb 16.000 llibres), la del Convent de Santa Caterina (amb 20.000), la de Sant Francesc (amb 9.618) i la dels Carmelites descalços (amb 8.160). Després de 1836, any de la desamortització, els fons d'aquestes biblioteques conventuals van nodrir la nova biblioteca pública provincial, que es va inaugurar amb un fons de més de 133.000 volums.

1.3. CONTINGUTS I USOS DES LES COL·LECCIONS

Després d'haver establert la nostra definició del terme "col·lecció editorial" i d'haver introduït un cert nombre de consideracions històriques a propòsit d'algunes col·leccions editorials del segle XIX a Barcelona, intentarem fer en primer lloc una classificació de les mateixes en funció de quins foren els seus continguts, i parlarem a continuació d'alguns dels seus usos.

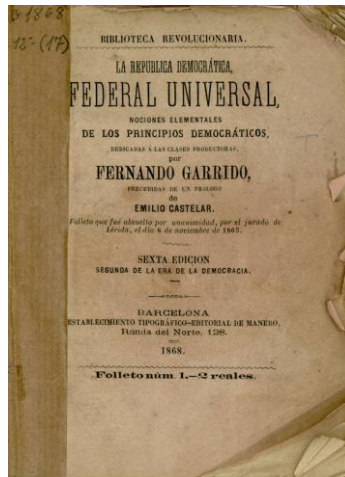
1.3.1. Continguts

En aquest primer apartat només ens ocuparem de la divisió que es desprèn de la consideració dels continguts d'aquests tipus d'obres. Tot seguint l'exemple de la classificació que ens proposa Isabelle Olivero, establim la següent tipologia:

⁷¹ Imatge cedida pel professor Pedro Rueda.

- 1) Col·leccions literàries d'autors clàssics i contemporanis, que comprenien bàsicament novel·les (però també teatre, com ara la publicada per Salvador Manero sota el títol *Teatro selecto antiguo y moderno, nacional y extranjero*). Una gran majoria de les col·leccions de novel·les editades a Barcelona eren formades per traduccions d'obres franceses d'autors romàntics, com ara el Vescompte d'Arincourt o Georges Sand; no obstant això, també es traduïren textos d'altres procedències (per exemple, les novel·les històriques de l'escocès Walter Scott). Pel que fa als clàssics espanyols, era habitual trobar obres d'autors com ara Miguel de Cervantes o Francisco de Quevedo. A la segona meitat del segle alguns editors crearen col·leccions només d'autors locals contemporanis, tal com va fer *La Vanguardia* amb la seva biblioteca iniciada amb les *Memorias de un menestral* de Josep Coroleu. Dins d'aquest apartat podem incloure també les citades *Biblioteca selecta y económica*, així com el *Panteón literario o Colección de las mejores obras así españolas como extranjeras*, de J. Mayol, la *Biblioteca amena e instructiva*, de Narciso Ramírez, la *Biblioteca del siglo XIX*, etc. Com podem veure a partir dels exemples mencionats, les col·leccions d'aquest tipus tenien un títol genèric que no ens aporta cap informació rellevant sobre els seus destinataris i, en ocasions, tampoc sobre el seu contingut.
- 2) Col·leccions enciclopèdiques, des de les que traduïen un ideal d'educació popular tot prenent com a base el model enciclopèdic heretat dels il·lustrats francesos (és a dir, les que pretenien fer una història de cada ciència i art per tal que el llibre esdevingués una eina de formació o guia per aquells que havien d'ensenyar les seves ciències, i també un instrument de treball per a l'auto formació) o l'utilitarisme anglès (i, en aquest cas, es dissenyaven tractats amb voluntat moralitzadora i instructiva, adaptats al públic més popular), fins a les col·leccions creades per l'elit obrera. Com a exemples de col·leccions enciclopèdiques podem mencionar la *Biblioteca de conocimientos humanos* (traducció de la *Library of useful knowledge*), el *Mosaico de conocimientos* (editat per Joan Oliveres) o la *Biblioteca de maravillas* (editada per Daniel Cortezo).
- 3) Col·leccions de propaganda, que podem dividir en les següents dues subcategories:

3.1. Polítics, com ara a la *Biblioteca del hombre libre*⁷² o la *Biblioteca revolucionaria*,⁷³ que eren edicions poc acurades i molt barates editades durant el Sexenni democràtic (és a dir, entre 1868 i 1873) aprofitant la llibertat d'impresca que existí durant aquells anys.

Primer volum de la Biblioteca revolucionaria editada per Salvador Manero. Font. AHCB. Biblioteca (B 1868 12° 17)

3.2. Religioses, que mereixen una atenció molt particular (i a les quals ens referirem extensament més endavant) perquè, davant l'increment del nombre de lectors, les institucions catòliques van fomentar la creació d'aquest tipus de col·leccions per tal d'exercir una certa influència sobre el públic general. Aquestes institucions estaven, en efecte, preocupades pel consum de la lectura entre les classes populars i pel laïcisme que es desprenia de moltes novel·les. Algunes d'aquestes col·leccions foren la *Biblioteca popular*, editada entre 1871 i 1878 per la Tipografía catòlica, i *La verdadera ciencia española: biblioteca económica bajo el patrocinio del beato José Oriol*, publicada entre 1881 i 1884 per l'editorial Subirana (de caràcter marcadament religiós i entre els títols de la qual trobem: *Los trabajos de Jesús*, *El filósofo rancio*, o la *Imitación de Cristo*).

⁷² Publicada entre 1868 i 1869. En el peu d'impresca hi consta "Sociedad Literaria Guttemberg" o Imprenta Hijos Doménech. D'aquesta biblioteca només hem localitzat tres títols escrits per R. F. de Lammenais (1782-1854).

⁷³ Editada entre 1868 i 1869 per Salvador Manero Bayarri. D'ella hem localitzat set títols, entre els quals *El contrato social* de J. J. Rousseau o la *Reseña histórica de las monarquías*, de Roque Barcia.

Dins d'aquest mateix apartat i com a fets excepcionals, hom pot citar exemples de col·leccions religioses de caire no catòlic com ara la *Biblioteca espiritista*.⁷⁴

1.3.2. Usos

Pel que fa als usos que diversos agents (principalment els editors, però també els artistes, el públic, etc.) van donar a les col·leccions del període que estem analitzant, hom pot establir la següent ordenació:

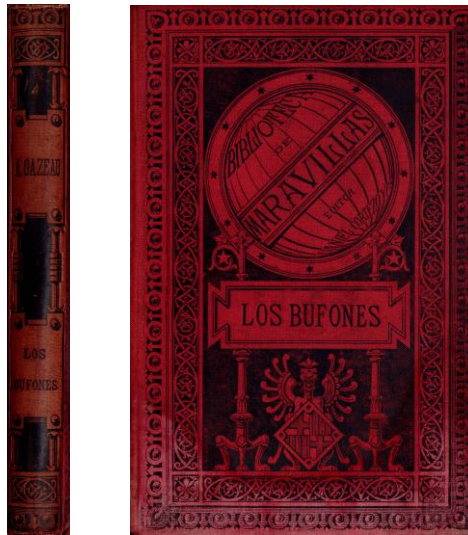
- 1) Algunes col·leccions van servir als editors per tal de donar una segona oportunitat a títols no venuts del seu fons editorial i que s'acumulaven als magatzems. En alguns casos es tractava d'agrupar sota un epígraf comú tota una sèrie de textos en funció del seu contingut o del gènere, dissenyant un prospecte i anunciant-los en la forma d'una nova col·lecció. En altres casos, es reeditava alguna obra que havia estat publicada fora de col·lecció, tot incorporant-la a una sèrie que ja portés un temps al mercat.⁷⁵
- 2) D'altra banda, especialment les col·leccions de novel·la van servir per introduir a Catalunya alguns moviments literaris (com ara el romanticisme) o per popularitzar determinats autors (com, per exemple, l'escocec Walter Scott, l'estil del qual més tard imitarien alguns escriptors locals). En aquest sentit, cal destacar les col·leccions de novel·les creades per Bergnes de las Casas i la publicada per Francesc Oliva.
- 3) Els editors, en crear llistes d'autors i d'obres amb la selecció de textos (per gèneres, categories o períodes) i el treball de crítica que van realitzar (el qual es pot resseguir a través dels prospectes i dels prefacs inclosos en alguns dels volums de les seves col·leccions) van contribuir també a l'establiment de determinats canons.⁷⁶
- 4) Certes col·leccions van esdevenir un signe de distinció per a una determinada classe econòmica i social. En aquest sentit, algunes enquadernacions industrials, com ara les

⁷⁴ Publicada a Sant Martí de Provensals per la impremta de Juan Torrents i de la qual hem localitzat un volum de l'any 1882.

⁷⁵ Pensem que seria interessant fer el seguiment d'alguna d'aquestes obres per tal de saber si el fet d'incorporar-les a una col·lecció les va fer més atractives als consumidors.

⁷⁶ Tal vegada l'estudi d'aquest ús aplicat al cas d'alguna col·lecció podria contribuir a determinar fins a quin punt aquestes seleccions van influir a les llistes acadèmiques posteriors.

creades per Josep Pascó (que va treballar per l'editor Daniel Cortezo, el nom del qual va esdevenir sinònim de luxe i bon gust) van afavorir la recepció d'aquest tipus de biblioteques per part de la burgesia. A finals de segle, aquestes col·leccions, amb les seves encuadernacions industrials, van contribuir a difondre l'esteticisme i el modernisme.

Disseny de la *Biblioteca de Maravillas* editada per D. Cortezo. Font: AHC.B. Biblioteca (Col 12º 46, 4)

- 5) A finals de segle ja era habitual que els editors dissenyessin col·leccions populars (publicacions molt barates, sovint editades en paper àcid, de tipus gastats i amb alguna imatge per atreure el comprador) adreçades a les noves classes lectores. Moltes d'aquestes col·leccions, que van ajudar a fomentar la lectura entre les classes menys afavorides, eren de novel·la d'autors contemporanis, però també es van editar algunes biblioteques formades per obres tècniques, així com d'altres de propaganda política.

A més de les distincions que hem establert, hem de contemplar el fet que una mateixa col·lecció pogués servir alhora per a dos o més dels usos mencionats. Un bon exemple d'això el trobem al cas de Juan Antonio Bastinos (1838-1928), que va publicar l'any 1881, dins la col·lecció *Enciclopedia para la juventud*, els *Diálogos* de Josep Coll y Vehí (1823-1876), tot fent referència al pròleg d'aquest volum a la seva publicació en una col·lecció anterior:

Publicose la primera edición en la *Biblioteca económica del maestro de primera enseñanza* (...) merecía este notable libro ser editado en forma menos económica que la vez anterior por esta razón sale a la luz con grandes mejoras en su parte material para que ésta sea modesto ornamento del excelente fondo

de la obra (...) ha sido añadido un erudito prólogo (...) del joven catedrático D. Marcelino Menéndez y la biografía del Sr Coll y Vehí (...) por Teodoro Baró (...). Todas las obras están esmeramente impresas con tipos elzeverianos sobre papel satinado y su encuadernación en percalina está adornada con ricas planchas alegóricas en oro y negro.⁷⁷

El preu d'aquests volums era de 5 pessetes en la seva edició en rústica i de 6,50 en la seva edició en percalina. Així doncs, Bastinos no només va donar una segona vida a aquest text sinó que, mitjançant aquests canvis en la presentació i el preu dels volums, es va dirigir, d'una banda, al consumidor petit burgès o menestral i, d'una altra, a la gran burgesia, que buscava tant l'entreteniment com l'ostentació de la seva riquesa.

Biblioteca económica del maestro de primera enseñanza (esquerra) i Enciclopedia para la juventud (dreta)

Font: AHC.Biblioteca (B 1871 12° 6 ; B1882 12° 36)

⁷⁷ Coll i Vehí, J. (1882). *Diálogos literarios*. 2ª ed. Barcelona: Juan y Antonio Bastinos, 1882 (Enciclopedia para la juventud), p. III-IV.

SEGONA PART:
Joan Oliveres i Gavarró
(1812-1891)

Al llarg d'aquesta segona part intentarem plasmar, a partir de l'estudi de la figura de l'editor, impressor i llibreter català Joan Oliveres i Gavarró (1812-1891)⁷⁸ els elements principals de tot el que hem anat exposant fins aquí. Tal com hem dit a la Introducció, prendrem aquest cas tant com a exemple privilegiat d'impressor que va dedicar una gran part de la seva trajectòria professional a la confecció de col·leccions (coneixedor de l'èxit que aquestes tenien a d'altres ciutats europees, com ara París),⁷⁹ com per la varietat de col·leccions que va idear (enciclopèdiques, autors clàssics i moderns, i de propaganda) i també perquè va treure al mercat el *Tesoro de autores ilustres* l'any 1842, és a dir, en un moment en què encara no s'havia generalitzat el consum de les col·leccions editorials a Barcelona. A més de les publicacions que seran objecte d'estudi en aquest apartat, tenim notícies de l'existència d'altres col·leccions (que apareixen a la contracoberta d'alguns dels seus volums), de les quals, però, no ha estat possible localitzar prou informació, i per això no figuren en el present estudi.

Retrat de J. Oliveres realitzat per Eudald Canibell i publicat a la revista *El arte de la imprenta* (1892) amb motiu de la defunció de l'impressor. Font: AHCB (R 1885 Fol)

⁷⁸ No l'hem de confondre amb l'impressor barceloní Joan Oliveres i Monmany, que per aquelles dates tenia taller i botiga al carrer Ample de Barcelona.

⁷⁹ Oliveres comparava les característiques materials del *Tesoro de autores ilustres* amb les que en aquella mateixa època publicaven editors francesos com ara Charles Gosselin (1793-1859) o Gervais Charpentier (1805-1871).

2.1. BIOGRAFIA

Poques són les dades biogràfiques que hem pogut reunir sobre Joan Oliveres i Gavarró. Sabem que va néixer a Cervera l'any 1812, fill de Jaume i Gertrudis, i que va morir a Barcelona el 18 de desembre de 1891, amb 80 anys, a causa d'una paràlisi.⁸⁰ A la necrològica que li va dedicar Nicolás Palacio a la revista *El arte de la imprenta*⁸¹ el gener de l'any 1892, aportà alguna dada més a propòsit de la seva vida. És així com sabem, per exemple, que l'any 1833, Oliveres ja instal·lat a Barcelona, es va casar amb Antònia Gil Esteve (filla d'un intèrpret honorari de Ferran VII i amb la qual va tenir quatre fills)⁸² i que el seu caràcter curiós el portà a viatjar per Europa, àvid d'estudiar les innovacions de la indústria tipogràfica. Més enllà d'aquestes dades puntuals, la major part de la informació que coneixem sobre Oliveres es refereix a la seva carrera professional i a les edicions que va promoure.

2.1.1. Llibreria i impremta

Segons l'esmentada necrològica, Joan Oliveres va començar a treballar com a impressor l'any 1824 a la impremta de la Universitat de Cervera i, cap el 1830, un cop acabat el seu aprenentatge, es traslladà a la ciutat de Barcelona. El que no queda tan clar és quan s'instal·là pel seu compte, ja que sobre aquest punt hi ha diferents versions. En alguns catàlegs del seu fons editorial Oliveres hi feia constar la següent referència: "Librería de Oliveres, fundada en 1830 y premiada por el papado y Casa Real".⁸³ Nicolás Palacio, per la seva banda, diu a la necrològica a la qual ens referim que va ser l'any 1833, després d'un temps d'aprenentatge a la impremta de Manuel Saurí, quan Oliveres s'establí als baixos de la casa número 41 del carrer Escudellers.⁸⁴ Entre la documentació de la Junta de Comerç conservada a l'AHCB hem trobat un lligall, amb data de desembre de 1833, pel qual sabem que en aquell mateix mes el nostre editor havia demanat l'ingrés al Col·legi d'Impressors i Llibreters de Barcelona, i que aquests rebutjaren la seva petició, demanant-li que tanqués la

⁸⁰ AMCB. Llibre de defuncions 663 (1891). Lletra O.

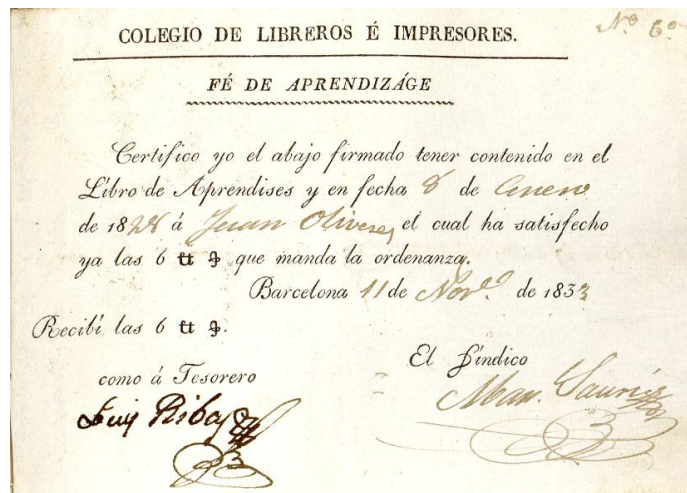
⁸¹ PALACIO, N. (1892). "Juan Oliveres", dins *El arte de la imprenta*. Barcelona: Suc, de Antonio López, any II, núm. 11, p.1-6.

⁸² Segons Nicolás Palacio en va tenir set però al certificat de defunció de Joan Oliveres conservat al Registre Civil de Barcelona s'afirma que va tenir quatre fills: Emili, Eusebi, Vicenç i Ernest. Registre Civil de Barcelona Juan Oliveres Gabarró. Secció tercera, acta 8787, núm. 1407.

⁸³ *Extracto del catalogo de la Librería de Oliveres* [19--?]. Barcelona: V. Oliveres. BC. [Catàlegs de llibreters i d'editors del fons Bergnes de las Casas], 27- 4.

⁸⁴ PALACIO, N. (1892), p. 1.

seva llibreria. Els membres del gremi exposaren diferents raons per donar aquesta negativa, com ara que no tenia el títol d'impressor, que no havia presentat al gremi la informació sobre puresa de sang i que no havia aportat cap documentació on es demostrés que sabia llegir i escriure.⁸⁵ Oliveres va al·legar que venia treballant des de 1827 i va aportar els certificats dels mestres amb els quals havia fet el seu aprenentatge. Des d'aquesta data va treballar, no només al taller de Manuel Saurí, sinó també als de Josep Torner i Francesc Oliva, entre d'altres.

Manuel Saurí certifica que J. Oliveres ha treballat al seu taller. Font: AHCB. Junta de Comerç. Capsa 34 (58)

Un cop superades aquestes dificultats, va fer grans progressos amb el seu establiment, fins al punt que va necessitar eixamplar-lo. Així ho mostra, en primer lloc, el fet que llogués la planta baixa del número 10 del carrer de Montserrat per tal de posar en marxa els seus tallers (coneguts a Barcelona amb el nom d'impremta Modelo), que disposaven de 37 màquines d'imprimir, i on van arribar a treballar-hi 80 operaris; i, segon, que més tard comprés un local al número 57 del carrer Escudellers, on instal·là la seva llibreria.⁸⁶

Una de les primeres obres que va publicar va ser *Palabras de un vizcaíno* (1835), la qual li ocasionà problemes amb la censura. El general Bassa,⁸⁷ en aquell temps governador civil de Barcelona, ordenà que l'edició del llibre fos segrestada dels magatzems de l'editor i traslladada al local que havia funcionat com a caserna de la guàrdia civil, a la Rambla del Centre. Nicolás Palacio ho relatà de la següent manera:

Allí quedó, en efecto, depositada la obra en cuestión, hasta el memorable 5 de Agosto del referido año, en que el pueblo, secundando el

⁸⁵ AHCB. Junta de Comerç. Capsa 34 (58).

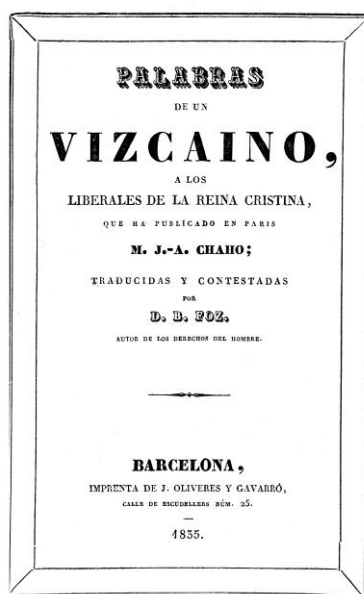
⁸⁶ PALACIO, N. (1892), p. 1.

⁸⁷ Sota les ordres del general Manuel de Llauder, Pere N. Bassa fou l'encarregat de reprimir els insurgents de la "bullanga" de l'any 1835 i com a conseqüència d'això fou assassinat per aquells.

motín de la Plaza de Toros, llevó a cabo la revolución, apoderándose del general y arrastrándole por las calles más céntricas de la ciudad, hasta llegar a la Rambla en donde fue arrojado a una hoguera, cuyo principal combustible era las *Memorias de un vizcaíno*.⁸⁸

A la sèrie *Consejos* del AHN hem localitzat l'expedient que fa referència a aquesta prohibició. Tot seguit reproduïm el següent fragment d'aquest text, on es parla de l'assumpte en qüestió:

Es un texto incendiario en el cual procura el autor probar con un estilo pérfido y seductor y con cierta apariencia de varón, a lo menos para las personas que no han hecho grandes y profundos estudios en nuestra historia el derecho de los navarros (...). Por tratarse en él la persona de S. M. y de su Real Familia (...). Ha de menester para la impresión especial permiso de la reina.⁸⁹

Coberta de l'edició de *Palabras de un Vizcaíno*. Font: Biblioteca General de Navarra (D 23-6/83)⁹⁰

Recordem que en aquella època Espanya vivia la Primera guerra carlina (1833-1840), que va esdevenir un tema recurrent en la producció editorial de l'època a tot el país i que Oliveres, com veurem més endavant, també va tractar.

Segons l'esmentat text de Nicolás Palacio el nostre impressor va adquirir l'antiga casa Bergnes l'any 1839, quedant-se amb el conjunt dels seus efectes i del seu fons editorial, de manera que aquest negoci va quedar fusionat amb el seu. En canvi, segons la *Revista Gráfica*

⁸⁸ PALACIO, N. (1892), p. 2.

⁸⁹ AHN. Consejos. Legajo 11315, núm 8 "Prohibición del folleto palabras de un Vizcaíno a los liberales de la reina Cristina, publicado en Paris, traducido por B. Tox e impreso en Barcelona por J. Oliveres y Gabarró, año 1835".

⁹⁰ Imatge cedida per la Biblioteca General de Navarra.

va ser entre 1844 i 1845 quan els materials de la casa Bergnes “pasaron a robustecer la entonces floreciente imprenta Oliveres.”⁹¹ Olives Canals afirma que fou l’any 1843⁹².

Palacio també destacà a la seva necrològica que Oliveres hagués estat un dels socis de la fàbrica de paper La Gerundense (1842-1973), i afirmà que aquesta havia adquirit grans proporcions gràcies a la intensa producció d’Oliveres. La fàbrica, creada per la "Companyia Oliva i Flores", va ser la primera factoria de paper continu instal·lada a Catalunya i la segona a tota Espanya. Segons l’historiador Joaquim Nadal, el 2 d’abril de 1842 es constituí la societat “Oliva, Flores i Cia”, a la qual participaren Vicent Oliva i Felipe Flores de Girona, alguns empresaris de Figueres i els senyors Oliveres i Alban, de Barcelona, tots els quals havien “convenido poner en el edificio del Molino llamado de dalt una fábrica de papel continuo.”⁹³ Amb el temps s’amplià tant el nombre de socis d’aquesta empresa com el seu volum de capital, que va arribar a ser de 85 accions de 20.000 rals cadascuna, i al qual Oliveres va aportar 30 accions de 1.000 duros cadascuna.

Sembla que l’èxit arribà al nostre editor sobretot a partir de la publicació d’obres per lliuraments, que va ser una de les seves principals estratègies comercials a Espanya i Amèrica.⁹⁴ En aquest sentit, l’esmentada necrològica afirma que “el Sr. Oliveres fue el primero en España: en hacer las obras por entregas y repartirlas a domicilio”. No tenim, però, la certesa de que Oliveres fos el primer en promoure aquest tipus d’obres i en repartir-les a domicili. Sylvie Baulo diu que probablement foren els impressors madrilenys Benito Hortelano, Vila i Urbano Manini els primers en introduir-les amb la publicació l’any 1842 de *Panorama español*.⁹⁵ En qualsevol cas, l’entusiasme que van generar els lliuraments va mantenir-se com a mínim fins al 1870, i sembla clar que la seva aparició va transformar el panorama editorial del moment. El lliurament consistia gairebé sempre en un fascicle de setze pàgines en format quart que es venia per subscripció a un preu que oscil·lava entre un i dos rals. Aquests lliuraments eren concebuts per enquadrar-los en format final de llibre i abastaven tot tipus de matèries (enciclopèdies, diccionaris, historiografies, tractats de geografia, de religió, cartilles, etc.). Sobretot amb les novel·les, els lliuraments van adquirir

⁹¹ CANIBELL, E. (1900). “Antonio Bergnes de las Casas”, *Revista gráfica*. (1900). Barcelona: Institut Català de les Arts del Llibre, p.79.

⁹² OLIVES, S. (1947), p. 27.

⁹³ NADAL, J. (1978). "La gerundense" 1842-1973 una fàbrica de paper", dins *Girona al segle XIX*. Girona: Gotha, p. 113 - 144.

⁹⁴ Feliu Elias, per la seva banda, afirma que va tenir molts corresponsals i dipositaris repartits per tota Espanya, Amèrica i les Filipines. ELIAS, F. [ca. 1948], p. 417.

⁹⁵ BAULO, S. (2003). “La producción por entregas y las colecciones semanales” dins *Historia de la edición y de la lectura en España 1472-1914*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, p. 581.

un mitjà de difusió essencial, com ho mostra el fet que, durant la segona meitat del segle XIX, els autors que van escriure novel·les per lliuraments van passar a tota Espanya del centenar i mig, dels quals una trentena foren especialistes en aquest format. També és una mostra del volum i de la importància d'aquesta estratègia comercial el fet que, si una tirada regular de llibres entre els anys 1840 i 1870 era de 3.000 exemplars, les novel·les per lliuraments arribessin a tenir durant aquest mateix període fins a 14.000 subscriptors.⁹⁶

A més de amb la seva impremta, la fama d'Oliveres es va associar principalment amb la seva llibreria, que va arribar a comptar amb tres seus, una al número 57 del carrer d'Escudellers, una altra al número 7 del carrer de Santa Madrona i una tercera al número 10 del carrer de Montserrat. L'any 1859, aquest editor va traslladar la seva impremta al seu propi domicili, situat als números 7 i 9 del carrer de Santa Madrona, on disposava de tretze premses que funcionaven sense parar. En aquestes dues darreres finques va establir, a més, els seus magatzems. En aquest sentit creiem important destacar que cap a l'any 1877 dos Oliveres (Vicenç i un dels seus germans) tenen botiga a Madrid com es pot comprovar al peu d'impremta de la col·lecció *Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas*.

Quan Oliveres es retirà del negoci editorial⁹⁷ fou el seu fill Vicenç l'encarregat de gestionar l'empresa, que llavors comptava amb dos domicilis, un al ja esmentat número 7 del carrer Santa Madrona i un altre al número 410 del carrer Aragó. Vicenç Oliveres va continuar reeditant el fons del seu pare afegint alguna nova col·lecció, com ara la *Biblioteca infantil ilustrada* (a la qual pertany *Cuentos de la mamá, o, la moral en imágenes*, reedició d'una traducció francesa d'Antoni Bergnes de les Casas publicada per primer cop l'any 1842) o el *Museo excelsior: colección de las mejores obras literarias y pintorescas ilustradas...*⁹⁸ Pel que fa a l'aspecte material de part de la seva producció, cal assenyalar en primer lloc que, ja pels volts de 1841, Oliveres començà a publicar llibres molt il·lustrats, en formats més grans que els habituals a l'època.⁹⁹ Les il·lustracions de les seves novel·les sovint no es limitaven a una làmina al frontispici, sinó que va arribar a incloure-hi més de deu làmines sobre metall i, fins i tot, altres làmines a la talla dolça o amb gravats al boix.¹⁰⁰ Quant a l'enquadernació,

⁹⁶ BAULO, S. (2003), p. 581.

⁹⁷ Sabem per un conflicte laboral que va tenir lloc a l'any 1882 que Joan Oliveres ja no es trobava al capdavant del seu negoci en aquella data i que era el seu fill Vicenç l'encarregat de gestionar-lo. Aquesta informació l'hem localitzat al *Boletín de la Sociedad Tipográfica de Barcelona*. (1882). Barcelona: la Sociedad, 1880-[1882], p. 4.

⁹⁸ *Museo Excelsior* [prospecte]. BC.[Catàlegs d'editors i llibreters de la col·lecció Bergnes de las Casas], Vicenç Oliveres, 27-4.

⁹⁹ Que com hem vist a la primera part del treball eren els 32°, 16° i 12°.

¹⁰⁰ ELÍAS, F. [ca 1948], p. 416.

Oliveres oferia als seus clients, com era habitual en aquelles dates, diferents possibilitats per relligar els volums del seu fons editorial. En un dels seus catàlegs s’anunciaven els preus d’aquestes diferents opcions de la forma que segueix:

TARIFA					
<i>De las encuadernaciones, hechas,</i>					
CADA UNA EN SU CLASE, CON ESmero Y AL ESTILO MODERNO.					
Encuadernaciones.	en folio.	en 4.º	en 8.º	en 12.º	en 32.º
En tafilete, con corte dorado.	120 rs.	60 rs.	40 rs.	30 rs.	20 rs.
En pasta fina, con id.	40 »	30 »	20 »	1½ »	10 »
En pasta regular.	40 »	5 »	3 »	2 1/2 »	2 »
En media pasta, ú á la holandesa. . .	40 »	5 »	3 »	2 »	1 1/2 »

Dins: *Catálogo general de los libros y obras de fondo y surtido nacionales y extranjeras de la librería de D. Juan Oliveres* (1848). Font: BC (1-4-126)

Sobre la qualitat de les seves encuadernacions, només direm que Vicente Castañeda assenyala que Oliveres va ser premiat pel papa Pius IX amb una medalla de plata per un exemplar de l’*Álbum religioso*, dedicat a la família reial espanyola amb ocasió de la Exposición Industrial y Artística de Barcelona celebrada l’any 1860.¹⁰¹

¹⁰¹ CASTAÑEDA, Vicente (1957). “Ensayo de un diccionario de encuadernadores españoles” dins *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 1957. t. 141, p. 465-655; 1958, t. 142, p. 9-76.

2.1.2. Producció editorial

Els peus d'impremta més antics d'Oliveres que hem pogut localitzar són dels anys 1834 i 1835. El primer d'ells és *Derechos del hombre deducidos de su naturaleza y esplicados por los principios del verdadero derecho natural* de B. Foz (1834) al qual li segueix el ja esmentat *Palabras de un vizcaíno* (1835). Altres llibres d'aquest primer període foren *Memoria sobre los aceites y modo de purificar y clasificar el de olivas* Josep Roura (1835) i el *Tratado de varios procedimientos para obtener lumbre y arte de fabricar cada uno en su casa*, de Tomàs Aranaz Barrera (1836).

Pel que fa al volum de la seva producció, segons Palacio, el nostre impressor va publicar l'any 1891 un catàleg on hi figuraven 293 obres en propietat. Per la seva banda, Feliu Elías afirma que Oliveres va produir llibres en quantitats i varietats enormes.¹⁰² A més, per a la difusió de les seves obres, va distribuir tot un seguit de catàlegs, en la coberta dels quals es presentava com a “impressor de la casa Real”, fent constar que havia estat “premiado por S.S. Pio IX”. Nosaltres no hem localitzat el catàleg de 1891 però sí un de l'any 1848 i un segon de 1864. El primer d'ells es format per 148 pàgines que segueixen l'estructura següent:

1) Obres de fons il·lustrades.

2) Obres de fons i d'assortiment. Com era habitual a l'època, les obres de fons van marcades amb un asterisc i el descompte que s'aplicava sobre elles era més alt que per a la resta. Les referències estan ordenades alfabèticament i les col·leccions s'anuncien amb el nom genèric i també amb el títol individual de cadascuna de les obres.

3) Comèdies.

4) Obres estrangeres.

5) Apèndix amb obres nacionals i estrangeres.

El segon catàleg, de 1864, està format per 215 pàgines distribuïdes de la següent manera:

1) Obres il·lustrades de fons en curs de publicació.

2) Llibres en llengua castellana que formen el gruix del catàleg.

3) Teatre antic i modern

¹⁰² ELIAS, F. [ca 1948], p. 416.

- 4) Llibres en altres idiomes (francès, italià, anglès, alemany, portuguès llatí).
- 5) Suplement.
- 6) Index d'autors

En aquest cas les obres estan ordenades per títols i els autors es relacionen a l'índex final.

Catàleg general de la llibreria de J. Oliveres de 1848. Font: BC (1-4-126)

Conscient de la varietat i quantitat de les seves publicacions, Oliveres ja s'anuncià l'any 1842 de la següent manera:

En la misma librería se hallarán un buen surtido de obras de educación, ciencias, medicina, jurisprudencia, comercio, literatura, historia, novelas, libros en blanco y rayados, letras de cambio, conocimientos, y demás artículos pertenecientes al comercio. En la misma casa se admiten comisiones para España y el extranjero.¹⁰³

Una classificació temàtica de les obres publicades per Oliveres podria ser la següent:

- **Obres literàries:** es tracta, bàsicament, de novel·les. Oliveres va traduir i publicar obres d'autors nacionals i estrangers, clàssics i moderns, com ara Miguel de Cervantes, Eugène Sue, George Sand, etc. Moltes d'aquestes edicions les va agrupar al *Tesoro de autores ilustres*, però també en va publicar d'altres fora d'aquesta col·lecció, com ara *Trilby, o, El duende de Argail*, de Charles Nodier, o *Los hijos del pueblo sus conquistas, sus martirios, sus glorias, sus luchas, sus triunfos y*

¹⁰³ NODIER, Ch. (1842). *Trilby, o, El duende de Argail*. Barcelona: Librería de Juan Oliveres. Catàleg al final del volum.

merecimientos. Historia de veinte siglos publicada con los manuscritos de interés extraordinario que dejó inéditos el malogrado Eugène Sue.

- **Gramàtiques i crestomaties:**¹⁰⁴ com altres impressors de la seva època, Oliveres va publicar nombroses obres per a l'aprenentatge d'un cert nombre de llengües (que, en el seu cas, foren el francès, l'italià, l'anglès i el grec). D'alguns d'aquests llibres, com ara del *Novísimo Chatreau, o, Gramática francesa* (arranjada per Bergnes de las Casas i que Oliveres imprimí per primer cop el 1852), es van fer fins a dinou edicions.
- **Obres històriques nacionals i estrangeres:** en aquest apartat podem mencionar *Historia de la América, Historia general de la civilización en Europa*, de F. Guizot o *Historia de España desde el tiempo primitivo hasta el presente*, de C. Romey, etc.
- **Obres religioses o de propaganda:** dins d'aquesta categoria destaca la *Biblioteca católica*, de la qual parlarem extensament més endavant. Cal ressenyar el fet que el mateix Papa Pius IX felicités Oliveres per les qualitats artístiques de les obres d'aquesta *Biblioteca* i el premiés amb una medalla d'or.¹⁰⁵
- **Llibres de viatges:** aquesta fou un tipus de literatura molt popular al seu temps, com ja hem assenyalat a la primera part (vegeu apartat 1.2.2). En aquest sentit, hem trobat la referència al *Viaje pintoresco alrededor del mundo: a las dos Américas, Asia y África*, obra que es presentava com a volum d'una col·lecció de viatges publicada per lliuraments i de la qual no hem trobat, però, cap més informació.
- **Altres:** Oliveres publicà en menor quantitat obres de medicina (*Principios de medicina o Patología general: observaciones elementales acerca de las causas, naturaleza, curación, diagnóstico y pronóstico de las enfermedades: con una breve exposición sobre la higiene o los medios de preservar la salud*, de Carlos J.B. Williams), manuals tècnics (*Sucinta explicación del uso y efectos de la máquina fumigatoria*, de M. L. de San-German) i musicals (*Nuevo sistema musical*, de Salvador M. Reguart), etc.

¹⁰⁴ Crestomatia: recull de fragments escollits especialment per ésser usat en l'ensenyament de la llengua i la literatura. Vegeu: <<http://www.enciclopedia.cat/diccionaris/gran-diccionari-de-la-llengua-catalana/cerca?s.q=crestomatia>>. [Consulta en línia 13/04/2014].

¹⁰⁵ PALACIO, N. (1982), p. 2.

Menció a part mereixen les seves publicacions periòdiques, com ara la *Revista barcelonesa. Periódico propagador de toda clase de conocimientos útiles. Redactada por los más distinguidos literatos y bajo la dirección de D. Augusto de Burgos* (publicada entre 1846 i 1847), el *Lloyd de España. Diario de noticias marítimas* (que havia començat a publicar-se l'any 1861 i de l'edició del qual Oliveres es va fer càrrec a partir de 1867),¹⁰⁶ *El buen tono: revista musical. Semanario de música, modas, literatura, artes y teatros* (revista setmanal, al peu d'impremta de la qual Joan Oliveres constava com a editor juntament amb Mariano Soriano Fuertes) o *La abeja. Revista científica y literaria, ilustrada con profusión de láminas y grabados intercalados, extractada de los mejores escritores alemanes* (dirigida per Antoni Bergnes de las Casas i publicada per Oliveres entre 1862 i 1870).¹⁰⁷

Pel que fa a l'idioma, podem destacar que la major part d'obres publicades per aquest editor aparegueren en castellà, tot i que també trobem alguna obra en català com ara *Nova colecció de reduccions la mes escudilla...*¹⁰⁸ i en francès, com per exemple *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysses*, de François de Salignac de la Mothe, més conegut com François Fénelon (1651-1715).

2.2. ANÀLISI DE LES COL·LECCIONS LOCALITZADES

En aquest apartat farem referència a les principals col·leccions publicades per Oliveres, seguint un ordre cronològic segons la data d'inici. Als seus catàlegs apareixen mencionades d'altres de les què però, no hem trobat prou informació com per incloure-les al treball.¹⁰⁹ En relació amb les 7 col·leccions que analitzarem, no ha estat possible localitzar un grau d'informació similar en tots els casos i, per tant, el nivell d'anàlisi de les mateixes no

¹⁰⁶ El 12 de juny del 1867, aquesta publicació anunciava com a regal pels seus subscriptors *El libro del hombre de bien*, de Benjamin Franklin. D'altra banda, a la portada dels volum d'aquest llibre es feia al·lusió a la *Biblioteca del Lloyd*, de la qual no hem localitzat, però, cap altre títol.

¹⁰⁷ “Advertencia de los editores: Motivos poderosos e invencibles, nos obligan a suspender indefinidamente la publicación de esta Revista. Podríamos referirlos porque no son secretos para muchos que conocen el estado intelectual y moral de nuestra patria; pero su relación sería por demás triste y amarga, y preferimos callarla. Hemos luchado con fe y constancia por mucho tiempo; hemos sacrificado gustosos el reposo y los intereses para llevar adelante nuestra idea; pero rendidos, tenemos que abandonarla y emmudecer con hondo sentimiento propio de un reducido número de personas amantes del saber que constantemente nos han alentado y que con nosotros deploran y están convencidos de que es imposible aclimatar en España publicaciones de la índole de nuestra Revista”, dins *La abeja. Revista científica y literaria, ilustrada con profusión de láminas y grabados intercalados, extractada de los mejores escritores alemanes* (1870) , v.6, p. 386.

¹⁰⁸ *Boletín bibliográfico o Periódico general de todo lo que se publica en España*. (1841). Madrid: Librería europea, 1840-1841, año 2, núm. 15 (1 agosto), p. 221.

¹⁰⁹ Així, per exemple, tenim notícia de que va dissenyar una *Biblioteca de Artes y Oficios* i una *Colección de viajes*, entre d'altres.

serà idèntic. En especial, per la seva durada i per la quantitat de títols i volums que va englobar, dedicarem més atenció al *Tesoro de autores ilustres* (a partir d'ara *TAI*). Donada l'extensió del nom d'algunes col·leccions, hem optat per abreujar-los a l'epígraf d'inici i afegir-lo complet a la fitxa de cadascuna de les col·leccions.

2.2.1. Tesoro del comercio o Biblioteca mercantil

Portada del primer volum de la col·lecció. Font: AHCB (B 1836 8º 9, 1)

Nom complet: *Tesoro del comercio, o sea Biblioteca mercantil que contiene todos los conocimientos necesarios a los comerciantes.*

Any d'inici i finalització: 1836-1838.

Director de la publicació: Joan Oliveres i Gavarró.

Volums publicats: 7.

Dimensions: 210 x 140 mm.

Format: 4rt.

Il·lustracions: no.

Gravadors i dibuixants: no.

Numerada: sí.

Enquadernació: rústica.

Contingut: enciclopèdic.

Periodicitat: no consta.

Preu: 4 rals a Barcelona, 5 rals a la província, 6 rals a resta. Els volums no es podien comprar per separat.

2.2.1.1. Plantejament i estratègia editorial

Aquesta col·lecció, la més antiga de les publicades per Oliveres que hem localitzat,¹¹⁰ és una obra formada per set volums i editada sota els auspicis de la Real Junta de Comercio, institució creada l'any 1758 que regia l'activitat comercial i industrial de Catalunya, entre d'altres coses, fomentant el comerç interior i exterior, especialment amb Amèrica, i impulsant escoles d'ensenyament tècnic.

Tot i que cada volum d'aquest *Tesoro...* inclou més d'un tractat (amb la seva portada corresponent), el títol de la col·lecció amaga en aquest cas els propis de cada volum. Els peus d'impremta dels exemplars localitzats ens indiquen que es va publicar entre 1836 i 1838. Els autors de l'obra s'oculten sota les sigles D[on] M.O. i D[on] F. P, menys en el cas del volum número quatre, *Teoria de las cuentas con intereses adicionada del cálculo de los intereses compuestos*, on consta com a autor F. Hebler "antiguo profesor de la escuela especial de comercio de París".¹¹¹

Al prospecte d'aquesta col·lecció, Oliveres deia que es proposava publicar, en aquest ordre, els següents tretze tractats:

- *Principios del comercio.*
- *Vocabulario mercantil.*
- *Formulario mercantil.*
- *Aritmética mercantil.*
- *Cuadro comparativo de las monedas.*
- *Tratado del cambio o giro.*
- *Tratado teórico y práctico de contabilidad.*
- *Legislación comercial de España.*
- *Nociones de física, química, historia natural aplicadas al comercio.*
- *Tratado de materia mercantil.*
- *Geografía comercial.*
- *Historia comercial.*

¹¹⁰ A la BC es conserva el seu prospecte, juntament amb l'expedient enviat l'any 1834 a la Junta de Comerç per tal d'aconseguir la seva protecció. BC. Junta de Comerç, lligall LVIII, C. 82, núm. 29/5 (30).

¹¹¹ HEBLER, F. (1836). *Teoria de las cuentas con intereses adicionada del cálculo de los intereses compuestos*. Barcelona: J. Oliveres (Tesoro del comercio, o sea, Biblioteca mercantil ; 4).

- *Introducción sumamente breve y sencilla a las lenguas más necesarias para los comerciantes, es decir el francés y el inglés...*

La consulta dels exemplars localitzats ens ha mostrat, però, que el plantejament original va canviar, atès que finalment es van publicar dotze tractats en set volums. També l'ordenació va ser modificada, de forma que va resultar aquesta nova llista:

- *Historia comercial ; Principios del comercio.*
- *Tratado teórico y práctico de de contabilidad, o sea, la teniduria de libros por partida doble, simplificada, perfeccionada y aplicada a toda clase de contabilidad particular o pública ; Vocabulario mercantil o explicación de los términos que más se usan en el comercio.*
- *Formulario mercantil, aritmética mercantil ; Cuadro comparativo de las monedas, pesos y medidas.*
- *Teoría de las cuentas con interés.*
- *Tratado del cambio.*¹¹²
- *Legislación comercial ; Tratado de materia mercantil.*
- *Geografía comercial ; Relaciones comerciales con Francia e Inglaterra.*

Constatem així que a la nova relació van desaparèixer alguns dels títols de la relació inicial, concretament *Nociones de física y química e Historia natural aplicada al comercio* i *Introducción sumamente breve y sencilla a las lenguas más necesarias para los comerciantes, es decir el francés y el inglés...*, sense que haguem pogut determinar per quins motius es va produir aquest canvi. Sembla que no fou aquesta l'única modificació de la col·lecció. El setembre de 1836 Oliveres distribuí un prospecte en el qual s'excusava per la tardança en els lliuraments a causa de la "inevitable ausencia del laborioso Redactor que estaba para concluir el tratado de contabilidad". Les queixes dels subscriptors van fer que es reactivés la

¹¹² A la pàgina III del pròleg, l'editor ens recorda el següent: "En esta Biblioteca unos tratados deben por precisión completarse con otros en razón de la misma división que hemos adoptado. Así es que el *Tratado del cambio* no parecerá del todo completo sino cuando se haya visto el *Tratado de legislación* comercial y el de *Geografía comercial* puesto que en el primero de estos dos se patentiza la naturaleza del contrato del cambio y en el segundo se dan noticias interesantes en punto a los cambios de los diferentes países. De este modo, muchos tratados de esta obra están pendientes unos de otros como los eslabones de una cadena. Separadlos y será muy poca la utilidad que reporteis en ellos, unidlos y arrojarán clara luz sobre los distintos campos de la materia mercantil. En una palabra, si algún vacío les parece a los lectores que encuentran en algun tratado estén seguros que se llenará por otro enteramente".

col·lecció, deixant de banda el tractat de comptabilitat i fent tres lliuraments mensuals per tal de reactivar la conclusió de l'obra.

Al seu prospecte s'indicava que en sortirien entre quinze i vint lliuraments, el preu dels quals era de quatre rals per als subscriptors de Barcelona, cinc per als abonats de la província de Barcelona i sis rals per a la resta. Els volums de la col·lecció no es podien adquirir per separat i entre els punts de subscripció trobem els següents: a Barcelona, la llibreria de Saurí, la de Torner, la d'Oliva, Gaspar i Gorchs; a Madrid, la llibreria de Razola; a la resta de la Península i a les províncies d'Ultramar, més de 70 corresponsals; a la resta del món, un total de vuit ciutats (sis franceses, a més de Londres i Gènova). El *Tesoro...* es difonia a través dels catàlegs de Joan Oliveres, als quals era habitual trobar l'anunci de la venda de la col·lecció sencera.

El títol d'aquesta col·lecció ens dóna pistes a propòsit del seu contingut. Al seu prospecte, Oliveres justificava els motius pels quals havia decidit publicar el *Tesoro...* en els següents termes:

Ante la escasez de medios de instrucción que tantos daños acarrea a España y que nos proponemos remediar en cuanto nos sea dable, ofreciendo al comercio y a la nación entera, en esta Biblioteca muy compendiosa, y sin embargo muy completa, todo cuanto pueda necesitar el joven que desea prepararse con estudios sólidos a recorrer una provechosa y honorífica carrera, el padre de familia ocupado en formar y dirigir la edad tierna del hijo que le debe un día descansar (...), los directores de escuelas comerciales, clase de establecimientos tan raros aún como necesarios y a los cuales esta Biblioteca presentará un plan completo de estudios (...).¹¹³

En aquestes línies, publicades l'any 1834 i adreçades a la Junta de Comerç, Oliveres es lamentava de la falta de formació comercial que detectava al seu entorn i afirmava, a més, que amb aquesta col·lecció es proposava omplir un forat acadèmic a la ciutat en un sector clau de l'economia catalana. Ara bé, en aquella època existien a la ciutat estudis d'aquesta disciplina, impulsats per l'esmentada Junta. A Barcelona els inicis de l'ensenyament de l'Escola de comerç es remunten al 26 d'abril de 1787, data en la qual es va crear una acadèmia gratuïta. Es considerava que la formació en comerç era bàsica per tal de dinamitzar aquest sector. A través de l'educació, a més, es buscava formar un nou model de comerciant socialment respectable que esborrés la tradicional mala imatge d'aquest sector. Aquest ensenyament va estendre la necessitat d'elaborar llibres de text que recollissin els coneixements necessaris per

¹¹³ BC. Junta de Comerç, lligall LVIII, C. 82, núm. 29/5 (30).

a l'exercici d'aquestes disciplines, la qual cosa va donar lloc a tot un seguit de publicacions relatives a la didàctica del comerç. Possiblement Oliveres busqués la protecció de la Junta perquè aquesta institució promocionés la col·lecció entre els seus alumnes o en fos subscriptora. I és que el *Tesoro del comercio* incorporava tractats que s'adequaven molt bé al pla d'estudis de l'Escola de Comerç i de Càlcul (nom que havia adoptat el centre l'any 1835), que incloïa classes de càlcul mercantil (aritmètica, àlgebra, codi de comerç i geometria), de teniduria de llibres, de canvis nacionals i estrangers, i de geografia comercial.

2.2.1.2. Característiques materials i formals

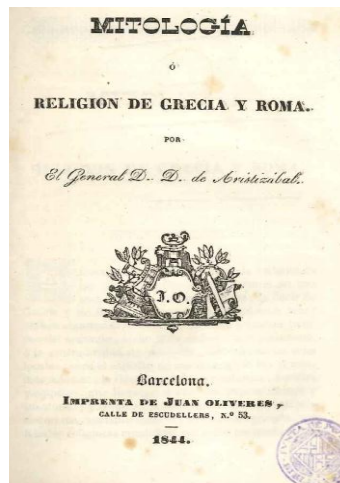
La col·lecció, com ja hem esmentat, es va publicar per lliuraments,¹¹⁴ cadascun d'ells constituït per dotze plecs de format quart. A la portada dels exemplars apareix el títol genèric de la col·lecció i el número de volum, però encara no hi ha la vinyeta amb les inicials de Joan Oliveres, que trobarem en canvi en publicacions posteriors. La composició de la pàgina de tots els volums és a línia tirada i és freqüent trobar quadres sinòptics. En aquest cas, els elements paratextuals que s'inclouen a d'altres col·leccions d'Oliveres no són freqüents, a excepció d'algun avís de l'editor (vegeu nota 105) per tal de fomentar la subscripció.

Respecte a l'enquadernació, hem de dir que els dos exemplars que hem consultat estan relligats en pasta espanyola.¹¹⁵ Tots els volums de la col·lecció són de la mateixa mida. Des del punt de vista estètic era una publicació molt sòbria, però impresa d'una forma molt correcta.

¹¹⁴A França era habitual que les col·leccions enciclopèdiques es publicuessin d'aquesta manera. OLIVERO (1999), p. 173.

¹¹⁵ Recordem que als seus catàlegs Oliveres deixava clar que els exemplars es venien en rama o a la rústica, per tant aquesta enquadernació no és l'original.

2.2.2. Mosaico de conocimientos

Portada del volum número 14 de la col·lecció. Font: Biblioteca Joaquim Folch i Torres del MNAC (Reserva 12º 633)

Nom complet: *Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen.*

Any d'inici i finalització: 1842-1844.

Director de la publicació: Domingo de Aristizábal.

Volums publicats: 15.

Dimensions: 150 x 100 mm.

Format: 8º.

Il·lustracions: caplletres i altres vinyetes xilogràfiques.

Gravadors i dibuixants: no.

Numerada : sí.

Enquadernació: ?

Contingut: enciclopèdic.

Periodicitat: quinzenal.

Preu: 3 rals a Barcelona ; 3'5 resta de destinacions.

2.2.2.1. Plantejament i estratègia editorial

Malgrat que no hem trobat el seu prospecte, coneixem quin era el propòsit del militar Domingo de Aristizábal i Zequeira¹¹⁶ promotor, traductor i autor de la majoria dels tractats d'aquesta col·lecció, a partir d'una nota que va incloure al primer volum. En aquest avís se'ns informava que la finalitat de la publicació era com a mínim la següent:

Para comprender las conversaciones cultas hemos reunido compendiosamente los resultados de cada una de las ciencias más usuales en sociedad...se ha publicado en Francia una colección por este estilo que está en uso en un gran número de colegios y casas de educación y de la que hemos tomado para ésta diferentes tratados. La idea era reunir siempre el mayor número de ideas generales en el menor espacio posible.¹¹⁷

De la col·lecció en qüestió es van publicar com a mínim quinze números entre els anys 1842 i 1844, els títols dels quals foren els següents:

- M. L. *La astronomía puesta al alcance de toda clase de personas*. Traducido del francés por Domingo de Aristizábal.
- TESSEIDRE. *La geología puesta al alcance de toda clase de personas*. Traducida del francés por Domingo de Aristizábal.
- A.C. *Alteraciones en la superficie del globo y sus causas según Cuvier, Bronguiard, d'Anbuisson, des Veisius, Maltebrem, etc.* Traducido del francés por Domingo de Aristizábal.
- ARISTIZÁBAL, Domingo de. *Meteorología o fenómenos de la atmósfera según Teiseydre Arago y otros*.
- BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, J. H. *Meditaciones sobre la naturaleza. Fragmentos de Bernardino Saint Pierre*. Escogidos y traducidos libremente y con notas de Domingo de Aristizábal.¹¹⁸

¹¹⁶ Aristizábal era un militar d'origen basc nascut a l'Havana que l'any 1802 es va traslladar a Cadis. Durant el Trienni liberal (1820-1823) va lluitar contra els reialistes i, anys més tard, contra els carlins. Va arribar a ser coronel i mariscal de camp i, el 8 d'abril de 1841, va ser nomenat governador provincial Barcelona. La seva carrera militar continuà a Girona, on l'any 1842 va ser designat capità en cap de la comandància general de la província. Aristizábal, a qui es va atorgar el títol de Duc de San Fernando, va morir a Madrid l'any 1846. Vegeu: AMORES CARREDANO, Juan B. "Domingo de Aristizábal y Zequeira." <<http://www.euskomedia.org/aunamendi/23830>>. [Consulta en línia 14/04/2014].

¹¹⁷ M. L. *La astronomía puesta al alcance de toda clase de personas* (1842). Barcelona: Juan Oliveres, p. 2.

¹¹⁸ Aquesta obra va obtenir molt d'èxit i va aportar al seu autor grans beneficis econòmics. El títol més famós de la seva bibliografia va ser, però, *Paul et Virginie*, publicat per primer cop l'any 1788 i del qual es van fer nombroses edicions al castellà.

- ARISTIZÁBAL, Domingo de. *Curiosidades de la naturaleza y del arte y últimos descubrimientos segun Humboldt, Saint-Pierre y otros*. Traducciones libres del francés con adiciones originales por D. de Aristizábal.
- A.G. *Ojeada a la historia natural*. Traducción libre del francés por Domingo de Aristizabal.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Particularidades de algunos de los animales más útiles o notables y trozos de su historia*; escojidos redactados, según varios autores y viajeros modernos.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Geografía física del globo según los datos mas modernos*.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Geografía política actual según los datos mas modernos*.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Primeros estudios militares*.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Geografías antiguas para entender la historia*.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Historia sagrada y del pueblo hebreo: ampliada. considerablemente sobre el compendio de M. Sabaguer*.
- ARISTIZÁBAL, D. de. *Mitología o religión de Grecia y Roma*.
- GOLDSMITH, Oliver.¹¹⁹ *Historia romana desde la fundación de Roma hasta la toma de Constantinopla por los turcos*; traducida del inglés y ampliada considerablemente sobre la de Goldsmith por Domingo de Aristizábal.

El *Mosaico*...era una col·lecció sense gaires pretensions. El seu subtítol ja era prou indicatiu dels lectors als quals s'adreçava.

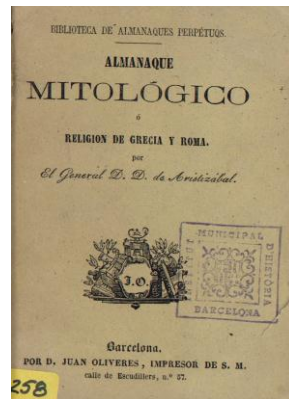
En un dels volums d'aquesta publicació hem localitzat un avís de Domingo de Aristizábal que informava d'un canvi de plantejament de la col·lecció a causa del tipus d'abonats que tenia. Hem cregut convenient destacar-lo perquè és l'única col·lecció d'Oliveres de la qual hem aconseguit saber el número de subscriptors. Aristizábal anunciava els canvis en els termes següents: "Habiendo hasta hoy honrado la suscripción al *Mosaico*..., entre otros individuos, 756 generales, jefes y oficiales, además de otras personas pertenecientes a carreras facultativas, creo deber en obsequio (...) para hacerles más interesante esta obrita, alterar algún tanto el plan de lo que resta de ella."¹²⁰ Aquest canvi va consistir en afegir un tractat d'estudis militars, un altre d'estudis científics i en eliminar-ne

¹¹⁹ Oliver Goldsmith (1730-1774), escriptor i metge irlandès conegut per la seva novel·la *The vicar of Wakefield* (1766), així com per les seves obres d'història de Grècia, Roma, i Anglaterra.

¹²⁰ *Curiosidades de la naturaleza y del arte y últimos descubrimientos segun Humboldt, Saint-Pierre y otros*. (1843). Barcelona: J. Oliveres. (Mosaico de conocimientos humanos ; 6).

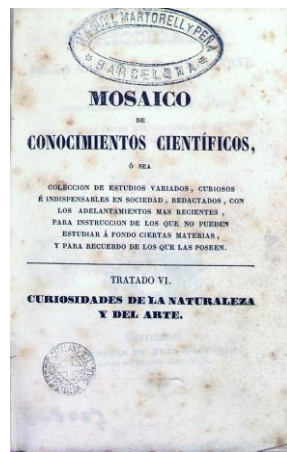
alguns que deuriem figurar al prospecte original de l'obra (un catecisme històric, un tractat d'aritmètica, un altre de geometria, i las històries de Polònia, Dinamarca, Itàlia i Països Baixos).

Aquesta petita col·lecció, apareix sovint als catàlegs d'Oliveres i fins i tot trobem una ressenya a la *Revista Barcelonesa*. Anys més tard, alguns dels seus títols van ser reutilitzats per aquest editor en el disseny d'una nova publicació titulada *Biblioteca de almanagues perpetuos*.

Font: AHCB. Biblioteca (R 1861 12°)

2.2.2.2. Característiques materials i formals

Font: BC (A 08 8° 540)

La portada individual de cada tractat va precedida d'una portadella amb el títol general de la col·lecció i amb el número d'ordre del tractat. De la portada cal destacar el gravat xilogràfic amb les inicials d'Oliveres, que l'editor també va fer servir al *TAI*. Els volums del *Mosaic...* van ser publicats en format 8°. Els tipus, rodons, són petits, però llegibles sense problemes. Les imatges es limiten als frisos ornamentals que trobem a les pàgines d'inici de cada capítol, així com a les caplletres.

Als catàlegs d'Oliveres es ven la col·lecció sencera en 4 volums i els exemplars que hem localitzat d'aquesta col·lecció es conserven d'aquesta manera. No tenim notícia de l'enquadernació original.

2.2.3. Tesoro de autores ilustres

Disseny de coberta del TAI: imatge de l'esquerra 1a i 2a èpoques; a la dreta 3a època.
Font: AHC.B. Biblioteca. (B 1845 12° 48 ,1) i BC (Tus 8° 6826)

Nom complet: *Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas nacionales y extranjeras.*

Any d'inici i finalització: 1842-[1899?].

Directors de la publicació: Jaume Tió i Noè, Augusto de Burgos, Antoni Bergnes de las Casas.

Volums publicats: 71 títols i 119 volums (?).

Dimensions: 170 x 120 mm.

Format: 8°.

Il·lustracions: aiguafort, talla dolça, litografia.

Gravadors i dibuixants: G. Greoffroy, Duchier, Segimón Ribó, Marckl, Clobis, A. Serra, Antoni Roca i Sallent, Josep Puiggrí i Llobet, Bodin.

Numerada: fins a l'any 1849.

Enquadernació: rústica amb coberta de color i xilografia.

Contingut: literari i enciclopèdic.

Periodicitat: mensual / quinzenal / setmanal.

Preu: 12 rals.

Aquesta col·lecció, sense cap mena de dubte la més important de les publicades per Joan Oliveres, es va posar en marxa l'any 1842 i no podem determinar amb exactitud l'any en què va deixar d'editar-se,¹²¹ sinó només citar les següents dades aportades pel fill de l'editor en un dels catàlegs de la seva llibreria posterior a 1892: “Van publicados más de 100 tomos en 8º mayor numerados muchos de los cuales constan en los números y letras respectivas del presente Catálogo.”¹²² Hem pogut reconstruir un catàleg de 58 títols (alguns dels quals van ser reeditats en més d'una ocasió) que es corresponen amb 119 volums. La col·lecció es va numerar fins al volum 98 que es correspon amb l'any 1849, de manera que és relativament fàcil reconstruir el catàleg fins aquesta data. De totes maneres, hem de dir que no hem localitzat els números que van del volum 30 al 36, ni tampoc del 90 al 93. Posteriorment, ja és més complicat identificar els exemplars del *TAI* perquè no sempre s'ha conservat la portadella. En qualsevol cas, el que està clar és que la publicació del *TAI* es va iniciar quan a la ciutat existien unes poques col·leccions literàries (com ara la *Colección de novelas escogidas*)¹²³ i biblioteques de diaris (com per exemple la *Biblioteca popular del Nacional*), i que va deixar de publicar-se, quan les col·leccions ja s'havien generalitzat.

El *TAI* va tenir tres directors, cadascun dels quals va definir una etapa de la mateixa, a saber: Jaume Tió i Noè (Tortosa 1816 - Barcelona 1844), Augusto de Burgos (Auch 1813 - ?) i Antoni Bergnes de las Casas (Barcelona 1801-1879). És per això que, en analitzar el plantejament de la col·lecció i la seva estratègia editorial, hem cregut convenient respectar aquesta divisió en tres etapes.

2.2.3.1. Plantejament i estratègia editorial

Al prospecte inclòs al primer volum del *TAI* (la novel·la *El peregrino*, del Vescompte d'Arlincourt),¹²⁴ Oliveres expressà les seves intencions en els següents termes:

Esta Biblioteca contendrá los partos más prodigiosos del entendimiento humano; la historia, que enseña, corrige y mejora; el teatro, que también mejora, corrige y enseña; libros de crítica, de moral y de religión, viajes que

¹²¹ La data més moderna que hem localitzat és 1899 que es correspon amb una reedició de l'obra *Higiene y perfeccionamiento de la belleza humana* d'A. Debay (que havia estat impresa a la col·lecció l'any 1875).

¹²² *Extracto del catalogo de la Librería de Oliveres* [19--?]. Barcelona: V. Oliveres. BC. [Catàlegs de llibreters i d'editors del fons Bergnes de las Casas], Vicenç Oliveres, 27- 4.

¹²³ Recordem que l'editava Francesc Oliva des de 1836.

¹²⁴ Entre els anys 1834-1850 s'editaren a Barcelona, com a mínim, tretze de les seves novel·les.

deleiten y admiren; la epopeyas de los principales pueblos y los mejores poemas del nuestro.

Una agradable variedad de escritos y de escritores de todos los tiempos satisfará sin duda alguna al lector más exigente, cualquiera que sea su gusto, sea cual fuere su inclinación (...). Ya daremos una de esas obras sesudas, profundas y filosóficas (...) uno de esos libros en fin en que se refleja el alma de Kant o el espíritu de Bentham, y en seguida otro de naturaleza enteramente distinta (...).

No excluimos a los escritores de novelas, pues injusto fuera segregarlos, cuando sus escritos, sean historias de las costumbres de diferentes siglos como las de Scott, fisiologías de pasiones como las de Goethe y de Balzac, cuadros llenos de ingenios y de entusiasmo como los de D'Arlincourt, o historias del arte como las de Hugo y de Saintine. Antes al contrario, a obras de esta naturaleza les daremos siempre lugar en nuestra Colección, para que el ánimo descanse despues de lecturas serias (...). Con este objeto nos hemos procurado relaciones con los principales editores extranjeros que nos remitirán cuanto salga de sus prensas aún antes que se publique en su país. Si conveniere saldrán al mismo tiempo las obras originales, así las de amena literatura, como las de profundo estudio que sus traducciones, que se harán directamente del idioma en que aquellas estén escritas.¹²⁵

Era habitual que Oliveres inserís publicitat del seu fons editorial a l'interior dels volums de la col·lecció perquè el lector conegués en tot moment la llista d'obres que en formaven part, i les que havien de publicar-se. La lectura del fragment que acabem de citar ens mostra una gran ambició per part de l'editor, donat que pretenia fer una col·lecció d'història, filosofia, religió, etc., sense oblidar-se de les novel·les romàntiques (que tenien molta acceptació en aquella època però que no era ben vistes per una part de la societat); però, ahora, aquesta indefinició li deixava un ampli marge per elaborar el llistat de títols que havien de formar part de la seva col·lecció.

En relació amb la periodicitat, cal dir que al llarg de la història del *TAI* es van produir alguns canvis. Si en un començament aquesta publicació va ser mensual, més tard va passar a distribuïr-se un volum cada quinze dies i, finalment, un volum cada vuit dies (la qual cosa és indicativa de l'èxit que va tenir) i també de la capacitat d'Oliveres per produir). El preu sí es va mantenir inalterable amb els anys i era, sempre segons el nostre editor,

Excesivamente módico, pues por sólo 12 rs v en Barcelona y 14 fuera de ella, los mismos que cuesta la suscripción a cualquier gabinete de lectura, pueden hacerse los suscriptores con una selecta biblioteca quedando así compensadas las ventajas que algunos creen encontrar en las suscripciones por

¹²⁵ARLINCOURT, Vescomte d'(Charles Victor Prévot). (1842). *El peregrino*. Barcelona: J. Oliveres, p. 2 de la publicitat afegida al final del volum.

cuadernos, las cuales en último resultado aumentan siempre considerablemente el coste total de las obras.¹²⁶

D'aquest fragment hom pot deduir que quan Oliveres dissenyà la seva col·lecció estava pensant en aquells lectors que es podien permetre pagar l'abonament a un gabinet de lectura (vegeu apartat 1.2.3. d'aquest treball). En relació amb el preu de la subscripció d'aquests gabinets (els primers dels quals, tal com hem dit, es crearen a Barcelona a començaments del segle XIX), tenim notícia dels deu rals mensuals que calia pagar (a més dels quaranta rals de dipòsit) per tal d'abonar-se al gabinet de Tomàs Gorchs, i que donaven dret al préstec de dos volums. Així doncs, l'equiparació pregonada per Oliveres entre el preu del *TAI* i el d'aquests abonaments no era exacta. Un altre aspecte interessant d'aquest fragment és la crítica negativa que fa el nostre editor a les obres per lliuraments, estratègia comercial que ell mateix havia fet servir amb altres obres. Pel que fa a la forma de pagament, cal assenyalar que els subscriptors del *TAI* tenien certs avantatges que (sumats a la comoditat que suposava el fet de rebre els seus volums a casa) eren descrits per Oliveres al següent paràgraf:

Estos no tienen que pagar nada adelantado sino sólo dejar nota de su nombre y habitación, donde se les pasarán los tomos que podrán satisfacer a medida que los vayan recibiendo, sin que tengan obligación de suscribirse a toda la coleccion pues podrán hacerlo a las obras que más les convengan. Fuera de suscripción se venderán estas más caras.¹²⁷

Així doncs, tot i que les col·leccions es vinculaven sovint a la subscripció, era possible adquirir els volums per separat. Dit això, passem a examinar immediatament l'evolució del seu plantejament i de la seva estratègia editorial al llarg de les tres etapes esmentades.

A) Primera etapa, sota la direcció de Jaume Tió (1842-1844)

Començarem aquest apartat amb alguns apunts biogràfics a propòsit de Jaume Tió (Tortosa 1816 - Barcelona 1844), conegut com a "Tió de l'Infern" que fou un dramaturg, poeta, periodista i traductor català que va tenir una breu carrera literària a causa de la seva

¹²⁶ARLINCOURT, Vescomte d'(Charles Victor Prévot) (1842), p. 3 de la publicitat.

¹²⁷Op. cit., p. 3 de la publicitat.

mort prematura. El seu estil literari s'emmarcà, dins la generació precursora del romanticisme espanyol, juntament amb José de Espronceda (1808-1842) i José Zorrilla (1817-1893). Tió era llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona, ciutat a la qual va tornar després d'uns anys d'estada a Madrid i a París. A França va treballar a diferents diaris i va encetar relacions amb personatges com ara el Duque de Rivas (1791-1865) o Francisco Martínez de la Rosa (1787-1862). L'any 1838, ja de nou a Barcelona, va iniciar amb èxit la seva carrera literària estrenant drames històrics i col·laborant com a periodista a diferents diaris, com ara *El Guardia nacional*, *El Constitucional* o *El Heraldo* (del qual va arribar ser director). Entre els seus amics catalans es comptaven Joaquim Rubió i Ors (1818-1899), Víctor Balaguer (1824-1901), Pau Piferrer (1818-1848) o Jaume Balmes (1810-1848), per esmentar tan sols alguns dels noms més distingits. Sembla que la popularitat de Tió va ser molt gran arreu d'Espanya fins que va morir, a causa de la tuberculosi, quan tenia només 28 anys.

Segons Francesc Mestre,¹²⁸ nebot i biògraf de Jaume Tió, Joan Oliveres va confirmar-li la direcció del *TAI* atret per la seva intel·ligència excepcional i per la seva gran erudició, encara que també podem suposar que alguna cosa va tenir a veure la seva immensa popularitat. A propòsit de la relació entre tots dos, Francesc Mestre diu que Tió es va comprometre a escriure només per a Oliveres; és per això que, a més de participar en la direcció del *TAI* i de traduir-ne alguns volums (en particular de novel·la francesa), col·laborà en altres publicacions d'aquest editor com ara la traducció d'alguns títols de la sèrie *Obras escogidas de M. Balzac*, publicada l'any 1844 i de la qual van aparèixer com a mínim cinc volums. Malgrat que, un altre cop segons Mestre, Tió va preparar un total de 21 títols del *TAI*, és difícil contrastar aquesta dada ja que, després de la seva mort i fins l'any 1846, Tió continuà apareixent com a director de la col·lecció a la publicitat que afegia l'editor al final dels volums quan en aquella data Augusto de Burgos ja era al capdavant. De fet, al catàleg de la llibreria d'Oliveres de l'any 1865 hi consten tots dos com a directors.

Dit això, a continuació farem la següent divisió per gèneres dels títols publicats en aquesta primera etapa del *TAI* (vegeu la llista completa d'obres amb la seva numeració correlativa i una descripció més completa a l'annex 2.1 del nostre treball):

- Novel·les:

- ARLINCOURT, vescompte d' (Charles Victor Prévôt).

¹²⁸ MESTRE, F. (1927). *Temps, vida i obres del polígraf D. Jaume Tió i Noé (1816-1844)*. Barcelona: Balmes (Biblioteca històrica de la Biblioteca Balmes. Serie III; v. 1).

- a. *El peregrino* (1842).
- b. *La estrella polar: segundo viaje del peregrino* (1843).
- c. *Los tres reinos: tercer viaje del peregrino* (1844).
- SOULIÉ, Frédéric. *Sataniel: novela histórica* (1843).
- HURTADO DE MENDOZA, D. *El Lazarillo de Tormes* (1842).
- SAND, George. *Lelia; Espiridion* (1843).
- ALEMÁN, Mateo. *Vida y aventuras del pícaro Guzmán de Alfarache: atalaya de la vida humana* (1843).
- AINSWORTH, W. Harrison. *La torre de Londres* (1844).
- DEFAUCONPRET, Auguste Jean B. *Masaniello, o, Los ocho días de revolución en Nápoles* (1844).
- SAINTINE, Xavier B. *Historia de la hermosa cordelera y de sus tres amantes; El mutilado*; traducidas y adicionadas con las biografías del Petrarca y de Laura (1844).
- CERVANTES, Miguel de. *Novelas ejemplares* (1844).
- SUE, Eugène:
 - a. *Los misterios de París*¹²⁹ (1844).
 - b. *Arturo* (1844).
- TRUEBA Y COSSÍO, Telesforo de. *El castellano o el príncipe negro en España: novela histórica* (1845).

- Teatre:

- DUMAS, A. *Teatro. Primera serie* . Conté: *De qué modo llegué yo a ser autor dramático; Enrique VIII; Cristina de Suecia; Margarita de Borgoña; Catalina Howard* (1844).

- Obres de contingut històric:

- MELO, Francisco Manuel de. *Historia de los movimientos, separación y guerra de Catalunya en tiempos de Felipe IV* (1842).

¹²⁹ Jaume Tió va veure com aquesta obra era censurada pel bisbe de Barcelona i va recórrer a la seva amistat amb Joaquim Roca per tal que el bisbe canviés d'opinió i permetés la seva publicació. Fou tan gran l'èxit d'aquesta novel·la que aviat sorgiren imitadors com ara J. N. Milà de la Roca amb els seus *Los misterios de Barcelona* (1844).

- MONTCADA, Francisco de. *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos, dirigida a D. Juan Moncada...*(1842).
- HURTADO DE MENDOZA, Diego. *Guerra de Granada: hecha por el Rey D. Felipe II contra los moriscos de aquel reino, sus rebeldes* (1842).
- VIARDOT, Louis. *Historia de los árabes y de los moros de España* (1844).
- CONDE, José Antonio. *Historia de la dominación de los árabes* (1844).
- MIGNET, M. (François Auguste Marie Alexis). *Antonio Pérez y Felipe segundo* (1845).

- Obres d'assaig:

- PELLICO, Silvio. *Mis prisiones: memorias; Deberes del hombre*¹³⁰ (1843).
- SAAVEDRA FAJARDO, Diego de. *Empresas políticas o ideas de un hombre político* (1845).

De la composició d'aquest llistat podem extreure algunes conclusions. La primera, i potser més evident, és que la major part dels seus títols es corresponen amb traduccions de novel·les franceses d'autors contemporanis molt de moda entre el públic català d'aquella època. Malgrat haver estat criticades per erudits com ara Joaquim Rubió (que fou un dels directors de la *Biblioteca católica*) aquestes novel·les van ser segurament el principal reclam de la col·lecció d'Oliveres. A més dels clàssics castellans que hem vist a la relació sembla que, segons les dades que ens aporta, un cop més, Francesc Mestre, Tió tenia preparada una edició de *La Celestina* que finalment no es va incloure a la col·lecció. Mestre sospita, però, que la va publicar Tomàs Gorchs sense incloure el nom de Tió atès que, tal com hem dit, aquest últim treballava exclusivament per Oliveres. Sembla que el nostre editor no donava a l'abast amb la publicació dels textos del TAI, tot i que Tió acomplia els terminis de lliurament dels manuscrits.

Com acabem de comprovar, Oliveres i Tió intercal·laren la publicació de novel·les romàntiques amb la d'obres històriques. El segon i tercer volums d'aquesta primera etapa de la col·lecció van ser, respectivament, *Historia de los movimientos de separación y guerras de*

¹³⁰ La primera de les obres de Silvio Pellico, de caire autobiogràfic, fou el diari de la seva conversió al catolicisme després d'haver estat empresonat pels austríacs. Aquest llibre va ser un "best-seller" a l'Europa del moment i sembla que també va tenir èxit a Barcelona. *Deberes de un ciudadano* era una apologia conservadora de la religió, l'ordre i la resignació.

Catalunya..., de Francisco M. de Melo, i *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos...*, de Francisco de Montcada. Totes dues van ser publicades al *TAI* l'any 1842,¹³¹ al mateix temps que Tió creava drames històrics de temàtica medieval catalana. Josep Maria Fradera afirma en el seu llibre *Cultura nacional en una societat dividida*¹³² que aquests dos volums van ser editats en un moment de deteriorament de les relacions entre la classe dirigent catalana i l'Estat. Es tractava de l'etapa final de la Regència d'Espartero, durant la qual la temàtica sobre història medieval guanyà en popularitat. Segons Fradera, la reivindicació de la història catalana era més aviat una reacció davant el pes de la cultura francesa i obeïa al desig d'assentar la cultura nova sobre fonaments propis. En la primera d'aquestes dues obres, Tió es va permetre la llicència d'escriure una continuació de noranta quatre pàgines per la qual, segons Mestre, va obtenir grans elogis. Al pròleg d'aquest volum Tió va explicar els motius que l'havien dut a redactar aquesta segona part i informava el lector que s'havia documentat durant un mes a l'Arxiu de la Corona d'Aragó ajudat per Pròsper de Bofarull, director d'aquesta institució. D'altra banda, per al volum la *Expedición...*¹³³ Tió va redactar un pròleg i es va encarregar de redactar les notes.

Segons Fradera, aquesta etapa va ser la més interessant del *TAI*, perquè en ella Tió va aconseguir concretar una sèrie de títols que expressaven molt bé les tensions entre certa literatura burgesa (representada, en particular, per les novel·les romàntiques) i la Renaixença que ja començava a emergir.

B) Segona etapa, sota la direcció d'Augusto de Burgos (1845-1869)

Després de la mort de J. Tió el *TAI* durant uns anys va ser dirigit per Augusto de Burgos. Malgrat que tenim la certesa que la seva vinculació amb el *TAI* és posterior a la mort de Tió, no podem determinar exactament a quina data va deixar de treballar per Oliveres.

No tenim gaire informació a propòsit d'Augusto de Burgos. Sabem que va néixer a Auch el 1813, que era fill del polític andalús Francisco Javier de Burgos y del Olmo (1778-1848) i que durant la seva infantesa es va traslladar amb la seva família a Granada. Augusto de Burgos es va titular com a agrònom i, anys més tard, va ingressar a la carrera

¹³¹ Aquestes dues obres, juntament amb *La guerra de Granada contra los moriscos*, havien estat publicades a París l'any 1840 a la *Colección de los mejores autores españoles* amb el títol *Tesoro de historiadores españoles*.

¹³² FRADERA, J.M. (1992). *Cultura nacional en una societat dividida*. Barcelona: Curial, p. 200-211.

¹³³ Publicada per primer cop a Barcelona l'any 1623 a costa de l'impressor Llorenç Déu.

diplomàtica.¹³⁴ D'aquesta segona etapa de la col·lecció cal destacar la posada en marxa de la *Revista barcelonesa: periódico propagador de toda clase de conocimientos útiles* (1846), publicació que també dirigia Augusto de Burgos. A les seves pàgines es justificava l'elecció dels textos, sovint polítics (com ara el de Louis Blanc) i, de vegades, literaris (de fet, sembla que els redactors de la *Revista...* eren bons coneixedors de les tendències literàries a Europa). Aquesta publicació es va dissenyar, en part, com a nova estratègia de difusió del TAI i, per tant, Oliveres afegia amb freqüència publicitat dels volums de la col·lecció. Per tal de captar subscriptors per a la revista, l'editor va posar en marxa, només durant aquest període, una estratègia comercial força curiosa que podem resumir així: cada subscriptor tenia l'opció de rebre l'import corresponent a la seva subscripció en forma de llibres (que hauria d'escollir d'entre el fons editorial de Joan Oliveres) però, qui no volgués quedar-se amb els llibres, pagaria només la meitat de la subscripció. Per tal que els potencials subscriptors poguessin triar les obres que els interessessin, Oliveres va incloure als tres primers números de la *Revista...* el catàleg de les obres que en aquell moment tenia en propietat.

Tot i que ens resulta complicat reconstruir aquesta segona etapa del TAI, a continuació afegirem la següent relació dels títols de la mateixa que hem localitzat:

- Novel·les i obres literàries:

- ARIOSTO, Ludovico. *Orlando furioso* (1846-1847).
- SUE, Eugène. *Martín el expósito, o, Memorias de un ayuda de cámara* (1846-1847).
- GROSSI, Tommaso. *Marcos Visconti: narración histórica sacada de las crónicas del siglo XIV* (1847).
- *Amadís de Gaula: historia de este invencible caballero en la cual se tratan sus altos hechos de armas y caballerías* (1846-1847).

- Obres històriques:

- BLANC, Louis. *Historia de diez años, o sea, De la revolución de 1830: y de sus consecuencias en Francia y fuera de ella hasta fines de 1840, con un resumen*

¹³⁴ Vegeu: "Burgos, Augusto de". (1996), dins *Enciclopedia Espasa*. Madrid: Espasa - Calpe, vol. 9, p. 1477.

histórico que abraza los cien días y la restauración y traducida, anotada y continuada hasta 1846 por D. A. de Burgos (1845-1847).

- BOFARULL, Antoni de. *Hazañas y recuerdos de los catalanes* (1846).
- GUIZOT, François. *Historia general de la civilización en Europa o curso de historia moderna desde la caída del Imperio Romano hasta la Revolución de Francia* (1849).

-Altres

- TERESA DE JESÚS, santa. *Obras* (1844-1847).
- CRETINEAU-JOLY, Jacques. *Historia religiosa, política y literaria de la Compañía de Jesús compuesta sobre documentos inéditos y auténticos* (1847).
- LUIS, DE GRANADA. *Obras del venerable padre maestro...*(1848).
- LUIS, DE LEÓN. *Obras de....reconocidas y cotejadas con varios manuscritos auténticos* (1848).
- SCÍO, Felipe. *La Sagrada Biblia* (1848).
- DUGUET, Jacques Joseph. *Tratado de los principios de la Fe cristiana* (1848).
- MARTIN, L. A. *Educación de las madres de familia* (1849).

D'aquesta etapa considerem oportú destacar la publicació d'alguns clàssics, no només de la literatura castellana, sinó també de la italiana, com ara l'*Orlando furioso* traduït per Augusto de Burgos i sobre el qual s'assegurava a la *Revista Barcelonesa* que era la millor obra que s'havia publicat fins el moment a la col·lecció.¹³⁵ Respecte a les novel·les romàntiques, que havien tingut un pes considerable sota la direcció de Tió, ara només es veuen representades en un títol de Sue. També ens agradaria assenyalar la presència dels místics castellans com ara Teresa de Jesús, Luis de Granada i Frai Luis de León.

Entre les obres històriques d'aquesta etapa trobem publicacions modernes referides a la història d'Europa i de França i novament una obra referent al passat de Catalunya en la línia de les publicades durant la primera etapa.

Atès que dels anys 1849 al 1853 no hem localitzat cap títol del TAI sospitem que durant aquest període va deixar de publicar-se. A partir de 1853 trobem alguns volums amb

¹³⁵ "Bibliografía. Orlando furioso poema de Ludovico Ariosto", dins *Revista barcelonesa. Periódico propagador de toda clase de conocimientos útiles*. (1847), t. II, núm. 11, (18 d'abril), p. 173-175.

canvis formals a la portadella (es va suprimir la numeració del *TAI*, i el tipus i cos de les lletres del títol eren més petits). Fins a l'any 1870, data a partir de la qual Bergnes apareix destacat a la portadella com a director, es van reeditar algunes obres com ara: *Mis prisiones: memorias*; *Deberes del hombre*, *Historia de los movimientos: separación y guerra de Cataluña en tiempos de Felipe IV*, *Educación de las madres de familia*, *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos, dirigida a D. Juan Moncada*, etc.

I es publicaren per primera vegada algunes obres com ara:

- JUAN MANUEL, Infant de Castella. *El libro de Patronio* (1853).
- HILDRET, Richard. *El esclavo blanco* (1853).
- STOWE, Harriet B. *La cabaña del Tío Tom*. (1853).
- DU PUY, N. *Instrucción de un padre a su hija* (1856).
- DESCURET, Jean Baptiste Félix. *La medicina de las pasiones* (1857).
- DANTE. A. *La divina comedia* (1868).

C) Tercera etapa, sota la direcció d'Antoni Bergnes de las Casas (1870-1899?).

És encara més difícil que a l'anterior etapa reconstruir la història d'aquesta col·lecció i establir la llista de títols que foren publicats ja que en algunes ocasions no hi consta la data al peu d'impremta. Està clar que durant uns anys es va editar sota la direcció de Bergnes de las Casas, el nom del qual apareix associat al *TAI* per primera vegada l'any 1870 però no tenim gaire informació del que va passar un cop Bergnes morí l'any 1879.

La llista per tipus de publicació que proposem en aquest cas és la següent:

- Obres literàries:

- LÉO, André. *Las dos hijas de Mr. Plinchon* (1865 o post.)¹³⁶.
- SCOTT, Walter. *Historia de los demonios* (1876?).
- GOETHE, Johann Wolfgang. *Fausto* (1876)

- Assaig i obres de divulgació científica:

¹³⁶ No hi consta la data en el peu d'impremta. A l'exemplar de la BC es dona com a data aproximada 1850 però creiem que no és correcte ja que la primera edició de *Les deux filles de Mr Plinchon* és de 1865.

- FIGUIER, Louis.¹³⁷ *Después de la muerte o la vida futura* (1873).
- FLAMMARION, Camille:
 - a. *Dios en la naturaleza* (1872)
 - b. *Lumen ; Historia de un cometa ; En el infinito* (1873).
 - c. *La pluralidad de los mundos habitados* (1873).
 - d. *Historia del cielo* (1874).
- PEZZANI, André. *La pluralidad de las existencias* (1875).
- DEBAY, Auguste:
 - a. *Higiene fisiológica* (1874).
 - b. *Los misterios del sueño y del magnetismo* (1874).
 - c. *Higiene y perfeccionamiento* (1875).
- PIOGER, Leger M. *La vida después de la muerte, o sea, La vida futura según el cristianismo, la ciencia y principalmente los magníficos descubrimientos de la astronomía moderna* (1875).
- GIOJA, Melchor. *La ciencia de querer y de ser querido en la sociedad por cortesía, por respeto y por amor* (1875).

En aquesta tercera etapa creiem convenient destacar el següents canvis en relació amb les anteriors: en primer lloc, el fet que pràcticament no hi tinguessin cabuda les novel·les romàntiques; segon, que es publicàs una edició molt il·lustrada del *Faust*;¹³⁸ tercer i últim, les obres de divulgació científica incloses a la col·lecció, de les quals les més destacades són les traduccions de Camille Flammarion (1842-1925), tant és així que els títols d'aquest autor formaven una sèrie autònoma dins la col·lecció. A la segona meitat del segle XIX van emergir amb força (sobretot a França) les col·leccions de divulgació científica (recordem la *Bibliothèque des merveilles*), i sembla que el boom d'aquestes publicacions es va desinflar amb la desaparició de l'esmentada col·lecció francesa.¹³⁹ Aquí Oliveres i Bergnes ens mostraren, per tant, estar al dia de les modes literàries. També cal destacar d'aquesta mateixa etapa que es reeditessin algunes obres històriques de l'època de Tió, com ara la *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña en tiempo de Felipe IV...*, de F. M. de

¹³⁷ L. Figuer (1819-1894) és considerat el pare de la divulgació científica moderna. L'any 1856 fou desprestigiats en públic motiu pel qual es va inclinar definitivament per la divulgació.

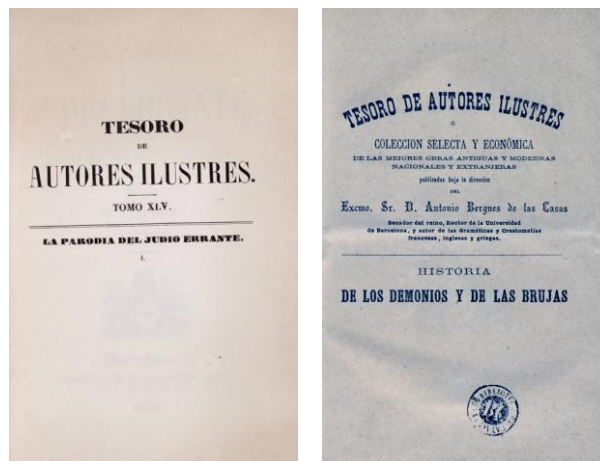
¹³⁸ Que l'any 1865 ja havia estat publicat per Oliveres fora de col·lecció i sense les làmines.

¹³⁹ OLLIVERO, I. (1999), p. 178.

Melo, i la *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos...*, de Francesc de Montcada.

2.2.3.2. Característiques materials i formals

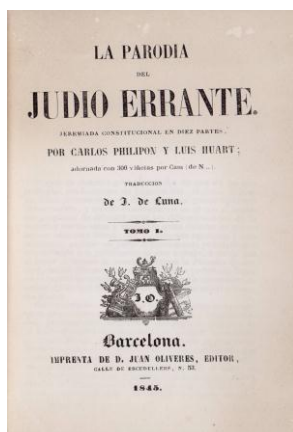
A cadascun dels volums del *TAI* trobem una portadella amb el nom de la col·lecció destacat amb un cos de lletra més gran. Durant els períodes en què aquesta col·lecció va estar dirigida per Jaume Tió i Noè i Augusto de Burgos es va incloure la numeració de cadascun dels volums en números romans. Aquesta característica va desaparèixer l'any 1849, concretament en arribar al volum 98. Durant el període en què Bergnes va ser el director hi hagué un canvi considerable en relació a la portadella, com veurem a continuació, es va afegir el subtítol i es va destacar el nom del director, suposem que pel seu gran prestigi com es pot comprovar al següent exemple:

Disseny de portadella del *TAI*: imatge de l'esquerra 1a i 2a èpoques; a la dreta 3a època.
Font: AHC.B. Biblioteca (B 1845 12° 48, 1) i BC (Tus 8° 1666)

Pel que fa al disseny de les portades de la col·lecció que estem analitzant, Oliveres s'allunyà de l'estètica romàntica, amb les seves lletres de fantasia, tan característiques d'aquell període (tal com podem veure, per exemple, a les portades de la *Colección de novelas* de Francesc Oliva)¹⁴⁰ i els seus enfarfegadors ornaments tipogràfics (que sovint incloïen elegants combinacions d'altres figures geomètriques).

¹⁴⁰ Hem d'afegir, però, que Oliveres va publicar el mateix any 1842 algunes obres literàries, com ara *Actea*, d'Alexandre Dumas, copiant l'estètica de la *Colección* d'Oliva que, per la seva banda, imitava la de Mariano Cabrerizo.

Font: AHCB. Biblioteca (B 1845 12º 48, 1)

En relació amb el contingut dels volums, al *TAI* era habitual trobar una sèrie de paratextos com ara introduccions, biografies dels autors, avisos de l'editor que situaven l'obra en el seu context i convidaven a la lectura. A les dues primeres èpoques de la col·lecció cada tom incorporava una o dues làmines que reproduïen, o bé un retrat calcogràfic de l'autor, o bé un fragment de l'obra. Més tard s'incorporaren dibuixos litogràfics i alguns títols van arribar, fins i tot, a ser força il·lustrats, com ara en el cas del *Judío errante*, de Sue. De l'etapa en la qual Bergnes fou el director només hem localitzat un títol amb moltes imatges: el *Faust*.

Quant a l'enquadernació, Oliveres va optar pel relligat en rústica (hem de dir que la majoria dels volums de la col·lecció que han passat per les nostres mans foren reenquadernats en pasta espanyola). Durant la primera i segona etapes del *TAI* el disseny de les cobertes es va mantenir constant (nom de la col·lecció a la part superior, fris ornamental i títol individual de cada volum) i el color sempre va ser el mateix. Més tard, quan Bergnes va assumir la direcció, la coberta, ara de color variable, fou redissenyada amb un dibuix al boix, que representava l'interior d'una biblioteca i ocupava l'espai central de la mateixa. .

Per finalitzar, i en relació a d'altres característiques formals del *TAI*, citarem les següents paraules de l'editor, que són prou eloqüents per sí mateixes:

Si se mira la parte económica de nuestro Tesoro se hallará que siendo la más barata de cuantas colecciones se han publicado en España es al mismo tiempo la más hermosa, pues no se queda atrás de las que hacen en París Charpentier o Gosselin, a quienes hemos tomado por modelos. En un tomo de tres a cuatrocientas páginas, de letra clara pero muy compacta y bien legible de que puede servir de muestra esta obra, encerraremos siempre la materia que otros editores pongan en dos, resultando así nuestros libros a la mitad del precio, a que se venden los de las ediciones vulgares cuando menos.

Esta interesante Colección se publica por tomos de igual tamaño (...).¹⁴¹

Aquest fragment deixa entreveure que allò que es publicava a França era, per Oliveres, sinònim de qualitat i bon gust. Segurament aquesta era una idea compartida per molts altres editors/impressors del seu temps (tal i com ens recorda Isabelle Olivero, va ser en aquell país on l'editor Gervais Charpentier (1805-1871) va crear la col·lecció entesa com a nou gènere editorial). En efecte, l'any 1838 aquest editor, que només va dissenyar col·leccions, inicià la publicació de la *Bibliothèque Charpentier*, amb la qual va apropar-se a un públic més ampli mitjançant la creació d'un nou format (que permetia una còmoda lectura) gràcies a la utilització d'uns tipus més grans) i a l'ús de les cobertes de colors per a les enquadernacions, que van esdevenir un tret distintiu de les seves edicions. Aquests canvis materials van permetre Charpentier augmentar les tirades i, en conseqüència, abaratir el producte, tot acostant-se d'aquesta manera a un públic més modest. A més d'utilitzar els recursos ja emprats per Charpentier, Oliveres va fer ús del color per a les seves edicions en rústica.

2.2.3.3. Valoració

Tal com hem avançat, en aquest cas sí que disposem d'informació relativa a l'èxit de la col·lecció. Segons l'esmentada nota necrològica apareguda a la revista *El arte de la imprenta*, va ser tan gran l'acceptació del TAI que la reina "Isabel II, teniendo en cuenta los méritos artísticos contraídos en su impresión, concedió al Sr. Oliveres el título de «impresor de la Real Casa» en 1848". Igualment, la nota sobre Joan Oliveres apareguda a *La Vanguardia* amb motiu de la seva mort es va fer ressò de l'èxit del TAI en els següents termes: "No pocos autores franceses, ingleses, y alemanes efectuaron su entrada por la tipografía del señor Oliveras. La *Biblioteca de autores ilustres* llegó a contar un número considerable de volúmenes, ostentando la firma de los autores más notables antiguos y modernos nacionales y extranjeros."¹⁴²

Malgrat això, podem dir que l'objectiu del TAI, de tan ambiciós com era, no es va assolir en alguns aspectes. El motiu pel qual suggerim això és que, pel llistat d'obres incloses a aquesta col·lecció (que hem pogut reconstruir a partir de catàlegs col·lectius i de la mateixa relació que hi adjuntà l'editor), podem constatar que la gran majoria dels seus títols

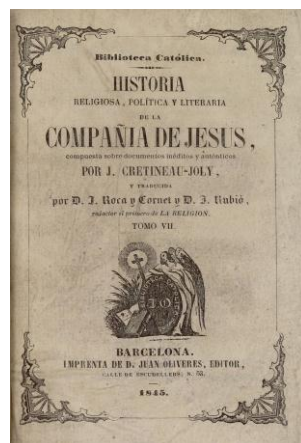
¹⁴¹ ARLINCOURT, Vescompte, d' (Charles Victor Prévot). (1842), p. 2 de la publicitat.

¹⁴² ROCA I ROCA, J. (1891). "No me censure el lector paciente...", dins *La Vanguardia*, (27 de desembre), p. 4.

eren traduccions de novel·les d'autors francesos, que eren les que estaven de moda, per tant, les que millor es venien, i algunes de les quals ja havien estat editades per diferents impressors de Barcelona; altres vegades, però, s'adjuntava també una llarga enumeració dels autors que havien de formar part del *TAI*, en la qual apareixen filòsofs com I. Kant o J. Bentham, que mai foren publicats per Oliveres. En aquesta llista, que va desaparèixer a la tercera etapa de la col·lecció, hem comptat fins a 385 autors dels quals finalment es publicaren poc més de 40. Segurament, aquest fet va estar relacionat amb els gustos dels seus subscriptors, però com no hem localitzat cap llista dels mateixos, ni cap menció al respecte, no podem treure cap més conclusió. Amb aquesta selecció dels millors autors tant nacionals com estrangers Oliveres i els dos primers directors de la col·lecció van crear la seva llista “canònica”.

Pel que fa al baix preu que pregonava Oliveres en els prospectes del *TAI*, cal dir que tampoc no es va aconseguir del tot, ja que alguns títols d'aquesta col·lecció van ser publicats en dos o més volums, com ara la novel·la d'Eugène Sue *Els misteris de París*, que va ser editada en un total de cinc. Un altre dels aspectes que tampoc no es van assolir va ser el de la primícia i és que algunes obres incorporades al *TAI* es van imprimir quan ja havien passat més de 10 anys des de la seva primera aparició.

2.2.4. Biblioteca catòlica

Coberta original de la *Biblioteca catòlica*. Font: AHCB. Biblioteca (B 1847 12º 32, 7)

Nom complet: *Biblioteca catòlica, o, Colección selecta y económica de las mejores obras de religión y de moral antiguas y modernas, nacionales y extranjeras útil a toda clase de personas.*

Any d'inici i finalització: 1844-47 / 1862.

Director de la publicació: Joaquim Roca i Joaquim Rubió.

Volums publicats: 50 (?).

Dimensions: 170 x 110 mm.

Format: 8°.

Il·lustracions: ?

Gravadors i dibuixants: ?

Numerada: sí.

Enquadernació: rústica amb coberta de color.

Contingut: propaganda religiosa.

Periodicitat: mensual.

Preu: 12 rals a Barcelona i 14 rals a la resta de la Península.

Com hem vist a la primera part del treball l'Església catòlica estava preocupada pel consum de lectura, especialment de novel·les, entre les classes populars i alguns editors van col·laborar amb les autoritats eclesiàstiques per llançar al mercat noves publicacions.

2.2.4.1. Plantejament i estratègia editorial

L'any 1844, Oliveres va posar en marxa la que havia de ser la seva segona gran col·lecció: la *Biblioteca catòlica*. Com el propi editor explicava a les línies que citem a continuació, aquesta fou una escissió del *TAI*:

Al anunciar el Tesoro de Autores Ilustres el Editor ofreció que entrarían en esta Colección las obras más aventajadas de Religión y de Moral; pero habiendo despues previsto que algunos de los suscriptores tal vez solo querrían serlo a las obras religiosas y morales, da a luz una colección completa, de éstas dependiente del plan general del Tesoro con el título Biblioteca católica publicada bajo los auspicios de (...) Don Pedro Martínez de San Martín, obispo de Barcelona,¹⁴³ recomendada por (...) Don Juan José Bonel y

¹⁴³ Va néixer a Pamplona i va ser bisbe de Barcelona entre 1833 i 1849, any de la seva mort. Va ser el primer bisbe d'aquesta ciutat durant la desamortització. El seu germà fou un general liberal i tot sembla indicar que San Martín va seguir la mateixa tendència política, ja que va col·laborar amb els gabinets liberals de Maria Cristina (1833-1840). Durant la seva trajectòria política, va ser senador per la província de Burgos i, més tard, senador vitalici. Gregori XVI el va nomenar prelat domèstic i assistent al tro pontifici l'any 1839. A causa de la seva actuació en el terreny polític i en el govern de la seva diòcesi va ser acusat de liberal i jansenista per la cúria romana. En les seves pastorals va fer crides a la concòrdia i a l'acceptació del règim establert.

Orb, obispo de Córdoba y patriarca de las Indias. Dedicada a la reina Doña Isabel II (...).¹⁴⁴

Del fragment que acabem de citar ens interessa especialment el fet que en ell Oliveres expressés la seva intenció de crear una nova publicació. Això segurament tenia per objectiu acontentar els sectors més conservadors de la ciutat, que podien haver-se sentit ofesos per la selecció d'obres del *TAI*, sobretot per la quantitat de novel·les que es publicaren. Arribem a aquesta idea a partir de la següent distinció entre totes dues col·leccions, que el nostre editor va establir en un text que afegí al final del volum titulat *Tratado de los principios de la fe cristiana*:

Aviso a los señores subscriptores de la *Biblioteca Católica*

Las dudas que parece se han suscitado acerca si los que dirigen esta *Biblioteca Católica* podían o no tener parte en la dirección o elección de las publicaciones que se dan en el *Tesoro de Autores Ilustres*, les obliga a declarar formalmente que no tienen en éstas la menor intervención y que su inspección se limita tan sólo a la publicación de las obras puramente católicas. Cuya declaración puede dejar seguros a sus lectores de los principios y sentimientos que animan a aquellos en esta empresa, cuyo único objeto es la defensa de nuestra Divina y Católica Religión por medio de la publicación de las obras que les parecen más oportunas, según el plan que tiene ya indicado. Y la mayor garantía que pueden ofrecer es la previa revisión de la Autoridad eclesiástica.¹⁴⁵

La *Biblioteca católica* es va publicar, com a mínim, fins a l'any 1862 (que és la data del volum més modern que hem localitzat). És difícil saber quants títols i volums la conformaren. Vicenç Oliveres, fill de Joan Oliveres, escriu en un catàleg publicat a principis del segle XX, tot referint-se a la *Biblioteca católica*, que s'havien publicat “más de 50 tomos”,¹⁴⁶ dada que no hem pogut, però, confirmar amb les referències de què disposem.

Els editors literaris de la col·lecció foren Joaquim Roca i Cornet (1804-1873) i Joaquim Rubió i Ors (1818-1899), que a més de seleccionar els textos van ser també els autors de les traduccions. Amb la contractació d'aquest directors, Oliveres s'assegurà dos escriptors reconeguts per la seva militància catòlica i de gran prestigi entre els intel·lectuals conservadors de la ciutat.

¹⁴⁴ PHILIPON, C. (1845). *La parodia del judío errante. Jeremiada constitucional en diez partes*. Barcelona: Juan Oliveres (Tesoro de autores ilustres ; 45), contracoberta.

¹⁴⁵ DUGUET, J. J. (1845). *Tratado de los principios de la fe cristiana*. Barcelona: Juan Oliveres (Biblioteca católica; 8), p. 304.

¹⁴⁶ *Extracto del catalogo de la Librería de Oliveres* [19--?]. Barcelona: V. Oliveres, p. 3. BC. [Catàlegs de llibreters i d'editors del fons Bergnes de las Casas], 27- 4.

El primer d'ells, llicenciat en Dret per la Universitat de Cervera, va ser director de la Biblioteca Municipal de Barcelona l'any 1844 i, cinc anys més tard, de la Biblioteca Universitària i Provincial, on promouria una gran renovació amb la catalogació de tots els seus fons. A més, va ser membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, va fundar les revistes *La religión* (1837-1841) i *La civilización* (1841-1843), i va col·laborar habitualment a diaris de Madrid com ara *La esperanza* (de tendència monàrquica carlista). Roca va exercir de censor a Barcelona entre agost de 1834 i febrer de 1835. Gran defensor de la religió catòlica, la seva actitud doctrinal el va portar a militar a les files del tradicionalisme filosòfic.¹⁴⁷ Com a escriptor, va pertànyer al moviment romàntic català. La seva obra és de caràcter religiós, doctrinal i moral. Alguns dels seus llibres van tenir força èxit en aquella època, com fou el cas de *El padre de familia* (1845) o *Ensayo crítico de las lecturas de la época* (1847). Gran amic de Jaume Balmes, va ser una de les figures més importants de l'Escola Apologètica Catalana.¹⁴⁸

Pel que fa al segon director de la col·lecció, el poeta, historiador i dramaturg Joaquim Rubió i Ors (conegut amb el pseudònim de *Lo Gaiter del Llobregat*) sabem, d'entrada, que va estudiar Filosofia al Seminari de Barcelona, i Dret i Lletres a la Universitat de Barcelona (institució de la qual, passats els anys, arribaria a ser rector). Fou col·laborador habitual del *Diario de Barcelona* i va ser una de les persones que va sol·licitar el restabliment dels Jocs Florals l'any 1859. Com en el cas de Roca i Cornet (amb el qual va col·laborar en bona part de les seves empreses editorials) hem de situar la seva producció literària en el marc del Romanticisme i de la Renaixença catalana. Va escriure, a més de poesia, obres d'altres gèneres, com ara *El libro de las niñas* (1845) i una *Historia universal* (1873-1875).

En relació amb els objectius de la *Biblioteca católica*, quedaven explicitats clarament al següent fragment del seu prospecte:

Partiendo de un principio único e inmutable que es Dios; de una sola verdad fija el Catolicismo; de una sola idea de aplicación necesaria y benéfica la Moral (...) nuestra *Biblioteca* atenderá a las clases todas y a todas las necesidades. Así pues las ciencias morales y religiosas y las físicas y matemáticas en cuanto tiendan a probar las verdades del Cristianismo, la Historia eclesiástica, los mejores tratados de controversia, las obras ascéticas, la literatura religiosa, y hasta esa poesía mística (...) de San Juan de la Cruz,

¹⁴⁷ DÍAZ DÍAZ, G. (1998). *Hombres y documentos de la filosofía española*. Madrid: CSIC, vol. 6, p. 816.

¹⁴⁸ Grup de pensadors que a la primera meitat del segle XIX intentaren de posar al dia i defensaren la filosofia catòlica tradicional seguint les directrius dels apologistes francesos del moment.

fray Luis de León, Santa Teresa, y otros, todo tendrá cabida en la presente *Biblioteca Católica*, más no sin que presida a la elección de las obras que sugetaremos a la censura eclesiástica un gusto exquisito y la crítica más severa. Por lo que respecta al objeto al que aspiramos debemos decir que además del que viene comprendido en lo que del plan acabamos de apuntar tenemos a la vista otro más conforme con las necesidades del siglo en parte escéptico, en parte relajado, cual es la civilización y el mejoramiento de los pueblos. Y así esta publicación a más de ser altamente católica será eminentemente social.

D'aquest paràgraf voldríem destacar sobretot les darreres línies, perquè ens sembla que es poden relacionar, per una banda, amb el procés de laïcització que vivia el pas al segle XIX i, per una altra, amb la resposta que l'Església catòlica va donar en relació al consum de lectura. Per tal d'aclarir aquest darrer aspecte, ens agradaria introduir en aquest punt un breu incís.

Fins a l'època que estem estudiant, l'Església catòlica havia exercit una part del control social i ideològic en la difusió del llibre i del seu consum, atès que l'altra part va ser exercida per l'Estat. Les lleis d'impresma (tal com hem apuntat a l'apartat 1.2.1.) eren severes en època de Ferran VII. Malgrat la "Dècada ominosa" (1823-1833), durant la qual va seguir regnant aquest monarca, alguns impressors i comerciants burlaren la censura, la qual cosa va fer possible que a Espanya entressin determinats llibres prohibits. La tolerància que es visqué durant el període d'Isabel II va permetre un salt qualitatiu i quantitatiu de la producció impresa, que comportà la diversificació de l'oferta. La liberalització de les lleis d'impresma va començar amb el decret de Javier de Burgos, el 4 de gener de 1834. Aquesta fou una llei de sentit protector que establí censura prèvia per alguns temes i creà la Inspección General de Imprentas y Librerías del Reino. Les constitucions promulgades durant el regnat d'Isabel II, com la de 1837, van incorporar la llibertat d'impresma sense censura prèvia, però aquest principi es va aplicar de manera diversa segons el caràcter més o menys progressista del govern de torn. També en moments en què el govern era moderat es van donar casos d'intolerància, com ara quan el 23 d'abril de 1852 es va promulgar un decret que obligava a remetre un exemplar al censor de qualsevol novel·la que s'imprimís.¹⁴⁹

D'altra banda, per a l'Església la lectura de llibres que no haguessin estat revisats pels seus representants posava en perill la salvació de l'ànima dels fidels. Segons Juan Carlos Sánchez Illán,¹⁵⁰ aquesta institució, que es creia amb el deure de controlar tot allò que era

¹⁴⁹ Oliveres, conjuntament amb altres editors catalans, envià un escrit contra aquesta obligatorietat.

¹⁵⁰ SÁNCHEZ ILLÁN, J. C. (2001). "La edición del libro religioso", dins *Historia de la edición en España 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, p. 355-372.

escrit, havia de sostenir en matèria de lectura dos discursos ben diferents. El primer d'ells anava adreçat als clergues i als grups socials que compartien els seus valors i el seu saber. El segon tipus de discurs es dirigia als laics (i, entre ells, als que tenien una formació cultural menor) per recordar-los el perill de les males lectures. Per assolir aquesta darrera finalitat, l'Església es recolzà bàsicament en els següents dos dispositius d'autoritat: primer, en la censura romana, que s'imposava a les diòcesis de tot el món des de la dècada de 1850; i, segon, en la tradicional censura episcopal que, incapaç de fer front a la gran quantitat de llibres que es publicaven, es limità a considerar només els escrits dirigits als clergues. A més d'utilitzar aquests dos dispositius, l'Església va promoure els "llibres bons" tot creant biblioteques parroquials o diocesanes i donant suport a empreses editorials especialitzades en la producció de lectures pietoses. Encara que aquestes empreses acostumaven a estar en mans de laics, es tractava de professionals amb estrets vincles (de tipus financer, comercial i/o ideològic) amb la jerarquia catòlica i el clergat, motiu pel qual les seves edicions sovint constituïen l'expressió ideològica del catolicisme més militant i compromés. Per contrast amb aquestes publicacions, les novel·les i els diaris eren considerats immorals, ja que sobretot, des de les pàgines d'alguns diaris, s'acostumava a atacar a la religió i a la mateixa Església.

En el cas de Barcelona, on l'activitat de les editorials catòliques fou important, les institucions eclesiàstiques es recolzaren en les iniciatives individuals d'alguns editors/impressors (tal com hem vist a la primera part del treball), però també en associacions com ara el *Apostolado de la prensa*, fundada el 1871. En aquesta ciutat, les principals cases especialitzades en llibre religiós des de mitjans del segle XIX van ser la impremta Subirana, els Hereus de Pau Riera i els Hereus de la Viuda Pla. Com a exemples de control directe de l'aparell de producció per part de les institucions eclesiàstiques, podem citar també l'editorial *Librería religiosa*, fundada a Barcelona l'any 1848 pel pare Antoni Maria Claret¹⁵¹ amb la clara intenció de contrarestar l'impacte de l'edició laica i de difondre llibres com ara els de la *Biblioteca del católico* (1850-1855).

El control ideològic del conjunt d'aquesta producció i distribució comercial no plantejava gaires problemes a l'Església, ja que totes les obres publicades per llibreters i editors catòlics (i, en alguns casos, també les seves publicacions periòdiques) eren sotmeses

¹⁵¹Antoni Maria Claret (1807-1870) va ser un autor força prolífic i va crear una xarxa de col·laboradors entre professors d'escoles nocturnes, parròquies i escoles religioses per tal que les obres de la seva editorial, distribuïdes gratuïtament, arribessin al màxim nombre de lectors. Iniciatives catòliques com aquesta ja s'havien posat en marxa a d'altres països, com ara França, i responien en el cas espanyol tant a un suposat atac dels protestants, que cap els volts de 1850 distribuïen bíblies en romanç sense notes a peu de pàgina, com a la por davant la creixent secularització de la societat civil.

de forma sistemàtica a la censura eclesiàstica, de tal manera que la difusió del llibre catòlic quedà vinculada estretament al control jeràrquic, ja fos a través de *l'Index romano* o mitjançant la censura episcopal. Altres mitjans de pressió en aquest sentit foren les pastorals, les circulars, els sermons i les plàtiques llegides des del púlpit contra les “males lectures”.

Pel que fa a la comercialització d'aquesta tipus d'obres, era habitual l'ús de grans exposicions de devocionaris, setmanes santes i rosaris (per exemple, a la llibreria Subirana) com a reclam publicitari. Entre els fons editorials d'aquestes llibreries destacaven els devocionaris, els catecismes i les vides de sants, que tenien la finalitat de perpetuar la influència de la religió dins la cultura popular i de les mentalitats. La recerca d'un públic cada cop més ampli va ser un altre dels seus objectius, i per assolir-ho s'editaren nombrosos almanacs i calendaris que organitzaven la vida social i festiva del catòlic. Un altre tipus de publicacions que van servir per canalitzar aquesta necessitat de control sobre la lectura van ser els llibres editats per a dones, obres moralitzants de poca qualitat literària, entre les quals cal incloure-hi devocionaris i llibres d'oració, així com obres amb consells morals sobre la manera de lliurar-se de les temptacions i sobre el mode de comportar-se de cada edat i estat.

Després d'aquest incís en el marc de les relacions entre l'Església i la lectura, tornem a la *Biblioteca catòlica*. En aquest cas Oliveres va voler fer front, mitjançant la direcció conjunta de Joaquim Roca i Joaquim Rubió, a aquest perill de les “males lectures”.

En relació als autors que s'havien d'incloure a aquesta col·lecció, els seus directors s'expressaven en els termes següents:

Miraremos con predilección las obras de nuestros escritores nacionales. Somos muy españoles para que en igualdad de circunstancias no nos inclinemos a favor de nuestros autores (...) mas no tan exclusivistas que neguemos un lugar preferente en esta *Biblioteca* a los autores de otras naciones sobre todo a los que han escrito obras de controversia de que en España por un especial favor de la Providencia no había hasta ahora necesitado: para lo cual tenemos a la vista lo más bello y escogido que produce la prensa católica de Europa.¹⁵²

Finalment, el llistat de títols que hem pogut localitzar d'aquesta col·lecció és el que reproduïm a continuació:

- TERESA DE JESÚS, santa. *Obras completas*:
 - a. Primera serie: *Vida de la santa madre Teresa de Jesús*. 1 v.

¹⁵² DUGUET, J. J. (1845), p. 2 de la publicitat afegida al final del volum.

- b. Segunda serie: *Camino de perfección ; El castillo interior o las moradas ; Conceptos del amor de Dios ; Poesías*. 1 v.
 - c. Tercera serie: *Cartas de Santa Teresa de Jesús, con notas del excelentísimo y reverendísimo señor don Juan de Palafox y Mendoza*. 3 v.
 - d. Cuarta serie: *Cartas de Santa Teresa de Jesús, con notas del R.P. fray Antonio de San José*. 3 v.
 - e. Quinta serie: *Libro de las fundaciones de las hermanas Descalzas Carmelitas; Exclamaciones o meditaciones del alma a su señora del Carmen; Siete meditaciones sobre el Pater, Noster acomodadas a los días de la semana*. 1 v.
- STOLBERG, F. L. *Historia de N. S. Jesu-Cristo y de su siglo*. Puesta en francés y adicionada con una introducción y notas históricas, por el abate Jager, y vertida de este idioma al castellano por D. J. Rubió y Ors. 2 v.
 - DUGUET, Jacques Joseph. *Tratado de los principios de la Fe cristiana*. Traducción libre escrupulosamente revisada por la autoridad eclesiástica y enriquecida con algunos apéndices por D. Joaquim Roca y Cornet. 3 v.
 - CRETINEAU-JOLY, Jacques. *Historia religiosa, política y literaria de la Compañía de Jesús compuesta sobre documentos inéditos y auténticos*. Traducida por D. J. Roca y Cornet y D. J. Rubió. 7 v.
 - LUIS, DE GRANADA. *Obras*.
 - a. Primera serie: *Guía de pecadores, en la cual se trata copiosamente de las grandes riquezas y hermosura de la virtud, y del camino que se ha de llevar para alcanzarla*. Va añadido el prólogo galeato del autor, y una introducción por D. J. Roca y Cornet. 2 v.
 - SCIO, Felipe. *La sagrada Biblia*, traducida de la vulgata latina conforme al sentido de los Santos Padres y expositores católicos...comprobada por el Doctor D. José Riera, censor nombrado por la autoridad eclesiástica. *Nuevo testamento*. 4 v.
 - LUIS, DE LEÓN. *Obras*. Reconocidas y cotejadas con varios manuscritos auténticos por Antolín Merino:
 - a. Primera serie: *Nombres de Cristo ; La perfecta casada*. 2 v.
 - LIGUORI, Alfonso Maria de. *Lexicon Theologiae moralis*. 1 v.

D'aquesta llista de vuit títols podem destacar, primer, el pes que van tenir les obres dels místics castellans, especialment les de Santa Teresa de Jesús (que formaren una sèrie pròpia dins la col·lecció), segon que exceptuant l'obra de Liguori, que es va publicar més tard que les anteriors (1862) i sense la numeració a la portadella, la resta de títols formaven part *TAI* i, tercer, el fet que l'any 1845 els directors d'aquesta *Biblioteca...* traduïssin i publiquessin *Historia literaria y religiosa de la Compañía de Jesús*, de J. Creteineau Joly, amb l'objectiu (confessat a la introducció del primer volum) de contrarestar els efectes del best-seller *El judío errante* d'E. Sue.

Si comparem la llista d'autors que els editors pretenien publicar (que trobem al final d'alguns volums de la col·lecció) amb el resultat final podem constatar que la col·lecció no va obtenir l'èxit que esperaven els promotors ja que només van aparèixer 7 dels 124 autors anunciats.

AUTORES		
ANTIGUOS Y MODERNOS, NACIONALES Y EXTRANJEROS,		
QUE CONTENDRA LA		
Biblioteca Católica.		
A.	Caracciolo.	Florez.
Agustin (San).	Cazals.	Foisset.
Almeida.	Cevallos.	
Ambrosio (San).	Chardon.	ga.
Armaña.	Chateaubriand.	
Ayala.	Chavin.	Ganganelli.
	Climent.	Gesner.
	Cottin (madama).	Genlis.
	Coux.	Gerbet.
	Crisostomo (S. J.).	Genoude.
	Croisset.	Granada (P. Luis.)
	Cruz (S. J. de la).	
	Cœur.	ha.
B.		Hervás.
Basilio.		Herrera.
Beda.		
Belarmino.	D.	
Bernardo (San).	Deslonits.	
Berti.	Douhaire.	J.
Bergier.	Du-Clot.	
Bossuet.	Duguet.	Jamin.
Bordaloue.	Dumont.	Jager.
Bonald.	Duquesnel.	Jesús (Sta. T. de)
Bohurs.		
Bois.		
Boré.		K.
Bossey.		Kempis.
Bourgeat.	Estella (Fr. Diego).	Klopstoch.
Barcastel.		
Butler.		L.
		Lacordaire.
C.	Feller.	Lallemand.
Calatayud.	Fenelon.	Lamartine.
Calmet.	Feijóo.	Lanuza.
Cano.	Fleuri.	Leon (Fr. Luis de).
	Flechier.	

40 AUTORES QUE CONTENDRÁ LA BIBLIOTECA CATÓLICA.		
Liguori.	O.	R.
	Orsini.	Saavedra Fajardo.
	Ortigue.	Sales (S. Francis.)
M.	Ozanam.	Salinis.
Maistre (el conde).		Silvio Pellico.
Mabillon.	P.	Steinmetz.
Massillon.		
Malebranche.		
Mayans.		
Margerin.	Palafox.	T.
Maupied.	Puente (P. Luis del)	Thomassy.
Marét.		Tomás de Aquino(S)
Manzoni.		
Malon de Chaide.	Q.	
Marquez (Fr. Juan).	Quevedo.	V.
Minler.		Valsechi.
Meirieu.		Velez.
Moeller.	R.	Villanueva.
Molina.	Racine.	Villegas.
Montalembert.	Ravignan.	Villeneuve.
Moy (Ernesto de).	Ribadeneira	
Muñoz.	Río.	W.
Muratorí.	Riancey.	Wiseman.
	Rodriguez.	
N.	Roselly de Lorgues.	Z.
Nonotte.	Rousseau (Luis).	Zarate (Fr. Fernan)
Nieremberg.	Robert (Cipriano.)	
Nuñez de Cepeda.		

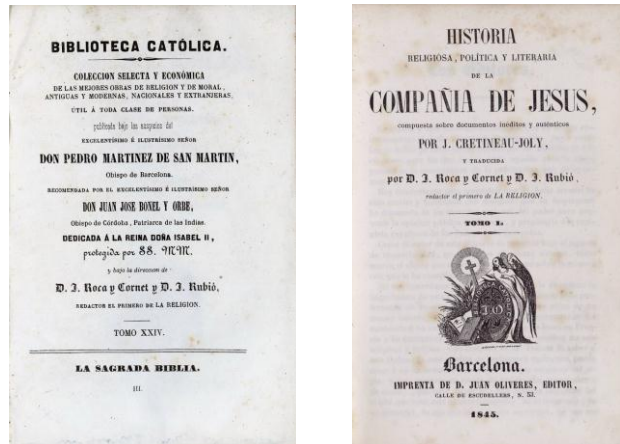
Y otros muchos, asi nacionales como extrangeros, que tal vez no se habrán tenido presentes en el momento de formar este catálogo, ó que de nuevo aparezcan en el decurso de esta publicacion, los cuales anunciaremos sucesivamente.

Llista d'autors inclosa al setè volum de la *Historia de la Compañía de Jesús*. Font: AHCB. Biblioteca (B 1847 12º 32, 7)

Les condicions de subscripció d'aquesta col·lecció eren les mateixes que les del *TAI*, és a dir, dotze rals per als subscriptors de Barcelona i catorze rals per als abonats de fora de la ciutat. En el cas que el nombre de pàgines fos inferior a l'indicat al prospecte el preu seria de deu per als subscriptors barcelonins i de dotze rals per als foranis, "los mismos que cuesta la suscripción en cualquier gabinete de lectura". Aquests volums es podien adquirir per separat, però, pagant dos rals més que els subscriptors, els quals, a més, no havien de pagar cap

avançament, sinó que tan sols havien de deixar el seu nom i la seva adreça per tal que l'editor fes arribar els volums al domicili corresponent. Els lectors de fora de Barcelona podien abonar-s'hi i, si ho feien com a mínim per a sis volums, el preu era el mateix que el dels subscriptors de la Barcelona i el lliurament era gratuït.

2.2.4.2. Característiques materials i formals.

Portadella i portada de la Biblioteca catòlica. Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12° 52, 2 ; B 1847 12° 31)

Les característiques materials i formals d'aquesta col·lecció són gairebé les mateixes que les del *TAI*:

La Biblioteca catòlica se publica en tomos de un mismo tamaño iguales en letra, papel, forma y cubiertas los cuales constarán de 200 a 300 o más páginas y por su carácter contendrá cada uno la materia de dos volumenes regulares sin cansar por esto la vista de quien los lea.¹⁵³

En aquest cas, a la portadella el que interessava accentuar era que la *Biblioteca* havia estat publicada sota els auspicis del bisbe, així com també el nom dels seus dos directors de forma que els compradors tinguessin la certesa que aquelles sí eren unes “bones lectures”. Per contra, el títol del volum quedava en un segon pla i, fins i tot, resultava difícil de llegir. A la portada destacava la vinyeta xilogràfica amb les inicials J.O. i el nom de la col·lecció. Aquest és l'únic aspecte pel qual es diferencia de la del *TAI*. Quant a l'enquadernació cal dir que també era en rústica i amb cobertes de color (molt semblat a l'utilitzat a la primera i segona etapes del *TAI*). El seu disseny va ser el mateix en tots els volums: trobem el nom de

¹⁵³ DUGUET, J. J. (1845), p. 3 de la publicitat afegida al final del volum.

la col·lecció a la part superior de la mateixa en un cos de lletra força petit, el títol de cada volum en una mida molt més gran i la mateixa vinyeta xilogràfica que a la portada (amb les inicials de Joan Oliveres). No hem localitzat gravats en aquesta col·lecció.

2.2.5. Biblioteca de educación

Font: BC (A 17 8° 122)

Nom complet: *Biblioteca de educación.*

Any d'inici i finalització: 1847.

Director de la publicació: Joan Oliveres i Gavarró.

Volums publicats: ?

Dimensions: 170 x 115 mm.

Format: 8°.

Il·lustracions: no consten.

Gravadors i dibuixants: no consten.

Numerada: no consta.

Enquadernació: ¿?

Contingut: enciclopèdic.

Periodicitat: no consta.

Preu: 12 rals a Barcelona i 14 la resta.

A l'interior d'aquesta edició de 1847 trobem un prefaci d'Oliveres on s'expliquen els motius que l'han impulsat a crear una nova col·lecció. El primer títol i segurament l'únic que hem localitzat d'aquesta *Biblioteca de educación* és *Instrucción de un padre a su hija*, de N. Dupuy La Chapelle (fl 1693-1730).¹⁵⁴ Gràcies al *Dictionnaire des Journalistes*¹⁵⁵ sabem que

¹⁵⁴ Aquest autor sovint signava com a M. Dupuy o M.D.P.

aquest autor va treballar per a l'Estat francès i per això va obtenir alguns privilegis per publicar les seves obres. Dupuy va ser un escriptor bàsicament moralista, els llibres del qual tractaven temes de costums i d'educació. Va ser col·laborador de diverses publicacions periòdiques i va provar sort com a editor. El títol del qual estem parlant, *Instructions d'un père à son fille: tirée de l'Écriture Sainte: sur les plus importants sujets et concernant la religion, les moeurs & la maniere de se conduire dans le monde*, va ser publicat per primer cop a París l'any 1730. Abans d'aquesta obra, Dupuy havia escrit *Instructions d'un père à son fils: sur la manière de se conduire dans le monde*,¹⁵⁶ llibre que, com l'anterior, va ser reimprès a França en múltiples ocasions.

De les *Instructions d'un père à son fils...* no hem pogut localitzar cap edició en castellà. Pel que fa a les *Instructions d'un père à son fille...*, la primera traducció va ser la publicada l'any 1831 per Antoni Bergnes de las Casas. Aquesta edició estava formada per dos volums i, com a traductora hi constava “una madre de familia”. L'edició que presentà Oliveres com a primer volum de la col·lecció que estem analitzant és la segona. Estem, per tant, davant un cas de reaprofitament del fons de Bergnes per part del nostre impressor.

Molts anys després, concretament el 1875, Oliveres publicà *Arte de vivir feliz en el matrimonio* por Pablo y Virginia, un llibre de consells morals destinat a les parelles. A la portadella d'aquesta obra trobem l'epígraf *Biblioteca de educación* i al final del volum una llista d'“obras publicadas de esta Biblioteca” que es correspon, però, amb alguns títols publicats al TAI. D'altra banda, aquest *Arte de vivir feliz en el matrimonio* no s'assembla tipogràficament al volum de Dupuy, ni tampoc conté cap referència a aquesta darrera obra. No pensem que formi part de la mateixa col·lecció perquè entre 1847 i 1875 no hem trobat cap al·lusió a la *Biblioteca de educación*, ni en els catàlegs d'Oliveres, ni a la *Revista barcelonesa*. Possiblement, el nostre editor amb l'*Arte de vivir feliz en al matrimonio* va fer segon un intent per crear una col·lecció d'educació.

2.2.5.1. Plantejament i estratègia editorial

Al següent fragment de la introducció del volum de Dupuy, Oliveres deixava clares les seves intencions:

¹⁵⁵GRANDEROUTE, R.; WEIL, F.; “Dupuy La Chapelle”, dins <<http://dictionnaire-journalistes.gazettes18e.fr/journaliste/281-dupuy-la-chapelle>> .[Consulta en línia 12/08/2014].

¹⁵⁶ D'aquesta obra no hem localitzat cap traducció al castellà.

Muchas son las obras de que carecen los maestros y directores de establecimientos de educación para la juventud de ambos sexos tanto para servir de texto en las diferentes materias de enseñanza como para cultivar el talento y formar el corazón mediante una escogida lectura. En cuanto a las que existen como cada cual ha sido publicada aisladamente, en tiempos inversos y por distintos autores, ni guardan conformidad en su objeto, ni analogía en sus sistemas ni sirven absolutamente para establecer un plan de educación completo y proporcionado en todas sus partes.

La idea del editor al publicar esta *Biblioteca* consiste en la reunión de una serie de obras cuyo conjunto nazca de un plan completo sin que en él se observe contradicción de principios, ni discrepancia de ninguna especie en cuanto al objeto de proporcionar los medios de formar una educación perfecta para ambos sexos.

De esta *Biblioteca de educación* acaba de salir a la luz *Instrucción de un padre a su hija sobre las materias más importantes de la religión...* habiéndose agotado en breve tiempo la última edición de este precioso libro el cual está adoptado en varios establecimientos de educación, así de jóvenes como de señoritas, a repetidas instancias de estos mismos establecimientos se ha apresurado el editor a reimprimirla, y a más porque en el concepto de personas graves e inteligentes acaso no se conoce otra más a propósito para la lectura, pues ninguna con mayor claridad y belleza de dicción contiene una moral tan pura y una filosofía tan sublime.¹⁵⁷

Com es pot veure, en aquest fragment Oliveres plantejava alguns problemes sobre la situació de l'ensenyament a la ciutat. Començava la seva exposició planyent-se de la manca de llibres d'instrucció que patien els professors, però hem de dir que això no era del tot cert. A Barcelona hi havia, des de 1840, una editorial especialitzada en el llibre escolar, la d'Esteve Paluzie (1806-1873), autor que tan bon punt va obtenir el títol de magisteri obrí la seva primera "casa de educació" a València l'any 1831. Nou anys més tard Paluzie va obrir també una escola de primària i secundària a Barcelona i començà a partir d'aquell moment una tasca ingent com autor, impressor i venedor de llibres escolars. Que el seu negoci es va expandir notablement ho prova el fet que l'ampliés en diferents ocasions. Paluzie, empès per aquesta falta de llibres escolars de la que es lamentaria Oliveres anys més tard, va escriure molt, i un dels seus llibres més famosos va ser *Arte epistolar para facilitar la lectura de los manuscritos a los niños y los adultos*. Va ser igualment autor d'obres de geografia, així com el creador de col·leccions de contes i, fins i tot, d'una revista anomenada *El instructor de la juventud* (1845).

Amb la successió dels diferents governs liberals es van anar produint canvis legislatius pel que fa al llibre escolar. Així, el Reglament General d'Instrucció Pública de 1821 deia que

¹⁵⁷ DUPUY LA CHAPELLE N.(1847). *Instrucción de un padre a su hija sobre las materias más importantes de la religión, costumbres y modo de comportarse en el mundo...* Barcelona: J. Oliveres, p. III-IV.

l'ensenyament primari havia de ser uniforme, si bé els liberals no van acabar de definir aquest punt, la qual cosa va fer que entre ells predominessin les següents dues posicions: d'una part, la dels defensors (clarament minoritaris) de donar una total llibertat als professors pel que fa a l'elecció dels manuals escolars i, d'una altra, la dels partidaris (que es van acabar imposant) de la subordinació completa dels llibres de text al principi d'uniformitat. Des de l'any 1838, els mestres van poder escollir lliurement els textos escolars, però a partir de 1848 es va implantar un nou sistema d'elecció, consistent a seleccionar els llibres d'entre els títols d'un llistat prèviament autoritzat. Aquest mateix any s'aprovà una relació inicial de 169 obres destinades a l'ensenyament primari, llista que el 1856 es va ampliar fins a 326 obres i que, ja l'any 1885, arribà als 1.141 títols.¹⁵⁸ Aquests canvis van afectar de forma positiva tant al món de la indústria editorial del llibre escolar i infantil com al del llibre per adolescents.

Resulta com a mínim interessant que aquesta col·lecció s'iniciés amb una obra d'educació femenina, atès que en aquells moments l'educació de les dones es plantejava només en el si de les famílies burgeses, motiu pel qual no se li concedia massa atenció. Aquest títol de la *Biblioteca...* que estem analitzant deixa entreveure que es tractava d'una obra moral. El pròleg a la seva primera edició, publicada per Bergnes, era prou eloqüent pel que fa a la idea que es tenia llavors del destí de la dona burgesa del segle XIX, com ho reflecteix per exemple la següent afirmació: “aquella que se imbuya de la presente obra no podra menos de ser hija obediente, esposa fiel y digna madre..”¹⁵⁹

En aquest punt ens agradaria esmentar els problemes que l'any 1852 Oliveres va tenir amb la censura quan va intentar fer una nova edició de *Educación de las madres de familia o de la civilización del linage humano por medio de las mugeres*, del francès Louis Aimée Martin (1786-1847). Aquesta obra va ser qualificada de “abominable” (perquè en ella, segons el censor, “se vierte a manos llenas el veneno de la impiedad”) i, fins i tot, de:

(...) hiéretica, impía y contraria al dogma católico (...) dirigiéndose (...) a probar que la educación de la mujer ha sido descuidada hasta el día que la educación social, política, intelectual, y religiosa que se ha dado a la especie humana des de la venida de Jesucristo al mundo ha sido y es contraria a la voluntad de dios y a los preceptos de su divino hijo y que es absolutamente necesario regenerar la sociedad por medio de la muger; proposiciones que intenta demostrar recorriendo a la historia de los pueblos, penetrando en el examen y apreciando todas las facultades del alma, analizando las instituciones

¹⁵⁸ VIÑAO, A. (2001). “El libro escolar”, dins *Historia de la edición en España 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, p. 309 - 336.

¹⁵⁹ MARTÍN, L. A. (1831). *Educación de las madres de familia ó de la civilización del linage humano por medio de las mugeres*. Barcelona: Bergnes de las Casas, p IV.

sociales y políticas de las naciones y comparando el espíritu del evangelio con las decisiones de la Iglesia católica relativas a su interpretación y a su explicación.¹⁶⁰

Cal assenyalar que l'obra de Louis Aimé Martin, publicada per primer cop a París l'any 1834, va esdevenir un autèntic "best-seller" arreu d'Europa. El seu autor es basà en les idees de Jean Jacques Rousseau, que glorificava el paper de la dona com a mare-educadora. Segons aquest filòsof il·lustrat, les dones s'havien de dedicar a la família i l'única via oberta al món que els quedava era la que els proporcionava la seva participació en obres de caritat i de filantropia.¹⁶¹ Sorprèn, doncs, la intransigència de la censura davant d'un llibre tant conservador com el d'Aimé Martin.

2.2.5.2. Característiques materials i formals

La Biblioteca de educación, iniciada l'any 1847, s'havia de publicar en format octau "con un caracter de letra claro y propio para las más tiernas comprensiones".¹⁶² El volum té portadella amb el nom de la col·lecció destacat i, a sota, el nom del títol propi. Pel que fa a les imatges, hem de dir que el volum no conté cap il·lustració, tant és així que a la portada no hi ha ni tan sols la vinyeta amb les inicials J.O. de l'editor. En aquest cas, Oliveres va introduir alguns canvis respecte a l'edició de Bergnes de las Casas tant a la composició de la pàgina com als tipus i mides utilitzats. A més, va afegir un prefaci per tal d'anunciar que es tractava d'un nou producte. Tipogràficament aquesta primera *Biblioteca de educación* té força similituds amb el *TAI* i la *Biblioteca católica*. De fet es va plantejar l'any 1847 quan les dues col·leccions ja estaven en marxa.

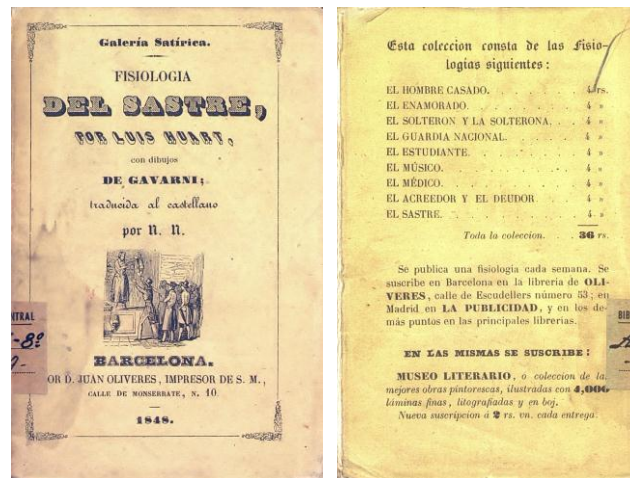
Respecte al llibre *Arte de vivir feliz en el matrimonio* que, com hem esmentat unes línies més amunt, considerem part d'una segona col·lecció (de la què no hem trobat més dades) només afegirem que tampoc conté imatges ni la vinyeta amb les inicials de J. O.

¹⁶⁰ AHN. Consejos. Legajos 11312 (1) núm. 8. "Comunicaciones de las autoridades sobre la obra *Educación de las madres de familia publicada en Barcelona en 1852*."

¹⁶¹ VILLAVARDE, M. J. (2006). "Mujeres que matan, mujeres que votan: misoginia en Europa occidental" dins *Claves*, núm. 166 (oct.), p. 25.

¹⁶² LA CHAPPELLE, N. D. (1847), p. VI.

2.2.6. Galería satírica

Font: BC (A 83 8º 1609)

Nom complet: *Galería satírica: colección de fisiologías jocosas de varios estados.*

Any d'inici i finalització: 1848.

Director de la publicació: Joan Oliveres i Gavarró.

Volums publicats: 9.

Dimensions: 130 x 90 mm.

Format: 8º.

Il·lustracions: gravat xilogràfic.

Gravadors i dibuixants: Saez, Birouste, H. Moner, A. Baresté, Dumont, Halley, Maurisset, Gavarni.

Numerada: no.

Enquadrernació: rústica amb coberta de color.

Contingut: literari.

Periodicitat: setmanal.

Preu: 4 rals.

Aquesta col·lecció, de la qual no hem localitzat el prospecte, és formada per una sèrie de fisiologies, les quals tenen el seu origen com a gènere literari a França. La fisiologia literària va ser el resultat de l'increment del nombre de manuals pràctics (de medicina i de cuina) que s'editaren a començaments del segle XIX. La paraula fisiologia s'aplicava ja des de l'any 1825 a les obres tècniques que pretenien ser serioses, però en les quals l'aspecte mèdic havia desaparegut. Uns anys més tard, al diari satíric francès la *Silhouette* va aparèixer una sèrie anomenada la *Galerie physiologie de la poire*, de Peytel, i així va néixer aquesta

vessant humorística del gènere fisiològic. Qui va consolidar aquest tipus de publicacions va ser l'editor parisi Aubert, que edità fisiologies en format 32°, amb moltes vinyetes satíriques, que es venien a un preu molt reduït. Els autors d'aquestes publicacions ridiculitzaven mitjançant caricatures els vicis dels seus contemporanis. Aquestes fisiologies van ser un èxit, com ho mostra el fet que entre els anys 1840 i 1842 se'n publiquessin més de 120, que tractaren des de la fisiologia de l'amant fins a la del viatger.¹⁶³ Moltes d'aquestes obres foren escrites pel periodista Louis Adrien Huart (1813-1865), considerat el creador d'aquest nou gènere. Coneguts dibuixants francesos, com ara Sulpice-Guillaume Chevalier "Gavarni"(1804-1866), Jean Ignace Isidore Gérard "Grandville" (1803-1847) o Honoré Daumier (1808-1879) hi van col·laborar.

2.5.2.1. Plantejament i estratègia editorial

La *Galería satírica* era formada pels títols següents:

- KOCK, Paul de C. *Fisiología del hombre casado*. Traducida al castellano por N.N.
- NEUFVILLE, Étienne de. *Fisiología del enamorado*. Con dibujos de de Gavarni; traducida del francés por N.N.¹⁶⁴
- COUAILHAC, Louis. *Fisiología del solterón y la solterona*; con dibujos de Henry Monnier. Traducida del francés por N.N.
- HUART, Louis A. *Fisiología del guardia nacional*; con dibujos de Maurisset y Trimolet; traducido al castellano por N. N.¹⁶⁵
- TIÓ, J. *Fisiología del estudiante*, escrita por el licenciado Borrajas; adaptación de la obra original de Louis Huart.¹⁶⁶
- CLER, Albert. *Fisiología del músico*. Traducida al castellano por la "señorita Ventura Ruviano y Santa Cruz".
- N.N. *Fisiología del médico*; imitada de la que escribió en francés Luis Huart.

¹⁶³ OLIVERO, I. (1999), p. 141-143.

¹⁶⁴ A l'interior els dibuixos van signat per Sáez, Birouste, S. Auguste, F.G.

¹⁶⁵ A l'edició de Bergnes era el *Miliciano nacional*.

¹⁶⁶ Es justificava el motiu d'aquesta adaptació en els termes següents: "como las costumbres de los estudiantes franceses son muy diferentes de las de nuestros estudiantes, pensamos que no podría servirnos la Fisiología escrita por Mr. Huart y encargamos que la hiciese original D. J. T. (el licenciado Borrajas) aprovechando las láminas de la fisiología francesa (...)."

- ALOY, Maurice. *Fisiología del acreedor y el deudor*; con dibujos de Janet Lange y traducida al castellano por N. N.
- HUART, Louis A. *Fisiología del sastre*; con dibujos de Gavarni; traducida al castellano por N.N.

Totes aquestes fisiologies havien estat publicades per Bergnes de las Casas l'any 1842. Aquest és, per tant, un clar exemple de col·lecció que serveix per donar una segona vida a part del fons editorial. Suposem que la col·lecció d'Oliveres va tenir èxit ja que, l'any 1868, en va fer una nova edició i també volem esmentar que aquestes fisiologies foren incorporades a la *Biblioteca de almanagues perpetuos* (de la qual ja hem parlat en fer l'anàlisi del *Mosaico de conocimientos...*).

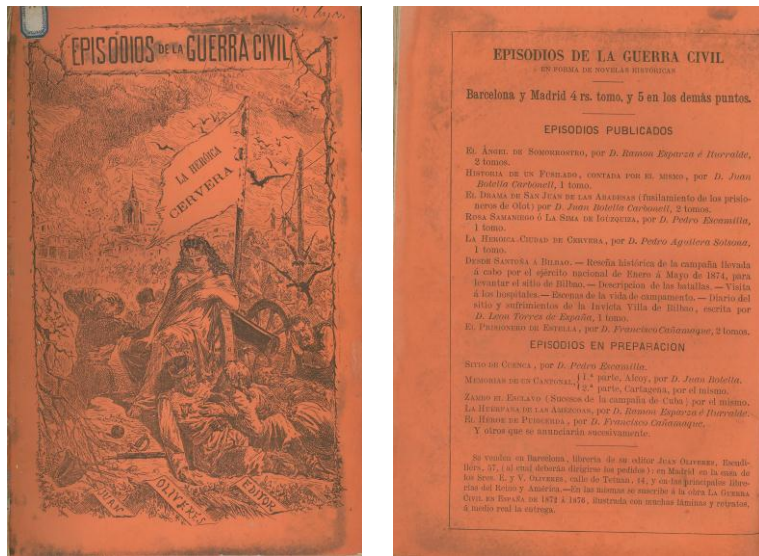
2.5.2.2. Característiques materials i formals

Tal com hem anticipat, l'element que més destaca en aquestes fisiologies és la imatge. En aquest cas, trobem a més algunes vinyetes xilogràfiques que separen els capítols, així com caplletres ornamentals, encara que la caricatura continua ocupant una part important de la pàgina. En total dins de cada fisiologia podem contar entre 50 i 70 il·lustracions.¹⁶⁷ Tot i que a la portada figuren com a dibuixants els autors francesos de l'edició original si passem a l'interior veurem que la majoria de les vinyetes van signades per autors locals.

D'altra banda, malgrat ser una edició econòmica el paper és de bona qualitat i el text està interlineat de tal manera que es facilita molt la seva lectura.

¹⁶⁷ El total de dibuixos i vinyetes de cada fisiologia així com l'autoria de les mateixes es troben perfectament detallats a OLIVES, S. (1947), p. 230-232.

2.2.7. Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas

Cobertes originals de la col·lecció. Font: Ateneu Barcelonès (FR 018/01)

Nom complet: *Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas.*

Any d'inici i finalització: 1877-1878.

Director de la publicació: Juan Botella Carbonell.

Volums publicats: 11.

Dimensions: 210 x 140 mm.

Format: 4°.

Il·lustracions: gravats xilogràfics.

Gravadors i dibuixants: Capuz, París, Manchón, Perea, Rico, C. Marichal i A. Carretero.

Numerada: no.

Enquadernació: rústica amb coberta de color.

Contingut: literari.

Periodicitat: mensual.

Preu: 4 rals a Barcelona i Madrid; 5 rals a la resta de destinacions.

Les tres guerres carlines que van assolir el país des de la mort de Ferran VII l'any 1833 fins al període conegut com a Restauració (que començà l'any 1876) van tenir una àmplia repercussió en el camp literari. El professor Pedro Rújula¹⁶⁸ afirma en aquest sentit que les guerres carlines fascinaren els viatgers romàntics, que consideraven Espanya un país

¹⁶⁸ RÚJULA, P. [2005?]. "Una guerra literaria", dins *El Rompecabezas carlista*, p. 54 <<http://perseo.sabuco.com/historia/carlismo.pdf>>. [Consulta en línia 14/05/2014].

pintoresc que garantia l'aventura. Una primera producció editorial vinculada amb aquest fet va ser la dels relats testimonials creats per viatgers, com ara *Voyage en Navarre pendant l'insurrection des basques*, de Joseph Agustin Chaho (1836), o *Recuerdos de la guerra carlista*, del príncep Félix Lichnowsky (1837-1839, encara que editada per primer cop l'any 1841). Paral·lelament a aquest tipus de produccions van sorgir altres obres de caire popular com, per exemple, peces teatrals de tipus humorístic (entre les quals podem destacar *L'hermano Bunyol* (1835) de Josep Robrenyo), edicions barates de biografies de militars i guerrillers o episodis destacats referits a alguna batalla. A més, ens agradaria remarcar que els anys immediatament posteriors a la primera guerra carlina coincidiren amb l'èxit de la novel·la per lliuraments, que va aprofitar l'actualitat de la guerra civil. En aquest context cal ubicar l'èxit de les obres de Wenceslao Ayguals de Izco (1801-1875), principalment d'*El tigre del Maestrazgo o de grumete a general* (1846-1848), basada en la vida del general Ramón Cabrera. Aquest tipus de literatura, de contingut ideològic, va proliferar durant la segona i la tercera guerres carlines.

A finals del segle XIX es va publicar un altre tipus de literatura, bàsicament novel·les com ara *Paz en la guerra* (1897), de Miguel de Unamuno, ambientada en aquestes guerres civils. Les obres d'aquesta mena, però, són posteriors als *Episodios...* i, per tant, no les tractarem aquí.

2.2.7.1. Plantejament i estratègia editorial

Als *Episodios de la guerra civil...* es narraven, en forma novel·lada, diferents moments de la Tercera guerra carlina (1872-1876). És possible que amb el títol d'aquesta col·lecció Oliveres evocés l'estil de Benito Pérez Galdós, que des de 1872 publicava els seus *Episodios nacionales*. Prèviament Joan Oliveres ja havia intentat, com a mínim en dues ocasions, editar obres relacionades amb el carlisme. Recordem que l'any 1835, durant la Primera guerra carlina, els exemplars de *Palabras de un vizcaíno* havien servit de foguera per tal de cremar el general Bassa i que l'any 1844 Oliveres fou amonestat per la censura civil quan es trobaren a casa seva uns 1.400 exemplars de la biografia *Vida y hechos de D. Carlos Borbón y Borbón*.¹⁶⁹

¹⁶⁹AHN. Consejos. Legajo 11317 (II), núm. 17. "Juan Oliveres y Gavarró impresor responsable para suscribir la obra titulada *Vida y Hechos de Don Carlos de Borbón y Borbón*. Año 1844."

L'any 1876, coincidint amb el final de la Tercera guerra Carlina, Joan Oliveres publicà *La guerra civil en España de 1872 a 1876 con la biografía de los principales personajes y el origen del partido carlista, sus diferentes insurrecciones y sus trabajos y propaganda*, obra de 619 pàgines a la qual s'anunciava l'aparició d'una segona part (aquest cop, sobre la insurrecció a l'illa de Cuba) que, finalment, no va sortir publicada. Aquesta obra de caire històric, dirigida per Juan Botella Carbonell,¹⁷⁰ potser no va tenir continuïtat per manca de subscriptors.¹⁷¹ El seu director, però, justificava al final d'aquest primer volum per què no s'havia publicat encara aquesta segona part en els següents termes:

Al proceder la publicación de LA GUERRA CIVIL EN ESPAÑA, hace algunos meses, prometimos dar a continuación LA INSURRECCIÓN DE LA ISLA DE CUBA. Des de entonces que venimos preparando este trabajo pero la detención con que merece estar escrito, y la esperanza de que pronto ha de cambiar de aspecto la lucha que sostenemos en tan rica Antilla contra los que atacan la integridad nacional, hace que por ahora le demos a luz, demorándole para dentro de un breve plazo.¹⁷²

Un any més tard, Oliveres anuncià el primer dels *Episodios...* de la col·lecció que estem comentant. Juan Botella (amb qui, segurament, ja tenia un contracte signat) va ser l'autor de tres volums d'aquesta nova producció. Amb ella Oliveres es proposà oferir als lectors un capítol recent de la història del país, tot i que no fos d'una manera absolutament fidel a la realitat. Ell mateix expressava aquesta intenció amb les següents paraules:

Si el misterio muchas veces y en su delicadeza algunas no permite al moderno historiador alzar el velo que cubre tantos y tan extraordinarios sucesos, en cambio el novelista usando de las formas que le presta el arte, de las peripecias que muchas veces le ofrecen estos mismos sucesos y de las galas de la imaginación, le está permitido sondear estas mismas heridas y desentrañar tales misterios con la forma deleitosa y ligera de la fábula.¹⁷³

El que ens sembla més interessant d'aquest últim fragment és que en ell Oliveres justifica l'ús de la ficció històrica per a la redacció dels *Episodios...*, potser per no tornar a enfrontar-se amb la censura (tot i que, després de la Revolució de 1868, hi hagués més

¹⁷⁰ L'única informació de Botella de què disposem és que va escriure una obra de teatre titulada *La reconquista de Denia: drama histórico en tres actos y un prólogo*. Dènia: Pedro Botella, 1874.

¹⁷¹ Als volums dels *Episodios...* es continuava publicitant a "medio real la entrega".

¹⁷² BOTELLA, J. (1876). *La guerra civil en España*. Barcelona : J. Oliveres. Verso de la darrera pàgina.

¹⁷³ Prospecte dins *La heroica ciudad de Cervera: relato histórico de los hechos ocurridos y que acredita el honroso titulo que ostenta*. [1878]. Barcelona: Juan Oliveres.

llibertat d'impresma). Si fos així, la paraula “faula” al final de la cita indicaria que som davant d'uns relats inventats o amb un caràcter moralitzador. Sabem, però, que alguns dels episodis eren basats en fets reals, com ara *La heroica ciudad de Cervera*, on es narrava l'intent frustrat dels carlins d'ocupar la ciutat durant l'any 1875.

D'altra banda, els relats històrics (introduïts a Catalunya a través de la traducció i publicació de les novel·les històriques de Walter Scott) inclosos a la col·lecció de Francesc Oliva, editor que hem mencionat a la primera part d'aquest treball, van tenir un gran èxit, la qual cosa va estimular escriptors locals a crear publicacions literàries de caire històric.

De la col·lecció a la qual ens estem referint hem localitzat els següents onze episodis:

- ESPARZA E ITURRALDE, Ramón. *El ángel del Somorrostro*.¹⁷⁴
- BOTELLA CARBONELL, Juan. *Historia de un fusilado contado por el mismo*.
- BOTELLA CARBONELL, Juan. *El drama de San Juan de las Abadesas; fusilamiento de los prisioneros de Olot: novela histórica original*.
- AGUILERA SOLSONA, Pedro. *La heroica ciudad de Cervera: relato histórico de los hechos ocurridos de la misma y que acredita el honroso título que ostenta*.
- LEÓN TORRES DE ESPAÑA. *Desde Santoña a Bilbao: reseña histórica de la campaña llevada a cabo por el ejército nacional de enero a mayo de 1874*.
- CAÑAMAQUE Y JIMÉNEZ, Francisco.¹⁷⁵ *El prisionero de Estella: historia de un voluntario*.
- BOTELLA CARBONELL, Juan. *Memorias de un cantonal: novela histórica*. Primera parte: Alcoy. Segunda parte: Cartagena.
- SAN MARTÍN, Antonio de.¹⁷⁶ *Los amores de un teniente; En capilla: episodio de la guerra civil*, referido por Don Baltasar de Arenzana.
- BARRAGÁN, Gregorio.¹⁷⁷ *El sargento Perales: novela histórico-original*, con un prólogo de Antonio de San Martín.
- CAÑAMAQUE JIMÉNEZ, Francisco. *El héroe de Puigcerdà*.

¹⁷⁴ Narra la batalla de Somorrostro de 1874, una de les més sagnants de la Tercera guerra carlina i l'obra va ser reeditada al 1896 a Pamplona i l'any 1912 a Madrid. A més d'aquesta obra, Iturralde va publicar l'any 1895 *En Navarra. Cosas de la guerra*.

¹⁷⁵ Periodista, polític, escriptor i historiador d'origen malagueny. Era partidari del laïcisme i de la separació Església-Estat.

¹⁷⁶ Escriptor nascut a la Corunya el 1841 i conegut sobretot per la redacció de folletins de novel·la històrica.

¹⁷⁷ L'autor, del qual es diu en el pròleg que escrivia habitualment a diaris de Madrid i províncies, dedica l'obra al marquès Francisco de Ceballos, tinent general dels exèrcits nacionals i Ministre de la guerra.

- ESCAMILLA, Pedro.¹⁷⁸ *Rosa Samaniego o la Sima de Igúzquia: narración.*

Al prospecte inclòs a *La heroica ciudad de Cervera* s’anuncien *El sitio de Cuenca*, *Zambo el esclavo* i *La huérfana de las amezcoas* volums que no hem localitzat a cap biblioteca, motiu pel qual creiem que segurament no es van publicar.

La tendència política d’alguns dels autors i l’enfocament dels episodis narrats (per exemple, a *La heroica ciudad de Cervera*, *Desde Santoña a Bilbao*) ens fa pensar en un posicionament polític contrari als carlins.

2.2.7.2. Característiques materials i formals

Els *Episodios...* foren una edició de baix cost amb força il·lustracions inserides al text, i amb una o dues làmines que es venien per separat i que en algunes ocasions van servir per il·lustrar més d’un volum, com ara les referides a la defensa de Puigcerdà. Aquesta col·lecció, que també inclou portadella amb el nom general destacat i el títol de cada volum, no està numerada i, en ocasions, falta fins i tot la data a la portada, de la qual desaparegué, a més, la vinyeta amb les inicials de l’editor. El paper emprat era de baixa qualitat i força àcid.

Pel que fa a l’enquadernació, és en rústica amb un dibuix xilogràfic i en color (només hem localitzat un volum que conserva la coberta original, que és de color taronja).

Abans de passar a les conclusions, i per finalitzar aquesta segona part dedicada a Joan Oliveres ens agradaria recordar les paraules que Joan Roca li dedicà pocs dies després de la seva mort: “En la historia del movimiento bibliográfico y editorial de Barcelona, tiene reservado el señor Oliveras un lugar muy distinguido. Fundador de una casa editorial, años atrás muy importante, dio a la estampa numerosas publicaciones que en su tiempo mantuvieron viva entre el público la afición a las buenas letras.”¹⁷⁹

¹⁷⁸ Nascut a Madrid a la primera meitat del segle XIX va ser un dels autors més prolífics de la seva època. Escrivia relats breus per a publicacions com ara *La moda elegante ilustrada* o *El museo de las familias*.

¹⁷⁹ ROCA I ROCA, J. (1891). “No me censure el lector paciente...”, dins *La Vanguardia*, (27 de desembre), p. 4.

CONCLUSIONS

A continuació intentarem recopilar les conclusions de la nostra recerca, tot seguint l'ordre dels capítols que hem especificat al sumari.

Segons hem pogut constatar al primer capítol del nostre estudi, abans del segle XIX existien algunes diferències entre els termes “biblioteca” i “col·lecció” que es van anar mitigant al llarg del temps fins al punt que, al Vuitcents, els impressors barcelonins van arribar a fer servir els dos termes com a sinònims. La paraula més habitual per referir-se al que actualment entenem per col·lecció editorial va ser, però, la de “biblioteca”. D'altra banda, molts impressors de l'època utilitzaren la paraula “col·lecció” en el sentit que actualment donem al mot “antologia”. És per tot això que ens ha semblat convenient dedicar un capítol a la definició d'aquests conceptes i a l'evolució del seu significat, tot finalitzant amb la proposta pròpia de definició del terme “col·lecció editorial” que resumim en els següents termes: sèrie de publicacions concebuda per un o varis agents, essent aquestes publicacions reconeixibles per un nombre variable de característiques físiques (mides, enquadernació, làmines, etc), presentades sota un nom general i anunciades en la forma d'una llista de títols.

Al segon capítol d'aquesta mateixa part hem passat de les consideracions terminològiques a les de contingut històric. Tal com hem pogut observar en aquesta secció durant el segle XIX es produïren a la ciutat de Barcelona tot un seguit de canvis a nivell polític, econòmic i social que van afectar el món de l'edició i de la lectura. A totes aquestes transformacions cal afegir l'aparició i l'aplicació d'una sèrie d'innovacions tècniques relacionades amb la impremta i la fabricació del llibre, que va permetre un augment de les tirades i en conseqüència una disminució del preu dels volums. L'increment de la producció, sumat a l'augment del nombre de lectors, va empènyer els impressors a crear noves estratègies comercials per arribar a un públic cada cop més ampli i divers. Juntament amb les obres per lliuraments i la subscripció, el desenvolupament de col·leccions fou un dels invents més destacats dins l'àmbit de la producció bibliogràfica barcelonina del segle XIX. Cal assenyalar, no obstant, que els editors no van ser el únics agents que van promoure el disseny de col·leccions, sinó que determinades institucions (com ara l'Església catòlica, preocupada pel consum de la lectura i pel contingut de les obres que més circulaven) van crear col·leccions amb l'ajuda d'editors locals. També el moviment obrer, desenvolupat de manera més visible a la ciutat durant el darrer quart de segle, es va encarregar de produir i distribuir col·leccions per difondre les seves idees.

Entre la primera i la segona meitat del segle es constatà una diferència important pel que fa a la producció editorial que es pot reconèixer, en primer lloc, en el fet que, si bé fins a ben entrada la segona part del segle XIX els impressors a Barcelona gestionaven negocis familiars els productes dels quals dirigien gairebé en la seva totalitat a un mercat local, a l'últim quart de segle, en canvi, aquestes empreses van ser substituïdes per les grans companyies, com ara Muntaner i Simón, que distribuïa principalment els seus productes al mercat americà; segon, el públic també es va ampliar i diversificar a la segona meitat del segle, la qual cosa va portar a algunes editorials a especialitzar-se en determinats segments i a dissenyar col·leccions temàtiques; finalment, i també a la segona meitat del segle, es va constatar l'existència d'un doble mercat pels productes editorials (un de luxe i bibliòfil, i un altre econòmic i més popular), la qual cosa va conduir als editors a produir diferents tipus de publicacions per adaptar-se a les necessitats d'aquestes dues clientele. En línies generals podem afirmar que, en relació al disseny de col·leccions, al llarg del segle XIX s'observa a les col·leccions barcelonines una influència (i, en alguns casos, directament una còpia) de models europeus, bàsicament francesos.

En relació amb la difusió de les col·leccions, que constitueix el tema del tercer apartat del segon capítol de la primera part del nostre treball, hem assenyalat el fet que els editors barcelonins del XIX van utilitzar amb aquest objectiu no només les publicacions periòdiques que editaven, sinó també la confecció de catàlegs i de bibliografies.

Al tercer i últim capítol de la primera part hem fet algunes observacions relatives al contingut de les col·leccions localitzades, tot adoptant per a aquesta finalitat la classificació que va realitzar I. Olivero a la seva tesi doctoral. En aquest sentit ens ha cridat especialment l'atenció, en primer lloc, el fet que, encara que al llarg del segle predominessin al mercat editorial barceloní les col·leccions de novel·les d'autors contemporanis (i, més excepcionalment, les d'autors clàssics), durant aquest mateix període apareguessin també altres biblioteques que, seguint la classificació creada per Olivero, hem anomenat "col·leccions enciclopèdiques" (i que eren obres que permetien adquirir coneixements sense necessitat de seguir uns estudis regulars); i segon, que entre els usos que els editors van donar a les col·leccions que produïren, un dels més destacats fou, durant aquest segle, la reutilització de fons editorial. En efecte, alguns impressors van crear al llarg del període que hem analitzat biblioteques o col·leccions per donar una segona vida al fons no venuts del seu stock. Altres usos que hem identificat han estat, primer, el de la contribució d'algunes col·leccions a la difusió de determinats moviments o gèneres literaris, com ara el romanticisme o la novel·la històrica, respectivament; segon, el de la contribució de les

seleccions d'autors i textos confeccionades pels editors a l'elaboració posterior de cànons acadèmics; tercer, el fet que certes col·leccions fossin un signe de distinció entre determinades classes econòmiques i socials (vinculat a aquest últim punt, hem destacat que algunes col·leccions, com ara la *Biblioteca Arte y letras*, van afavorir la recepció d'aquest tipus de producció editorial per part de les classes més afavorides); i, finalment, l'impuls que les encuadernacions industrials d'algunes d'aquestes col·leccions van donar a l'esteticisme i el modernisme.

A la segona part d'aquest estudi ens hem centrat en la figura de Joan Oliveres i Gavarró com a exemple d'impressor editor barceloní del Vuitcents en l'àmbit del disseny de col·leccions. Davant les poques dades que hem localitzat sobre la seva vida, ens hem centrat al llarg d'aquesta segona part en la seva producció bibliogràfica i, especialment, en algunes de les col·leccions que va llençar al mercat al llarg de tota la seva trajectòria.

Respecte a la seva producció bibliogràfica global, cal destacar que Oliveres va ser un editor generalista, és a dir, no especialitzat en cap àmbit temàtic, de manera que va produir llibres de tots els gèneres, bàsicament en llengua castellana (encara que hem trobat algun exemple de publicació en català i en francès). Igualment, hem ressaltat el fet que va adquirir el fons de l'editor Bergnes de las Casas, del qual va reeditar molts títols en les seves col·leccions.

En el segon capítol d'aquesta segona part, hem analitzat un total de set col·leccions, cadascuna de les quals ens ha semblat representativa d'alguns dels aspectes apareguts a la primera part del treball. Des del punt de vista del seu contingut, hem considerat tres d'elles (*Tesoro del comercio*, *Mosaico de conocimientos*, *Biblioteca de educación*) com a enciclopèdiques, dues més (*Galería satírica* i *Episodios nacionales*) com a literàries, una altra (la *Biblioteca católica*) com de propaganda religiosa i, finalment, la més destacada de totes elles (el *TAI*) alhora com una col·lecció literària i de divulgació.

Pel que fa al plantejament i l'estratègia editorial d'aquestes col·leccions, ens agradaria retenir la següent llista de conclusions:

1) Els títols que Oliveres escollí per tal d'identificar les seves biblioteques no ens diuen gaire cosa sobre els destinataris, però sí que ens donen pistes sobre el contingut en el cas de les que hem considerat enciclopèdiques.

2) Respecte a la direcció i selecció dels textos, en quatre d'elles (el *Mosaico de conocimientos*, el *TAI*, la *Biblioteca católica*, els *Episodios de la guerra civil*) va designar un o més directors, mentre que a les tres restants el director fou ell mateix.

3) Referent a les subscripcions ens sembla addient destacar, primer, que Oliveres oferia avantatges econòmics als seus abonats per tal de fidelitzar-los, però deixava oberta la possibilitat d'adquirir volums a un preu més alt fora de col·lecció (amb l'excepció del *Tesoro de comercio*) i, segon, el fet que no hem trobat cap llista de subscriptors editada per Oliveres (sinó només una petita observació a aquest respecte al *Mosaico de conocimientos*).

4) De cara a la difusió de les seves obres, Oliveres elaborà prospectes i catàlegs. En aquest sentit cal destacar la publicació de la *Revista barcelonesa* on, a més de publicitar part del seu fons editorial, es van incloure ressenyes de les obres i autors que s'havien d'incloure al *TAI* i a la *Biblioteca catòlica*.

Pel que fa a les característiques materials i formals de les col·leccions analitzades, ens agradaria ressaltar els següents punts:

1) A quatre d'elles (el *Tesoro del comercio*, el *Mosaico de conocimientos*, la *Biblioteca catòlica* les dues primeres etapes del *TAI*) s'inclou portadella amb el nom i la numeració dels volums.

2) En el cas de la *Biblioteca catòlica*, els *Episodios Nacionales* i, sobretot, el *TAI* és freqüent trobar avisos, prefacs de l'editor on es convidava a la lectura i es justificava la selecció dels textos, així com una biografia de l'autor.

3) Trobem il·lustracions a la *Galería satírica*, als *Episodios nacionales* i, en menor quantitat, al *TAI*. Al *Mosaico de conocimientos* trobem vinyetes per separar un capítol d'un altre i caplletres.

4) Cap de les set col·leccions analitzades va destacar per les seves enquadernacions industrials. Així ho mostra que en origen totes elles fossin enquadernades en rústica amb una coberta de color.

Menció a part mereix el fet que, de les col·leccions que hem analitzat, la que més va destacar tant per la quantitat i la varietat dels seus títols com per les seves característiques materials i formals fou el *Tesoro de autores ilustres*. Si comparem el seu resultat final amb els objectius que es va proposar Oliveres (i que trobem explicitats al seus prospectes) comprovarem, però, que aquests últims no es va assolir completament ni pel que fa a la varietat d'autors i gèneres, ni en relació amb el seu caràcter de novetat (ja que algunes obres les va publicar quan ja feia més de tretze anys que havien estat editades en la seva llengua original).

En virtut de tot el que hem exposat, podem concloure que Oliveres és un cas típic (i, per tant, en algun sentit representatiu) d'impressor-editor barceloní del segle XIX. Si l'hem triat és, per un costat, per aquest caràcter i, per un altre, perquè d'ell hem localitzat força

documentació (prospectes de set col·leccions, necrològica de quatre fulls que ens aporta informació de la seva llibreria i la seva impremta i, per últim, catàlegs del seu fons editorial on s'aludeix a d'altres col·leccions) que reuneix en la seva persona les figures d'editor, impressor i llibreter amb un taller d'enquadració. De la mateixa manera que una gran part dels impressors establerts a la Barcelona de la seva època Oliveres va regentar un taller familiar que no va sobreviure a la competència que van representar les grans companyies editores nascudes a partir del període de la Restauració.

Som conscients de la dificultat de fer, amb una aproximació com la nostra, una valoració global del que va significar l'aparició de les col·leccions editorials i, sobretot, de quin va ser el seu impacte real en el món de l'edició barcelonina. No voldríem, per tant, finalitzar aquest treball sense mencionar algunes de les línies d'investigació que, segons el nostre parer, queden obertes en aquest sentit:

1) Aprofundir en alguns dels aspectes relatius als usos de les col·leccions (per exemple, l'estudi de com algunes van ajudar a establir amb la seva selecció de textos un cànon o en la repercussió que va tenir la reutilització de textos o atendre un tipus concret de col·leccions en funció dels seus continguts, de l'idioma utilitzat o del públic al qual anaven dirigides).

2) Fer estudis sobre altres editors d'aquella època. En aquest sentit, i segons el nostre parer, seria interessant una investigació sobre la casa Bastinos, i això, en primer lloc, perquè va ser una de les poques editorials especialitzades en llibre de text i en literatura infantil i juvenil que existí a la Barcelona del segle XIX; i, segon, perquè als seus catàlegs hem pogut constatar que dissenyà una gran quantitat de col·leccions de tots els gèneres (novel·la, poesia, teatre, història, divulgació tècnico-científica) dirigides al públic infantil, però també a l'adult. Malgrat que no es conserva el fons d'empresa d'aquesta editorial (cosa, d'altra banda, habitual en aquests casos), existeixen alguns volums de memòries escrits per Juan Antonio Bastinos que aporten dades sobre la seva activitat com a editor.

3) Analitzar en quin grau algunes col·leccions de les que hem anomenat "de propaganda" van contribuir a difondre determinades idees sorgides al segle XIX (per exemple, el socialisme i l'anarquisme), i quina incidència real van tenir sobre certs col·lectius humans (als exemples esmentats, el moviment obrer).

4) Estudiar les enquadracions industrials, tot fixant-se en la relació entre el desenvolupament de les col·leccions editorials i el de la indústria de l'enquadració.

Menció a part mereix una altre tipus de recerca, que abordaria les col·leccions des del punt de vista de la seva recepció, i que no hem inclós en el nostre darrer llistat pel fet que no hi ha prou fonts documentals com per portar-la endavant.

BIBLIOGRAFIA.

- *200 anys de premsa diària a Catalunya.* (1996). Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya. Arxiu Històric de la Ciutat.
- *Almanaque Bastinos para....* (1885). Barcelona: Juan y Antonio Bastinos.
- *Almanaque Bastinos para....* (1887). Barcelona: Juan y Antonio Bastinos.
- *Almanaque Bastinos para....* (1889). Barcelona: Juan y Antonio Bastinos.
- AMORES CARREDANO, Juan B. “Domingo de Aristizábal y Zequeira.”, dins <http://www.euskomedia.org/aunamendi/23830>. [Consulta en línia 14/04/2014].
- ARLINCOURT, Vescomte d' (Charles Victor Prêvot). (1837). *El renegado*. Barcelona: Imp. de Oliva.
- BARCA- SALOM, Francesc X. ; PONT, María (2009). “Perfeccionar el comerç. La Càtedra de càlcul i escriptura doble. L'Escola gratuïta de comerç”, dins *Fàbrica, taller i laboratori: la Junta de Comerç de Barcelona: ciència i tècnica per a la indústria i el comerç (1769-1851)*. Barcelona: Cambra de Comerç, p. 140-157.
- “Barcelona. Los conocidos editores de esta Ciudad...” (1886), dins *Diario de Barcelona*, (19 de gener), p. 778-779.
- BARJAU, Santi (2007). “De quan les pedres parlaven. Les empreses litogràfiques a Barcelona”, dins *El cartell modern a les col·leccions del Museu nacional d'art de Catalunya*. Barcelona: el Museu, 2007, p. 67-75.
- BARÓ I LLAMBIAS, Mònica (2006). *Les edicions infantils i juvenils de l'editorial Juventut (1923-1969)*. [en línia]. Barcelona: UB. Dep. de Biblioteconomia i Documentació, 2006. <http://hdl.handle.net/10803/761>. [Consulta en línia 18/03/2014].
- BASTINOS I COLL, Joan A. (1908). *Hojas Secas. De otoño a invierno*. Barcelona: Bastinos.
- BAULO, Sylvie (2003). “La producción por entregas y las colecciones semanales”, dins *Historia de la edición y de la lectura en España 1472-1914*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, p. 581- 590.
- *Biblioteca de familia: colección selecta y económica de las mejores obras* [prospecte]. [1845?]. Barcelona: Pons. BC [Catàlegs d'editors de Catalunya fins 1939]. Edit 4º 477/49.

- *Biblioteca del viajero*. (1866). Barcelona: E. Domènech.
- *Biblioteca Verdaguer* [prospecte]. [1882?]. Barcelona: Imp. Verdaguer. BC [Catàlegs d'editors de Catalunya fins 1939]. Edit 429.
- *Boletín bibliográfico español ó Periódico general de todo lo que se publica en España*. (1840-1841). Madrid: Librería europea.
- BOTREL, Jean François (1988). *La difusión del livre en Espagne: 1868-1915*. Madrid: Casa Velázquez. (Bibliothèque de la Casa Velázquez; 5).
- BOTREL, Jean François (1993). *Libros, prensa y lectura en la España del siglo XIX*. Madrid: Fundación Sánchez Ruipérez ; Pirámide.
- BOTREL, Jean François (1993). “Narrativas y lecturas del pueblo en la España de XIX”, dins *Cuadernos Hispanoamericanos*, núm. 516, p. 69-91.
- BOTREL, Jean François (1996). “La literatura popular: tradición, dependencia e innovación”, dins *La edición moderna. Siglos XIX y XX*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez ; Pirámide.
- BOTREL, Jean François (2002). “Los nuevos coleccionistas en la España del siglo XIX”, dins *De libros, librerías, imprentas y lectores*. Salamanca: la Universidad, p. 53-66.
- “Burgos, Augusto de” (1996), dins *Enciclopedia Espasa*. Madrid: Espasa-Calpe, vol. 9, p. 1477.
- CABANA, Francesc (1992-1994). *Fàbriques i empresaris; els protagonistes de la revolució industrial a Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, vol. 4, p. 39.
- CANIBELL, E. (1900). “Antonio Bergnes de las Casas”, dins *Revista gràfica*. Barcelona: Institut Català de les Arts del Llibre, p.79.
- CASTELLANOS, Jordi (1996) “Mercat del llibre i cultura nacional: 1882-1925”, dins *Els Marges*, núm. 56, p. 5-38.
- CASTRO Y ROSSI, A. (1852). *Gran diccionario de la lengua española*. Madrid: Oficinas y Est. Tip. del Semanario pintoresco y de la Ilustración.
- *Catálogo de la biblioteca popular inaugurada en abril de 1870 bajo la protección del glorioso patriarca San José*. (1872). Barcelona: Tipografía Católica.
- *Catálogo de la Librería Oliveres*. [191?]. Barcelona: Vicente Oliveres.
- *Catálogo de los libros españoles destinados a la suscripción de lectura en la librería de Gorchs*. [183-?]. Barcelona: [Tomàs Gorchs].

- CAVAILLON GIOMI, Joan (2009). “Pedro María Olive (1768-1843), employé de l’État, homme de lettres et journaliste”. *El argonauta español*, núm. 6. <<http://argonauta.revues.org/530>>. [Consulta en línia 11/07/2014].
- *Centenario de la librería Bastinos: 1852-1952*. (1852). Barcelona: José Bosch,
- COLL I VEHÍ, Josep (1871). *Diálogos literarios*. 2ª ed. Barcelona: Juan y Antonio Bastinos. (Biblioteca del maestro).
- COLL I VEHÍ, Josep (1882). *Diálogos literarios*. 2ª ed. Barcelona: Juan y Antonio Bastinos. (Enciclopedia para la juventud).
- COMAS I GÜELL, Montserrat (2001). *Lectura i biblioteques populars a Catalunya: 1793-1914*. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- COMAS I GÜELL, Montserrat (2012). *La impremta catalana i els seus protagonistes a l'inici de la societat liberal 1800-1833*. València: la Universitat.
- COROLEU, Josep (1888). *Memorias de un menestral (1792-1864)*. Barcelona: la Vanguardia. (Biblioteca de «La Vanguardia»).
- COTONER, M. Luisa (2002). “La Biblioteca «Arte y Letras»: primera aproximación, dins *Quaderns. Revista de traducció*, núm. 8, p. 17-27.
- *Deleyte de la discrecion, o, Floresta española, colección de cuentos, chistes, agudezas...*(1807). Barcelona: Antonio Sastre.
- DÍAZ DÍAZ, G. (1998). *Hombres y documentos de la filosofía española*. Madrid: CSIC.
- *Diccionario de la lengua castellana compuesto*. (1780). Madrid: Ibarra, p. 241.
- *Diccionario de la lengua castellana en que se explica el verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad...* (1729). Madrid: Francisco del Hierro, p. 108.
- DOMÍNGUEZ, Ramón J. (1853). *Diccionario nacional, o, Gran diccionario clásico de la lengua española: el más completo de los léxico publicados hasta el día*. 5ª ed. Madrid: Est. de Mellado.
- DUBÁS, Miquel (1847). *Gua de Barcelona para 1847...* Barcelona: Imp. de José Font Campins.
- ELIAS, Feliu (ca 1948). *Les arts del llibre a Barcelona (història del llibre català il·lustrat): 1775-1939*, 2 vols. [inèdit].
- ESPINÓS, A. (2005). “La colección de novelas del editor Cabrerizo (I)”, dins *Hibris: Revista de Bibliofilia*, núm. 25, p. 30-39.
- ESPINÓS, A. (2005). “La colección de novelas del editor Cabrerizo (II)”, dins *Hibris: Revista de Bibliofilia*, núm. 26, p. 27-39.

- *Extracto del catálogo de la Librería de Oliveres* [19--?]. Barcelona: V. Oliveres. BC. [Catàlegs de llibreters i d'editors del fons Bergnes de las Casas], 27- 4.
- FERRERAS, J. I. (1979). *Catálogo de novelas y novelistas españoles del siglo XIX*. Madrid: Ediciones Cátedra.
- FONTANELLA, L. (1982). *La imprenta y los libros en la España romántica*. Berna: Peter Lang.
- GASCÓN, J. ; PONS, A. “*Col·leccions catalanes 1830-1939. Una passejada pel disseny de col·leccions.*”
<http://www.ub.edu/biblio/docs/exposicions/textos_vitrines_colleccions_catalanes.pdf>
> [Consulta en línia 31/07/2014].
- GASPAR Y ROIG (1853). *Diccionario enciclopédico de la lengua española, con todas las voces, frases, refranes y locuciones usadas en España y las Américas*. Madrid: Imp. y Lib. de Gaspar y Roig.
- GRANDEROUTE, R. ; WEIL, F.; “Dupuy La Chapelle”, dins <<http://dictionnaire-journalistes.gazettes18e.fr/journaliste/281-dupuy-la-chapelle>> .[Consulta en línia 12/08/2014].
- GUEREÑA, Jean Louis (1989). “Analfabetismo y alfabetización en España (1835-1860)”, dins *Revista de educación*. Madrid: Ministerio de Educación Nacional, núm. 288, p. 185-236.
- JIPA, Dragos (2010). “Le canon littéraire entre formation, transmission et réception. La collection des «Grands Ecrivains Français (1887–1913)»”, dins *Interlitteraria*, núm. 15 (1), p. 220-237.
- LA MADELEINE, S. (1865). *El cura de aldea*. Barcelona: Viuda e H. de J. Subirana. (Biblioteca escogida de la juventud; 21).
- LLANAS, Manuel (2004). *L'edició a Catalunya: el s. XIX*. Barcelona: Gremi d'editors de Catalunya.
- MARTÍ I BONET, Josep M. (2006). *Historia de las diócesis españolas*. Madrid: Biblioteca de autores cristianos.
- MARTÍN, L. A. (1831). *Educación de las madres de familia o de la civilización del linage humano por medio de las mugeres*. Barcelona: Bergnes de las Casas.
- MARTÍNEZ RUS, Ana (2003). “Librerías en las estaciones ferroviarias aparecen en el último tercio del siglo XIX”, dins *Via libre*. Madrid: Fundación de los Ferrocarriles Españoles, núm. 470, p. 67-68.

- MARTÍNEZ DE SOUSA, José (2004). *Diccionario de bibliología y ciencias afines*. 3ª ed. Gijón: Trea.
- MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús A. (1992). *Lectura y lectores en el Madrid del siglo XIX*. Madrid: CSIC.
- MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús A. (2003). “Las transformaciones editoriales y la circulación de libros”, dins *Orígenes culturales de la sociedad liberal. España siglo XIX*. Madrid: Casa de Velázquez, [etc.], p. 37- 63.
- MESTRE I NOÉ, Francesc (1927). *Temps, vida i obres del polígraf D. Jaume Tió i Noé (1816-1844)*. Barcelona: Balmes. (Biblioteca històrica de la Biblioteca Balmes. Sèrie III; 1).
- *Museo Excelsior* [prospecte]. BC. [Catàlegs d'editors i llibreters de la col·lecció Bergnes de las Casas], Vicenç Oliveres, 27-4.
- NADAL I FARRERAS, Joaquim (1978). “«La gerundense» 1842-1973 una fàbrica de paper” dins *Girona al segle XIX*. Girona: Gotha, p. 113-144.
- OLIVERO, Isabelle (1999). *La invention de la collection: de la diffusion de la littérature et des savoirs à la formation du citoyen au XIXe siècle*. Paris: Éd. de l'IMEC.
- OLIVES I CANALS, Santiago (1947). *Bergnes de las Casas: helenista y editor (1801-1879)*. Barcelona: CSIC.
- PAGÈS, Aniceto de (1902). *Gran diccionario de la lengua castellana*. Suc. Rivadeneyra.
- PALACIO, Nicolás (1892). “Juan Oliveres”, dins *El arte de la imprenta*. Barcelona: Sucesores de Antonio López. Año II, núm. 11, p. 1 - 6.
- PALAU, Antoni (1935). *Memorias de un librero catalán 1867-1935*. Barcelona: Librería Catalònia.
- *Panorama universal* [Prospecte]. (1838). BC. Catàlegs d'editors i llibreters del fons Bergnes de las Casas, [*Guardia Nacional*, 235-9].
- “Publicaciones nuevas en la oficina de este periódico.” (1833). *El vapor: periódico mercantil, político y literario de Cataluña*, (22 de març), p. 4.
- QUINEY, Aitor (2008). “Del relligat manual a l'enquadernació industrial i el relligat artístic de bibliòfil”, dins *L'exaltació del llibre al vuitcents: art, indústria i consum a Barcelona*. Barcelona: AHCB; BC, p. 123-148.

- ROCA I ROCA, J. (1891). “No me censure el lector paciente...” *La Vanguardia*, (27 de desembre), p. 4.
- RODRÍGUEZ GUTIÉRREZ, Borja (2010). “Notícias de la Biblioteca Arte y Letras (Barcelona 1881-1898)”, dins *Cuadernos de Investigación Filológica* 35-36, p. 105 - 137.
- RODRÍGUEZ GUTIÉRREZ, Borja (2012). “Historia de la biblioteca Arte y letras”, dins *Literatura e imagen: la “Biblioteca Arte y Letras.”* Santander: PubliCan. Ed. Universidad de Cantabria, p. 9-64.
- ROMERO, Leonardo (1998). “Lectores y lecturas en la primera mitad del siglo XIX: balance y perspectivas de investigación”, dins *Bulletin Hispanique*, t. 100, núm. 2, p. 561 - 576.
- RUEDA LAFFOND, Carlos (2001). “La fabricación del libro. La industrialización de las técnicas”, dins *Historia de la edición en España*. Madrid: Marcial Pons, p. 73-110.
- RÚJULA, Pedro (2005?). “Una guerra literaria”, dins *El rompecabezas carlista*. <<http://perseo.sabuco.com/historia/carlismo.pdf>> p. 59. [Consulta en línia 17/05/2014].
- SALVÀ, Vicente (1846). *Nuevo diccionario de la lengua castellana que comprende...* París: Lib. V. Salvà.
- SÁNCHEZ ÁLVAREZ-INSÚA, Alberto (2001). “Colecciones literarias”, dins *Historia de la edición en España 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, p. 374-395.
- SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos (2001). “La edición del libro religioso”, dins *Historia de la edición en España 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, p. 355-372.
- SAURÍ, MANUEL; MATAS, J. (1849). *Manual histórico topográfico estadístico y administrativo, o sea, Guía general de Barcelona*. Barcelona: M. Saurí.
- SOCIEDAD DE FOMENTO DE LA ILUSTRACIÓN. *Reglamentos*. (1837). Barcelona: Imprenta de D. Antonio Bergnes de las Casas.
- VÉLEZ, Pilar (1987). “«Les Biblioteques il·lustrades»: una nova visió de l'esteticisme”, dins *Revista d'Art*, núm. 13, p. 201-211.
- VÉLEZ, Pilar (2008). “El triomf de la imatge. La revolució litogràfica”, dins *L'exaltació del llibre al vuitcents: art, indústria i consum a Barcelona*. Barcelona: AHCB; BC, p. 71-100.
- “Ventajas para los señores suscriptores a *El sol*.” (1849). *El sol*, (28 de desembre), p. 1.

- VERNEDA I RIBERA, Merixtell (2012). *L'art gràfic a Barcelona. El llibre il·lustrat: 1800-1843*. [en línia]. Barcelona: UAB. Departament d'Història de l'Art i Musicologia, 2012. <<http://hdl.handle.net/10803/96724>>.[Consulta en línia 18/04/2014].
- VILLAVERDE, Mª José (2006). “Mujeres que matan, mujeres que votan: misoginia en Europa occidental”, dins *Claves de razón política*, 166 (oct.), p. 66-75.
- VIÑAO FRAGO, Antonio (1998). “Liberalismo, alfabetización y primeras letras (siglo XIX)”, dins *Bulletin Hispanique*, t.100, núm. 2, p. 531-560.
- VIÑAO, FRAGO, Antonio (2001). “El libro escolar”, dins *Historia de la edición en España 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, p. 309-336.
- ZEROLO, Elías (1895). *Diccionario enciclopédico de la lengua castellana*. Paris: Garnier hermanos.

FONTS D'ARXIU

- AHCB. Casa Brusi. 5D 80/27/1-09. Contractes. “*Formación de sociedad para la obra El mundo: historia de todos los pueblos.*” (1/01/1840).
- AHCB. Junta de Comerç. Capsa 34 (58).”*Juan Oliveres pide se mande a los cónsules le confirmen la maestría.*”
- AHN. Consejos. Legajos 11312 (1) núm. 8. “*Comunicaciones de las autoridades sobre la obra Educación de las madres de familia publicada en Barcelona en 1852.*”
- AHN. Consejos. Legajos 11312, núm. 16: “*Varios escritores y periodistas reclaman contra las órdenes vigentes de censura de novelas.*” 1858
- AHN. Consejos. Legajos 11315, núm. 8: “*Prohibición del folleto Palabras de un Vizcaíno a los liberales de la reina Cristina, publicado en Paris, traducido por B. Tox e impreso en Barcelona por J. Oliveres y Gabarró, año 1835.*”
- AMCB. Llibre de defuncions 663 (1891). Lletra O.
- Registro Civil de Barcelona. “*Certificado de defunción de Juan Oliveras Gabarró.*” Secció tercera, acta 8787, núm. 1407.

OBRES I PROSPECTES CONSULTATS PUBLICATS PER JOAN OLIVERES

- *La abeja: revista científica y literaria ilustrada, principalmente extractada de los buenos alemanes por una sociedad literaria.* (1862-1870). Barcelona: J. Oliveres. <<http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?a=3998534&t=%2Bcreation&l=600&l=700&s=0&lang=es>>. [Consulta en línia 16/06/2014]
- BOTELLA, Juan (1876). *La guerra civil en España 1872 a 1876: seguida de la insurrección de la Isla de Cuba.* Barcelona: J. Oliveres. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1876 Fol 1).**
- *Catálogo general de la librería de Juan Oliveres.* (1864). Barcelona: J. Oliveres. **Font: UPF.IUJVV (Z412.O45 C38 1864).**
- *Catálogo general de los libros de fondo y surtido nacionales y extranjeros de la Librería de Juan Oliveres.* (1848). Barcelona: J. Oliveres. **Font: BC (01-4-126).**
- CHAO, J. A. (1835). *Palabras de un vizcaíno a los liberales de la reina Cristina que ha publicado en Paris J. A. Chao;* traducidas y contestadas por B. Foz. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres. **Font: Biblioteca General de Navarra (D 23-6/83).**
- FOZ, B. (1834). *Derechos del hombre deducidos de su naturaleza, y esplicados por los principios del verdadero derecho natural.* Barcelona: J. Oliveres. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1834 12º op. 4).**
- *Muestras de los caracteres y adornos de la imprenta de D. Juan Oliveres, librero, impresor.* (1864). Barcelona: Juan Oliveres. **Font: BC (Ber 4º 2559).**
- NODIER, Ch. (1842). *Trilby o el duende de Argail.* Barcelona: Lib. de Juan Oliveres. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1842 12º 14).**
- *Revista barcelonesa: periódico propagador de toda clase de conocimientos útiles.* (1846-1847). Barcelona: Juan Oliveres. **Font: BC 05 (46.71) Bar Rev-4.**
- *Tesoro del comercio, o sea, Biblioteca mercantil que contiene todos los conocimientos útiles y necesarios a los comerciantes.* Septiembre. [Prospecte]. Font: BC. Catàlegs d'editors i llibreters del fons Bergnes de las Casas, [Juan Oliveres, 27-6].

BIBLIOTECA MERCANTIL

- *Tesoro del comercio, o sea, Biblioteca mercantil que comprende todos los conocimientos útiles y necesarios a los comerciales.* Obra publicada bajo los auspicios de la Real Junta de Comercio de Cataluña por D.M.O. y D.F.P. Barcelona: Juan Oliveres, 1836-1838. 7 v. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1836 8º 9, 1-4).**

MOSAICO DE CONOCIMIENTOS

- M.L. (1842). *La astronomía puesta al alcance de toda clase de personas.* Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantos más recientes; 1), 52 p. **Font: Lletres (140/8/31).**
- TESSEINDRE (1843). *La geología puesta al alcande de toda clase de personas.* Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantos más recientes; 2), 57 p. **Font: Lletres (140/8/31).**
- A.C. (1843). *Alteraciones en la superficie del globo y sus causas según Cuvier, Bronguiard, d'Anbuissou, des Veisius, Maltebreu, etc.* Traducido del francés por Domingo de Aristizábal. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantos más recientes; 3), 67 p. **Font: Lletres (140/8/31).**
- ARISTIZÁBAL, Domingo de (1843). *Meteorología o fenómenos de la atmósfera según Teiseydre Arago y otros.* Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantos más recientes; 4), 77 p. **Font: Lletres (140/8/31).**

¹⁸⁰ Aquesta llista segueix el mateix ordre que el de l'apartat 2.2. Les col·leccions que van numerades les hem ordenat per número d'aparició i les que no ho són per data de publicació. No ens ha estat possible consultar alguns títols del *Mosaico* que per tant no afegirem a la bibliografia. Els títols del *TAI* consultats per elaborar aquest treball els afegim a l'annex per no duplicar informació.

- BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, J. H. (1843). *Meditaciones sobre la naturaleza. Fragmentos de Bernardino Saint Pierre escojidos y traducidos libremente y con notas de Domingo de Aristizábal*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes; 5), 49 p. **Font: Lletres (140/8/31)**.
- ARISTIZÁBAL, Domingo de (1843). *Curiosidades de la naturaleza y del arte y últimos descubrimientos según Humboldt, Saint Pierre y otros*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes; 6), 112 p. **Font: BC (A 08 8º 540)**.
- A.G. (1843). *Ojeada a la historia natural: traducción libre del francés y con notas por D. de A.* Barcelona: Imp. de Juan Oliveres. (Mosaico de conocimientos científicos, o sea Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes; 7), 68 p. **Font: BC (A 08 8º 540)**.
- ARISTIZÁBAL, Domingo de (1843). *Particularidades de algunos de los animales más útiles o notables y trozos de su historia*. Escojidos y redactados según varios autores y viajeros modernos. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 8), 68 p. **Font: Lletres (140/8/31)**.
- ARISTIZÁBAL, D. de (1842). *Geografía física del globo según los datos más modernos*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 9), 102 p.
- ARISTIZÁBAL, D. de (1842). *Geografía política actual según los datos mas modernos*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 10), 103 p. **Font: Lletres (140/8/31)**.

- ARISTIZÁBAL, Domingo de (1843). *Primeros estudios militares*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 11), 87 p. **Font: BC (A 08 8º 540).**
- ARISTIZÁBAL, D. de (1844). *Geografías antiguas para entender la historia*. Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 12), 86 p. **Font: Centre de Lectura de Reus (A-Ari 12).**
- ARISTIZÁBAL, D. de (1844). *Mitología o religión de Grecia y Roma*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres (Mosaico de conocimientos científicos, o sea, Colección de estudios variados curiosos e indispensables en sociedad redactados con los adelantamientos más recientes para instrucción de los que no pueden estudiar a fondo ciertas materias y para recuerdo de los que las poseen; 14), 92 p. **Font: Biblioteca Joaquim Folch i Torres del MNAC. (Reserva 12º 633).**

BIBLIOTECA DE EDUCACIÓN

- DUPUY LA CHAPELLE, N. (1847). *Instrucción de un padre a su hija sobre las materias más importantes de la religión, costumbres, y modo de portarse en el mundo: sacada principalmente de la Sagrada Escritura*. 2ª ed. Barcelona: por D. Juan Oliveres, impresor de S.M. (Biblioteca de educación), 328 p.
<http://books.google.es/books?vid=BNC:1001927345&hl=ca&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>.[Consulta en línea 17/0/2014]
- PABLO Y VIRGINIA. (1875). *Arte de vivir feliz en el matrimonio*. Barcelona: Librería de D. Juan Oliveres. (Biblioteca de educación), 102 p. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1875 12º 23).**

GALERÍA SATÍRICA

- ALOY, Maurice (1848). *Fisiología [sic] del acreedor y el deudor*. Con dibujos de Janet Lange. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 116 p. **Font: AHCB. Biblioteca (B Varia 12º 4).**
- CLER, Albert (1848). *Fisiología del músico*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 124 p. **Font: BC (Tus 8º 50).**
- COUAILHAC, Louis (1848). *Fisiología del solterón y la solterona*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 128 p. **Font: BC (Tus 8º 50).**
- HUART, Louis (1848). *Fisiología del guardia nacional*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 124 p. **Font: BC (A 83 8º 1608).**
- HUART, Louis (1848). *Fisiología del sastre*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 112 p. **Font: BC (A 83 8º 1609).**
- N.N. (1848). *Fisiología del médico; imitada de la que escribió en francés Luis Huart*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 124 p. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1848 12º 35).**
- NEUFVILLE, Étienne de (1848). *Fisología del enamorado*. Barcelona: Imp.de Juan Oliveres. (Galería satírica), 125 p. **Font: BC (A 83 8º 1750).**
- TIÓ, Jaume (1848). *Fisiología del estudiante*. Barcelona: Juan Oliveres. (Galería satírica), 137 p. **Font: BC (Tus 8º-50).**

BIBLIOTECA CATÓLICA

- TERESA DE JESÚS SANTA. (1844-1847). *Obras completas*. Barcelona: Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 1-3). **Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12º 61, 2).**
- STOLBERG, F.L. (1845). *Historia de N. S. Jesucristo y de su siglo ; puesta en francés y adicionada con una introducción y notas históricas por el abate Jager; vertida de este idioma al castellano por J.R.O.* Barcelona: Imp. de Juan Oliveres. (Biblioteca católica: 3-4), 2 v. **Font AHCB. Biblioteca (B 1848 12º 55, 2).**
- DUGUET, Jacques Joseph (1845). *Tratado de los principios de la Fe cristiana: traducción libre escrupulosamente revisada por la autoridad eclesiástica y enriquecida con algunos apéndices por Joaquim Roca i Cornet*. Barcelona: Imp.de D. Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 8-10), 3 v. **Font AHCB. Biblioteca (B 1845 12º 50, 3).**

- CRETINEAU-JOLY, Jacques (1845). *Historia religiosa, política y literaria de la Compañía de Jesús*; compuesta sobre documentos inéditos y auténticos; y traducida por J. Roca y Cornet, y J. Rubió. Barcelona: Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 11-17), 7 v. **AHCB (1845 12° 2, 1-7).**
- LUIS, DE LEÓN (1846). *Obras del M. Fr. Luis de León...*Barcelona: Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 20-21). **Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12° 36).**
- SCÍO, Felipe (1846). *La Sagrada Biblia*. Barcelona: Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 22-25), 4 v. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12° 59).**
- TERESA DE JESUS SANTA. (1844-1847). *Obras completas*. Barcelona: Juan Oliveres. (Biblioteca católica; 26-31), 5v. **Font: AHCB. Biblioteca (B 1847 12° 3).**
- LIGUORI, Alfonso Maria de (1862). *Lexicon Theologiae moralis*. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres. (Biblioteca católica), 1 v. **Font: UB. Lletres (117/2/8).**

EPISODIOS NACIONALES EN FORMA DE NOVELAS HISTÓRICAS

- ESPARZA E ITURRALDE, Ramón (1877). *El ángel del somorrostro*. Barcelona: Juan Oliveres. (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 2 vols. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8° 45,3).**
- BOTELLA CARBONELL, Juan (1877). *Historia de un fusilado contada por él mismo*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 104 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8° 45,3).**
- BOTELLA CARBONELL, Juan (1877). *El drama de San Juan de las Abadesas (fusilamientos de los prisioneros de Olot): novela histórica original*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 2 v. (104 p. ; 95 p.). **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8° 45,3).**
- AGUILERA SOLSONA, Pedro [1877?]. *La heroica ciudad de Cervera: relato histórico de los hechos ocurridos de la misma y que acredita el honroso título que ostenta*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 96 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8° 45,1) ; Font: Ateneu barcelonès. Biblioteca (FR. 018/01).**
- TORRES DE ESPAÑA, L. (1877). *Desde Santoña a Bilbao: reseña histórica de la campaña llevada a cabo por el ejército nacional de enero a mayo de 1874 para*

levantar el sitio de Bilbao. Barcelona: Juan Oliveres. (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas), 106 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,1).**

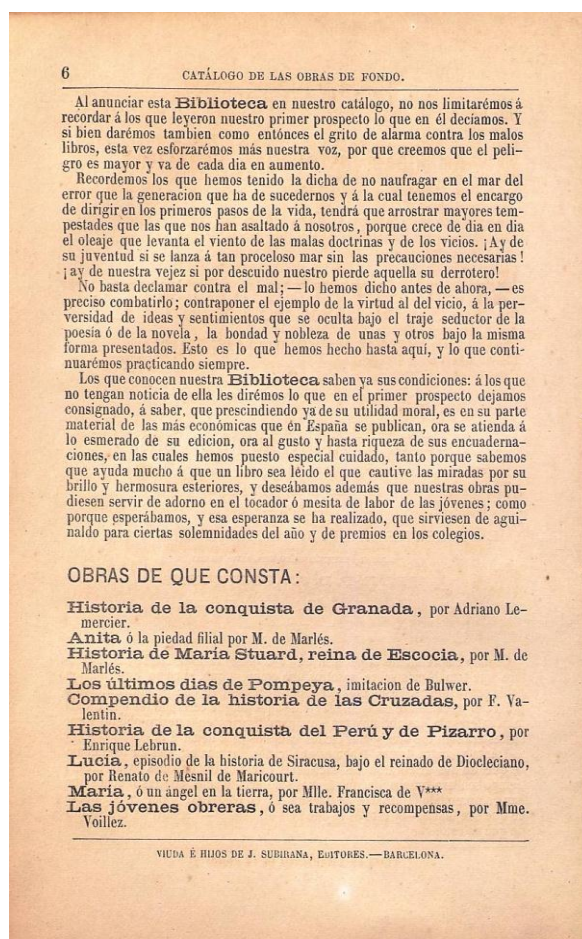
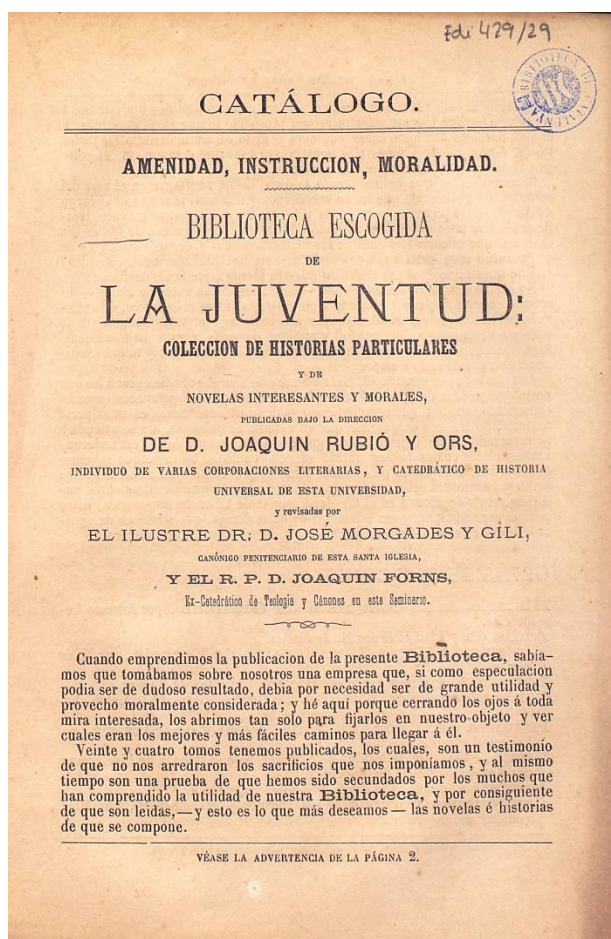
- CAÑAMAQUE JIMÉNEZ, F. [1877?]. *El prisionero de Estella: historia de un voluntario*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 2 v. (87 p.; 83 p.). **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,1).**
- BOTELLA CARBONELL, Juan [1877?]. *Memorias de un cantonal: novela histórica*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 104 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,2).**
- CAÑAMAQUE JIMÉNEZ, F. [1878?]. *Los amores de un teniente ; En capilla : episodio de la Guerra civil*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 88 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,2).**
- BARRAGÁN, Gregorio. (1878). *El sargento Perales: novela histórico-original*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 83 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45, 2).**
- CAÑAMAQUE JIMÉNEZ, F. [1878?]. *El héroe de Puigcerdá*. Barcelona: Juan Oliveres. Madrid: E. y V. Oliveres (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 83 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,2).**
- ESCAMILLA, P. [1878?]. *Rosa Samaniego o la sima de Igúzquiza: narración*. Barcelona: Juan Oliveres. (Episodios de la guerra civil en forma de novelas históricas). 115 p. **Font: AHCB. Biblioteca (Col 8º 45,1).**

ANNEXOS:

1. PROSPECTES I LLISTES DE PUBLICITAT DE DIFERENTS COL·LECCIONS:

1.1. ANUNCI DE LA *BIBLIOTECA ESCOGIDA DE LA JUVENTUD*

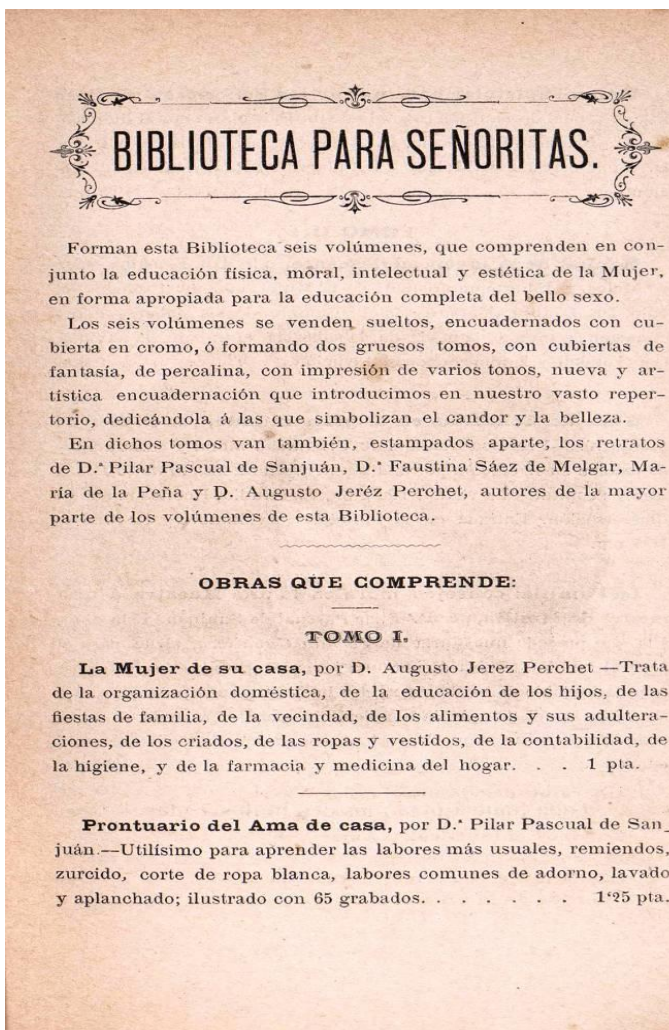
L'Església catòlica, preocupada pel consum de novel·les va promoure el disseny de col·leccions ajudada per editorials privades, com la Casa Subirana, amb l'objectiu de difondre les "bones lectures." Per il·lustrar aquest tema hem escollit el següent anunci de la *Biblioteca escogida de la Juventud* publicada per la Viuda Subirana entre els anys 1861-1894.

Font: BC. [Catàlegs d'editors de Catalunya fins 1939]. Subirana, Edi. 429/29.

1.2. ANUNCIS DE COL·LECCIONS DE LA CASA BASTINOS

Els Bastinos van dissenyar una gran quantitat de catàlegs. En aquest cas, hem seleccionat dos fragments de dues col·leccions anunciades a la sèrie *Almanaque Bastinos* (creada l'any 1881 com a regal per als subscriptors a la revista *El monitor de primera enseñanza*). El prospecte de la *Biblioteca para señoritas* correspon a l'*Almanaque* per a 1887, i el de la segona sèrie de la *Biblioteca del maestro* és de 1889.

BIBLIOTECA PARA SEÑORITAS.

Forman esta Biblioteca seis volúmenes, que comprenden en conjunto la educación física, moral, intelectual y estética de la Mujer, en forma apropiada para la educación completa del bello sexo.

Los seis volúmenes se venden sueltos, encuadernados con cubierta en cromo, ó formando dos gruesos tomos, con cubiertas de fantasía, de percalina, con impresión de varios tonos, nueva y artística encuadernación que introducimos en nuestro vasto repertorio, dedicándola á las que simbolizan el candor y la belleza.

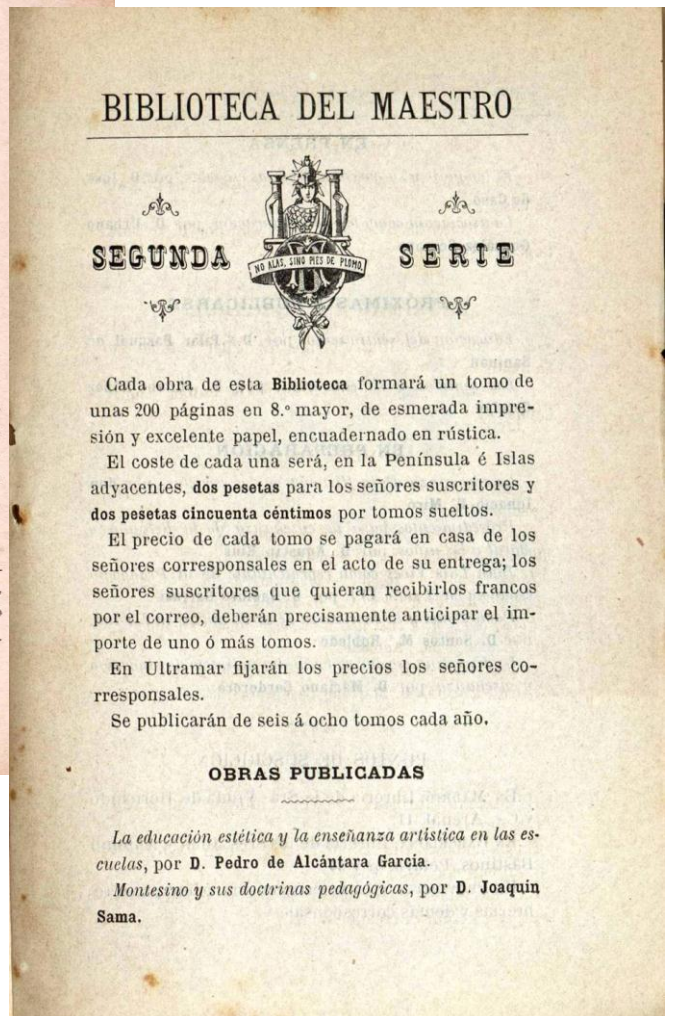
En dichos tomos van también, estampados aparte, los retratos de D.ª Pilar Pascual de Sanjuán, D.ª Faustina Sáez de Melgar, María de la Peña y D. Augusto Jerez Perchet, autores de la mayor parte de los volúmenes de esta Biblioteca.

OBRAS QUE COMPRENDE:

TOMO I.

La Mujer de su casa, por D. Augusto Jerez Perchet —Trata de la organización doméstica, de la educación de los hijos, de las fiestas de familia, de la vecindad, de los alimentos y sus adulteraciones, de los criados, de las ropas y vestidos, de la contabilidad, de la higiene, y de la farmacia y medicina del hogar. . . . 1 pta.

Prontuario del Ama de casa, por D.ª Pilar Pascual de Sanjuán.—Utilísimo para aprender las labores más usuales, remiendos, zurcido, corte de ropa blanca, labores comunes de adorno, lavado y aplanchado; ilustrado con 65 grabados. 1.25 pta.

BIBLIOTECA DEL MAESTRO

SEGUNDA SERIE

Cada obra de esta Biblioteca formará un tomo de unas 200 páginas en 8.º mayor, de esmerada impresión y excelente papel, encuadernado en rústica.

El coste de cada una será, en la Península ó Islas adyacentes, **dos pesetas** para los señores suscritores y **dos pesetas cincuenta céntimos** por tomos sueltos.

El precio de cada tomo se pagará en casa de los señores corresponsales en el acto de su entrega; los señores suscritores que quieran recibirlos francos por el correo, deberán precisamente anticipar el importe de uno ó más tomos.

En Ultramar fijarán los precios los señores corresponsales.

Se publicarán de seis á ocho tomos cada año.

OBRAS PUBLICADAS

La educación estética y la enseñanza artística en las escuelas, por D. Pedro de Alcántara García.

Montesino y sus doctrinas pedagógicas, por D. Joaquin Sama.

2. TESORO DE AUTORES ILUSTRES

2.1. LLISTA DE TÍTOLS DEL TAI

Hem realitzat aquesta llista a partir dels títols localitzats al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), a la Red Española de Bibliotecas Universitarias (REBIUN) i a partir dels catàlegs d'Oliveres que hem localitzat. Hem ordenat els títols pel número de col·lecció. Per a la resta de volums hem seguit una ordenació cronològica. A més de la descripció bibliogràfica, hem afegit un camp de reimpressió, l'enllaç url (en els casos en què el document està digitalitzat), i la localització dels exemplars que hem consultat.

1) ARLINCOURT, VESCOMTE D' (Charles Victor Prévôt), 1789-1856.

El peregrino escrito en francés por el Vizconde d'Arlincourt; y traducido por Jaume Tió. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, editor, 1842. 415, 4 p., [1] f. de lám; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 1).

Reimpressió: 1844.

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001059553&printsec=frontcover>>.[Consulta en línia 1/04/2014].

2) MELLO, F. Manuel de, 1608-1666.

Historia de los movimientos: separación y guerra de Catalunya en tiempos de Felipe IV escrita por D. Francisco Manuel de Melo y terminada por D. Jaime Tió. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1842. XX, 375 p.[1] f. de lám. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 2).

Nova edició: 1853.

Reimpressió: 1875.

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001736742&printsec=frontcover>>.[Consulta en línia 2/05/2014].

3) MONTCADA, Francesc de, 1586-1635.

Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos, dirigida a D. Juan de Moncada, arzobispo de Tarragona; con un prólogo y notas por Jaime Tió. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1842. VII, 251, 3 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 3).

Reimpressió: 1864, 1875.

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001164616&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línia 2/05/2014]

4) HURTADO DE MENDOZA, Diego, 1503-1575.

Guerra de Granada: hecha por el Rey D. Felipe II contra los moriscos de aquel reino, sus rebeldes ; seguida de *La vida del Lazarillo de Tormes, sus fortunas y adversidades* / por el

mismo autor. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1842. XXVIII, 236 p., [1] f. de làm.: retrat; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 4).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001122834&printsec=frontcover>>. [Consulta en línia 1/04/2014]

5) SOULIÉ, Frédéric, 1800-1847

Sataniel: novela histórica. Trad. Jaime Tió. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1843. 341 p., [1] f. de làm. : il. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 5).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001082619&printsec=frontcover>>. [Consulta en línia 2/04/2014]

6) PELLICO, Silvio, 1789-1854

Obras en prosa de Silvio Pellico. Mis prisiones: memorias del autor traducidas del original italiano por D. J. Llansás ; *Deberes del hombre*; traducidos por D. M. Milá. Barcelona : Juan Oliveres, 1843. [1] f. de làm, XIV, 343 p.: retrat; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 6).

Reimpresió: 1853

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001122625&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línia 12/05/2014]

7) ARLINCOURT, vescomte d' (Charles Victor Prévôt), 1789-1856

La estrella polar: segundo viaje del peregrino ; traducción de D. J.V.M. de G. Barcelona : Juan Oliveres, 1843. 415, 3 p., [1] f. de làm.: il.; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 7).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001059605&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línia 13/05/2014]

8) SAND, Georges, 1804-1876

Lelia; Espiridion ; traducidas, la primera por J. Tió, y la segunda por J. de Luna. Barcelona : Juan Oliveres, 1843. 2 v. : il.; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 8-9).

2n.<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001116252&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línia 20/06/2014].

9) ALEMÁN, Mateo, 1547-1615

Vida y aventuras del pícaro Guzmán de Alfarache: atalaya de la vida humana. Barcelona : Imp. de Juan Oliveres, 1843. 2 v. : il. ; 17 cm (Tesoro de autores ilustres; 10-11).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1843 12º 1-2).

10) AINSWORTH, William Harrison, 1805-1882

La torre de Londres ; traducida del inglés por Viale y Baeza. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1844. 2 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 12-13).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001082427&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línia 20/06/2014]

11) DEFAUCONPRET, A.J.B. (Auguste-Jean-Baptiste), 1767-1843

Masaniello, o, Los ocho días de revolución en Nápoles; traducida y adicionada por F. de P. Fors de Casamayor. Barcelona: Imp. Juan Oliveres, 1844. XIV, 239 p., [1] f. de lám. : il. b/n ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 14)

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001156188&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línea 14/08/2014]

12) SAINTINE, X., M., 1798-1865

Historia de la hermosa cordelera y de sus tres amantes ; El Mutilado; traducidas y adicionadas con las biografías de Petrarca y de Laura por J. Tió. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. 305 p., [1] f. de lám. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 15).

Font: UB. Lletres 176/7/30.

12) ARLINCOURT, vescomte d' (Charles Victor Prévôt), 1789-1856

Los tres reinos: tercer viaje del peregrino ; traducción de D. J.V.M. de G. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. 382 p. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 16).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001059621&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línea 10/06/2014]

14) DUMAS, Alexandre, 1802-1870

Teatro de Alejandro Dumas. Primera serie. traducción de Jaime Tió. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. XXVI, 449 p., [1] f. de lám. : retrat ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 17).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001061866&hl=ca&printsec=frontcover>>

[Consulta en línea 12/06/2014]

15) CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de, 1547-1616

Novelas ejemplares. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. 2 vol. (X, 257 p., [1] f. de lám.; 287 p., [1] f. de lám.) ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 18-19).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001096412&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 16/08/2014]

16) VIARDOT, Louis, 1800-1883

Historia de los árabes y de los moros de España. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. VI, 304 p., [1] f. de lám. : retrat ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 20. Obras de Viardot: 1).

Font: UB. Lletres (176/7/35).

17) SUE, Eugène, 1804-1857

Los misterios de París; traducción de J.Tió y F.A. Solá. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. [5] v. : il. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 21-25).

Font: Ateneu barcelonès (GO 8686).

18) SUE, Eugène, 1804-1857

Arturo ; traducción por Juan Sureda. Barcelona: Juan Oliveres, 1844. 2 vol. (X, 304 p., [1] f. de lám.; 278 p., [1] f. de lám.) : il. 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 26-27).
<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001933215&printsec=frontcover>>. [Consulta en línea 19/07/2014]

19) CONDE, José Antonio, 1766-1820

Historia de la dominación de los árabes en España: sacada de varios manuscritos y memorias arábigas. Nueva ed. Barcelona: Imp. de Juan Oliveres, 1844. 3 vol. (XXVII, 426, [1] f. pleg.; 432 p., [1] f. pleg.; 396 p., [1] f. de lám.: il., retrat ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 28-30).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001986443&hl=ca&printsec=frontcover>>
<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001986445&hl=ca&printsec=frontcover>>
<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001986446&hl=ca&printsec=frontcover>>
[Consulta en línea 19/07/2014]

20) BOFARULL, Antoni de, 1821-1892

Hazañas y recuerdos de los catalanes, o, Colección de leyendas: relativas a ... la historia de Cataluña, desde la época de la dominación árabe en Barcelona hasta el enlace de Fernando el Católico de Aragón con Isabel de Castilla: obra escrita a imitación de ciertas baladas que compusieron en alemán Goethe ... [et al.]. Fenix de Cataluña. Barcelona: Juan Oliveres, 1846.VIII, 146 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 37).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001061006&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 17/0/2014]

21) MIGNET, M. (François-Auguste-Marie-Alexis), 1796-1884

Antonio Pérez y Felipe segundo: obra escrita en francés; traducida y anotada con presencia de los documentos originales por Jacinto de Luna. Barcelona: Juan Oliveres, 1845. 234, 10 p. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 38).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001178757&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 17/0/2014]

[Al volum de Mignet s'anuncia com en premsa *Los siete pecados capitales* de E. Sue que no hem localitzat a cap catàleg i que posteriorment va desaparèixer de la relació de títols].

22) SAAVEDRA FAJARDO, Diego de, 1584-1648

Empresas políticas, o, Idea de un principe político cristiano representada en cien empresas. Barcelona: Juan Oliveres, 1845. 2 v. : il. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 39-40).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001106098&hl=ca&printsec=frontcover>>.
<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001918973&printsec=frontcover>>
[Consulta en línea 17/0/2014]

23) ARLINCOURT, vescomte d' (Charles Victor Prévôt), 1789-1856

Los eslabones de una cadena; traducción de D.F. de P.V. y P. Barcelona: Juan Oliveres, 1845. 220, 10 p.: il. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 41).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001059601&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 17/0/2014]

24) SUE, Eugène, 1804-1857

El castillo del diablo, o, El aventurero; traducción de Pedro Reynés. Barcelona: Juan Oliveres, 1845; 374 p., [1] f. de lám.: il.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 42).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001111514&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 17/0/2014]

25) TRUEBA Y COSIO, Telesforo de, 1799-1835

El castellano, o, El príncipe negro en España: novela histórica española. Barcelona: Juan Oliveres, 1845. 2 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 43-44).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001122436&printsec=frontcover>>

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001983278&hl=ca&printsec=frontcover>>

[Consulta en línea 17/0/2014]

26) PHILIPON, Charles, 1800-1862

La parodia del judío errante: jeremiada constitucional en diez partes Luis Huart; adornado con 300 ; traducción de J. de Luna. Barcelona : Juan Oliveres, 1845. 2 v.: il. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 45-46).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001122591&hl=ca&printsec=frontcover>>

[Consulta en línea 17/0/2014]

27) BLANC, Louis, 1811-1882

Historia de diez años, o sea, De la revolución de 1830 : y de sus consecuencias en Francia y fuera de ella hasta fines de 1840, con un resumen histórico que abraza los cien días y la restauración; traducida, anotada y continuada hasta 1846 por D. A. de Burgos. Barcelona: Juan Oliveres, impresor de S. M., 1845-1847. 7 v.+1 lám. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 47-53. Revolución Francesa; 1-7.).

Font: UB. Lletres (176/7/21-27).

28) ARIOSTO, Lodovico, 1474-1533

Orlando furioso; traducido en verso castellano por A. de Burgos. Barcelona: Juan Oliveres, 1846-1847. 3 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 54-56).

Font: UB. Lletres (176/7/28-30).

29) SUE, E.

Martín el expósito, o Memorias de un ayuda de cámara; versión castellana por Augusto de Burgos. Barcelona: Juan Oliveres, 1846-1847, 5 v. (Tesoro de autores ilustres; 57-61).

Font: BC (831.48"18"Su =6-12).

30) GROSSI, Tommaso, 1791-1853.

Marcos Visconti: narración histórica sacada de las crónicas del siglo XIV. Barcelona: por Juan Oliveres, 1847. 428 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 62).

<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001122695&hl=ca&printsec=frontcover>

[Consulta en línea 17/0/2014]

31) *Amadís de Gaula: historia de este invencible caballero en la cual se tratan sus altos hechos de armas y caballerías.* Barcelona: Juan Oliveres, 1847-1848. 4 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 63-66).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1847 12º 4, 4).

32) CRÉTINEAU-JOLY, J. (Jacques), 1803-1875

Historia religiosa, política y literaria de la Compañía de Jesús compuesta sobre documentos inéditos y auténticos; traducida por J. Roca y Cornet y J. Rubió. Barcelona: Juan Oliveres, 1847. 7 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 67-73).

Font: AHCB. Biblioteca (1845 12º 2, 1-7).

33) DUGUET, Jacques Joseph, 1649-1733

Tratado de los principios de la fe cristiana; traducción libre por Joaquin Roca y Cornet. Barcelona: Impr. de Juan Oliveres, editor, 1848. 3 v. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 74-76).

Font AHCB. Biblioteca (B 1845 12º 50).

34) LEÓN, Luis de, 1527-1591

Obras del M. Fr. Luis de León ... reconocidas y cotejadas con varios manuscritos auténticos por el P. ... Antolín Merino. Barcelona: Lib. Juan Oliveres, 1848. 2 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 77-78).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12º 37).

35) LUIS, de Granada, 1504-1588

Obras del venerable padre maestro Luis de Granada. Barcelona: Lib. Juan Oliveres, 1848. 2 v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 79-80).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1848 12º 6).

36) TERESA DE JESÚS, santa, 1515-1582

Obra completas. Barcelona: Lib. Juan Oliveres, 1844-1847. [9] v. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 81-89).

Font: BC (2012-8-5583-5585).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1845 12º 61, 2 / B 1847 12º 3)

37) Bíblia. N.T. Epístoles de Pau. Castellà.

La Sagrada Biblia traducida de la vulgata latina conforme al sentido de los Santos Padres y expositores católicos por el Rmo. P. Scio de San Miguel...Nueva edición económica, según la revisada, corregida y aumentada por el mismo Padre Scio en 1797 Barcelona: J. Oliveres, 1848. 2 v. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 94-95).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1846 12º 59).

38) MARTIN, Louis-Aimé, 1786-1847

Educación de las madres de familia, o, De la civilización del linage humano por medio de las mugeres; traducida por M.O. y C.L. 3a ed. revista, corr. y aum. de doce capítulos. Barcelona: Juan Oliveres, 1849. 2 v. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres; 96 -97).

Reimpressió: 1863; 1876

Font: AHCB. Biblioteca (B 1849 12º 10).

39) GUIZOT, François, 1787-1874

Historia general de la civilización en Europa, o, curso de historia moderna desde la caída del imperio romano hasta la revolución de Francia. Barcelona: Juan Oliveres imp., 1849. 341 p. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres; 98) .

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001934718&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 4/07/2014]

40) JUAN MANUEL, Infant de Castella, 1282-1348

El libro de Patronio, o, El conde Lucanor; precedido de y la noticia sobre la vida y escritos del autor y acompañado de los dos tratados de Argote de Molina conocidos con el nombre de la Sucesión de los Manueles y discurso sobre la antigua poesía castellana. Barcelona: Juan Oliveres, 1853. XXI, 199 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres).

<<http://books.google.es/books?vid=BDM:13020100018166&hl=ca&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>>[Consulta en línea 17/08/2014]

41) HILDREHT, Richard, 1807-1865

El esclavo blanco; traducido del inglés por Antonio Bergnes de las Casas. Barcelona: Juan Oliveres, 1853. 272 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres).

Pròleg de l'editor o el traductor.

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001177122&hl=ca&printsec=frontcover>>[Consulta en línea 1/07/2014]

42) STOWE, Harriet Beecher, 1811-1896.

La cabaña del tío Tom: novela escrita en inglés y traducida al castellano por A. Orihuela. Barcelona: Juan Oliveres, 1853. 322 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres).

<<http://books.google.es/books?id=VEU2djXPkgYC&dq=%22ateneu%20barcelon%C3%A8s%22&hl=es&pg=PA3#v=onepage&q&f=false>>[Consulta en línea 17/07/2014]

43) DU PUY, N.

Instrucción de un padre a su hija sobre las materias más importantes de la religión, costumbres y modo de portarse en el mundo: sacada principalmente de las Sagradas Escrituras; traducida por una madre de familia. 3a ed. Barcelona: Juan Oliveras, 1856. VIII, 224 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres).

<<http://books.google.com/books?vid=BNC:1001904366&hl=ca&printsec=frontcover>>.

[Consulta en línea 17/0/2014]

44) DESCURET, J.B.F. (Jean Baptiste Félix), 1795-1872

La medicina de las pasiones, ó, las pasiones consideradas con respecto á las enfermedades, las leyes y la religión; traducida del francés por Pedro Felipe Monlau. 2a ed. conforme a la última, revistada, corr. aum. y adicionada con un apéndice por el autor. Barcelona: Juan Oliveres, 1857. X, 542 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres).

Reimpressió: 1868

Font: UB. Lletres (Cer 3088). Exemplar de 1868.

45) DANTE, Alighieri, 1265-1321

La Divina comedia; traducida y anotada en vista de sus más célebres comentadores por D. Pedro Puigbó. Barcelona: Juan Oliveres, 1868. 413 p.: il.; 20 cm. (Tesoro de autores ilustres).

Font: BC (Tus 8º 4719).

46) LÉO, André (1824-1900) (Léodile Béra)

Las dos hijas de Mr. Plinchon; traducción de *** Barcelona: Libr. de Juan Oliveres, [1865 o post.] 318 p.; 20 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de...Antonio Bergnes de las Casas).

Font: BC (Tus 8º 6826).

47) FIGUIER, Louis, 1819-1894

La vida después de la muerte o La vida futura según la ciencia; traducida en castellano por Manuel Aranda y Sanjuán. Ilustrada con 10 lám.; *Pluralidad de mundos habitados*. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1873. 399 p. il.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de...Antonio Bergnes de las Casas).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1875 12º 26).

48) FLAMMARION, Camille, 1842-1925

Lumen; Historia de un cometa; En el infinito; [trad. José Pastor de la Roca]. Barcelona: Juan Oliveres, 1873. 436 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas. Obras de Flammarion).

Font: Centre de Lectura de Reus (521 Fla).

49) FLAMMARION, Camille, 1842-1925

Pluralidad de los mundos habitados: estudio en que se explican las condiciones de habitabilidad de las Tierras celestes examinadas bajo el punto de vista de la astronomía, de la psicología y de la filosofía natural. Barcelona: Juan Oliveres, 1873. xix, 468 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores il·lustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas. Obras de Flammarion).

Reimpressió: 1875.

Font: UB. Lletres (Cer 377). Exemplar de 1875.

50) PEZZANI, André, 1818-1877

La pluralidad de las existencias del alma según la doctrina de la pluralidad de los mundos; traducida de la última edición francesa por Ángel Aguado. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1873. L, 520 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas).

Reimpressió: 1875, 1885.

Font: AHCB. Biblioteca (B 1873 12º 2) i (B 1882 12º 47).

51) DEBAY, A. (Auguste), 1802-1890

Los misterios del sueño y del magnetismo ó fisiología anecdótica del sonambulismo natural y magnético. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1874; 323 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas).

Font: UB. Medicina (R 159.96 Deb).

52) FLAMMARION , Camille, 1842-1925

Historia del cielo; traducida en castellano por Manuel Aranda y Sanjuán. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1874. 571 p.; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas. Obras de Flammarion).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1874 12º 15).

53) DEBAY, A. (Auguste), 1802-1890

Higiene, fisiología y filosofía del matrimonio: historia del hombre y de la mujer casados en sus relaciones físicas y morales: estudios sobre el cariño, la dicha, la fidelidad y las antipatías coniugales: higiene, condiciones de los esposos y de los hijos, celos, adulterio, divorcio, celibato civil y eclesiástico: higiene especial de la mujer embarazada y del recién nacido; traducida del francés al castellano por A. Blanco. Nueva ed. aum. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1874. 387 p. ; 18 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección...Antonio Bergnes de las Casas).

Font: BPA.

54) DEBAY, A. (Auguste), 1802-1890

Higiene y perfeccionamiento de la belleza humana en sus líneas, formas y color: teoría nueva de los alimentos y bebidas... : arte de desarrollar las formas reducidas y de disminuir las abultadas. Ortopedia- Gimnasia...; traducida al castellano por Manuel Aranda y Sanjuan. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1875. 252 p. ; 19 cm (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de... Antonio Bergnes de las Casas).

Reimpresió: 1899

Font: AHCB. Biblioteca (B 1875 12º 55).

Font: 1899, DHUB (A XIX. 194).

55) PIOGER, Léger Marie

La vida después de la muerte, o sea, La vida futura según el cristianismo, la ciencia y principalmente los magníficos descubrimientos de la astronomía moderna ; y traducida por V.F. y V.Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, 1875. 434 p. ; 19 cm. (Tesoro de autores ilustres o Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas, nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de.. Antonio Bergnes de las Casas).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1875 12º 26).

56) GIOJA, Melchor

La ciencia de querer y de ser querido en la sociedad por cortesía, por respeto y por amor obra que con el título de El nuevo galateo escribió en italiano...; y vertido fielmente al español por M.A.M. Barcelona: Lib. De Juan Oliveres, 1875. XIV, 354 p. ; 17 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de ... Antonio Bergnes de las Casas).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1875 12º 56).

57) SCOTT, Walter, Sir, 1771-1832

Historia de los demonios y de las brujas. Barcelona: Lib. de Juan Oliveres, [1876]. 248 p.; 19 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de ... Antonio Bergnes de las Casas).

Font: BC (Tus 8º 1666).

58) GOETHE, J. W. Von, 1749-1832

Fausto. Poema escrito en alemán por J. W. Goethe; traducción completa al castellano hecha en presencia de las mejores ediciones de esta obra inmortal por una Sociedad Literaria. Nueva edición ilustrada y enriquecida con notas de los más reputados comentadores y traductores de Goethe. Barcelona: Juan Oliveres, 1876. 290 p., [4] f. de lám.: il.; 19 cm. (Tesoro de autores ilustres, o, Colección selecta y económica de las mejores obras antiguas y modernas nacionales y extranjeras / publicadas bajo la dirección de... Antonio Bergnes de las Casas).

Font: AHCB. Biblioteca (B 1876 12º 37).

2.2. LLISTA D'AUTORS QUE ELS DIRECTORS DEL TAI CONSIDERAVENT INCLoure EN LA SEVA COL·LECCIó

AUTORES		
ANTIGUOS Y MODERNOS, NACIONALES Y EXTRANJEROS,		
QUE CONTENDRÁ EL		
Tesoro de Autores Ilustres.		
—•••—		
A.	Burgos (Javier de). Burguillos.	Cervantes. Céspedes. Chumacero. Cienfuegos. Claros. Colmenares. Conde. Cota. Cruz (Ramon de la). Cubillo de Aragon.
<i>Nacionales.</i>	<i>Extranjeros.</i>	<i>Extranjeros.</i>
Abarca. Acosta. Alarcon (Ruiz de). Aleman. Alvar Gomez. Argensolas (Los). Argote de Molina. Arquijo. Arriaza. Ayala. Azara.	Bacon. Baldinotti. Balzac. Barthelemy. Beaumont. Bembo. Bentham. Bentivoglio (Card.) Beranger. Bernard. Berthoud. Boileau Despreux. Bossuet. Bouilly. Brisson. Brot. Bulwer. Buffon. Byron.	Camoens. Campvell. Canning. Capefigue. Catulo. Carti y Moreti. Caton. Cesar (Julio). Celso. Chateaubriand. Chancer. Chevalier. Ciceron. Condillac. Cooper. Cormenin. Corneille. Cornelio Nepote. Cralle. Cottin (Madama). Cousin. Cuvier.
<i>Extranjeros.</i>	<i>Nacionales.</i>	<i>Extranjeros.</i>
Abrantes (Duq. de). Alfieri. Anacreonte. Ana-Maria. Ancelot (Mad. de). Antillon. Anquetil. Apiano Marcelino. Apuleyo. Ariosto. Arlincourt. Aulo Gelio.	Cabarrús. Cadalso. Calderon de la Barca Camargo. Campomanes. Canga Argüelles. Capmany. Castillo Solórzano. Castillejo.	
B.	C.	
<i>Nacionales.</i>	<i>Nacionales.</i>	
Bernal Diaz del Cast Bleda (Fr. Jaime). Boscan. Burgos (F. Vte. de).		

D.	Fenelon.	Herrera (Alonso de)
	Fielding.	Herrera. (Ant ^o . de)
<i>Nacionales.</i>	Flavio Josefo.	Huerta.
Diamante.	Flechier.	<i>Extranjeros.</i>
Donoso Cortés.	Florian.	Harrison.
<i>Extranjeros.</i>	Foz.	Herodoto.
Dacier.	Franklin.	Hesiodo.
Dalambert.		Hoffman.
Dante.		Homero.
Defauconpret.	G.	Horacio.
Delavigne.	<i>Nacionales.</i>	Hugo (A.).
Delille.	Garay (Blasco de)	Hugo Celso.
Demóstenes.	Garcilaso (el Inca).	Hugo (Victor).
Descartes.	Garcilaso de la Vega	Hume.
Didier.	Garibay.	Humboldt.
Diógenes Laerci).	Godoy.	
D'Orvigny.	Gomara.	I.
Drouineau.	Góngora.	<i>Nacionales.</i>
Ducray.	Gonzalo de Illscas	Iglesias.
Dumas.	Gonzalo de Oviedo.	Iriarte.
Dumont (Durville).	Gonzalo Perez.	<i>Extranjeros.</i>
	Gonzalez.	Ireland.
E.	Gracian (Diego).	Isócrates.
<i>Nacionales.</i>	Gracian (Lorenzo).	
Encina (Juan de la)	Granado.	J.
Ercilla.	Guarinos(Samper).	<i>Nacionales.</i>
Espinel.	Guevara.	Jáuregui.
Espinosa.	<i>Extranjeros.</i>	Jovellanos.
Esquilache.	Ganganelli.	<i>Extranjeros.</i>
<i>Extranjeros.</i>	Gauthier d'Arc.	Jacob.
Eschilo.	Genlis (mad.).	Janim.
Estrabon.	Gibbon.	Janin.
Euripedes.	Gioja.	Joubert.
Eyriés.	Girardin.	Juvenco.
	Goethe.	Juvenal.
F.	Goltsmitz.	
<i>Nacionales.</i>	Goutrie.	K.
Feijóo.	Gozlan.	<i>Extranjeros.</i>
Fernandez de Ovie.	Gresset.	Kant.
Ferreras.	Grossi.	Karr (Alfonso).
Figueroa (Suarez).	Guerazzi.	Keratry.
Fuenmayor.		Klopstock.
Fuentes.	H.	Kock.
<i>Extranjeros.</i>	<i>Nacionales.</i>	
Fedro.	Hernando del Pulg.	

L.	Moncada.	Oliva (el maestro).
	Mondejar.	Olivares Murillo.
<i>Nacionales.</i>	Montalvan.	Ortiz de Zúñiga.
Lacueva.	Montemayor.	Osorio.
Laguna.	Morales.	Ovalle.
Lanuza.	Moratin.	<i>Extranjeros.</i>
Lara (Perez de).	Moreto.	Oven.
Las Casas (Bart. de)	<i>Extranjeros.</i>	Ovidio.
Lista.	Malebranche.	P.
Lope de Vega.	Malherbe.	<i>Nacionales.</i>
Luzan.	Manzoni.	Pacheco Narvaez.
<i>Extranjeros.</i>	Maquiavelo.	Palacios.
Lacepède.	Marmontel.	Palafox.
La Fontaine.	Marryat.	Palominos.
La Harpe.	Martin (Amado).	Pascal.
Lairtullier.	Massillon.	Pecqueur.
Lamartine.	Masson.	Petronio.
Lamennais.	Merimée (Prospero)	Petrarca.
Leibnitz.	Michelet.	Pindaro.
Lemercier.	Mignet.	Pitt.
Lesage.	Milton.	Platon.
Lucano.	Mirabeau.	Planto.
Luciano.	Molière.	<i>Nacionales.</i>
	Monclave.	Naharro (Torres).
M.	Montaigne.	Navarro.
<i>Nacionales.</i>	Moore.	Navarrete.
Maldonado.		Nebrija.
Mantuan (Pedro).	N.	Nuñez de Castro.
Marcial.	<i>Nacionales.</i>	Nuñez de Cepeda.
Marchena.	Naharro (Torres).	<i>Extranjeros.</i>
Mariana.	Navarro.	Napoleon.
Mármol.	Navarrete.	Newton.
Martinez de la Rosa.	Nebrija.	Nicole.
Marquez.	Nuñez de Castro.	Nodier.
Matos Fragosó.	Nuñez de Cepeda.	Norvins.
Melo.	<i>Extranjeros.</i>	
Melendez Valdés.	Napoleon.	Q.
Mena (Juan de).	Newton.	<i>Nacionales.</i>
Mendoza.	Nicole.	Quevedo.
Mexia (Pedro).	Nodier.	Quintana.
Mexia (Fernando).	Norvins.	Quintiliano.
Mingo Revulgo.		<i>Extranjeros.</i>
Mira de Mescua.	O.	Quinto Curcio.
Molino (Miguel del).	<i>Nacionales.</i>	
	Ocampo (Florian de)	

40 AUTORES QUE CONTENDRÁ EL TESORO DE AUTORES ILUSTRES.

R	Segur.	<i>Extranjeros.</i>
<i>Nacionales.</i>	Sakespeare.	Ugo Fóscolo (Hugo).
Rebolledo.	Sheridan.	V.
Rioja.	Silio Itálico.	<i>Nacionales.</i>
Roa.	Silvio Pellico.	Valverde.
Rojas.	Sismondi.	Velez de Guevara.
Roman.	Smith.	Villamediana.
Rufo.	Sófocles.	Villaviciosa.
<i>Extranjeros.</i>	Soulié.	<i>Extranjeros.</i>
Racine.	Southey.	Varron.
Ratclife (Ana).	Souvestre.	Valerio Flaco.
Raynouard.	Spanzotti.	Vander-Welde.
Remusat (condesa)	Spenser.	Vertot.
Richardson.	Staël (Madama).	Viardot.
Robertson.	Sterne.	Villemain.
Rossi.	Sturm.	Villeneuve.
Rousseau.	Sue.	Vitrubio.
	Suetonio.	Virgilio.
S.	T.	Voltaire.
<i>Nacionales.</i>	<i>Nacionales.</i>	W.
Saavedra Fajardo.	Tirso de Molina.	<i>Extranjeros.</i>
Salazar.	Toreno.	Walter-Scott.
Samaniego.	Torres.	Washington Irving.
Sandoval.	Tostado.	Wosworth.
Sarmiento.	Trueba y Cosío.	Y.
Séneca (el Trágico).	<i>Extranjeros.</i>	<i>Extranjeros.</i>
Séneca (el Filósofo).	Tácito.	Young.
Solis.	Tasso.	Z.
Suero de Quiñones.	Terencio.	<i>Nacionales.</i>
<i>Extranjeros.</i>	Teócrito.	Zamora.
Safo.	Thiers.	Zárate.
Schiller.	Thiek.	Zayas.
Scribe.	Tito Livio.	Zúñiga.
Saintine.	Tucidides.	Zurita.
Sainte Beuve.		
Salustio.	U.	
Sand (Jorge).	<i>Nacionales.</i>	
Sandeau.	Ulloa.	

Y otros muchos que anunciaremos sucesivamente.

2.3. RELACIO D'AUTORS PUBLICATS AL TAI (feta a partir dels títols localitzats)

1. AINSWORTH, William Harrison, 1805-1882
2. ALEMÁN, Mateo, 1547-1615
3. ARIOSTO, Lodovico, 1474-1533
4. ARLINCOURT, vescomte d' (Charles Victor Prévôt), 1789-1856
5. BLANC, Louis, 1811-1882
6. BOFARULL, Antoni de, 1821-1892
7. CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de, 1547-1616
8. CONDE, José Antonio, 1766-1820
9. CRÉTINEAU-JOLY, J. (Jacques), 1803-1875
10. DANTE, Alighieri, 1265-1321
11. DEBAY, A. (Auguste), 1802-1890
12. DEFAUCONPRET, A. J. B. (Auguste-Jean-Baptiste), 1767-1843
13. DESCURET, J.B.F. (Jean Baptiste Félix), 1795-1872
14. DU PUY, N.
15. DUGUET, Jacques Joseph, 1649-1733
16. DUMAS, Alexandre, 1802-1870
17. FIGUIER, Louis, 1819-1894
18. FLAMMARION, Camille, 1842-1925
19. GOETHE, J. W. Von, 1749-1832
20. GROSSI, Tommaso, 1791-1853.
21. GUIZOT (François), 1787-1874
22. HILDREHT, Richard, 1807-1865
23. HURTADO DE MENDOZA, Diego, 1503-1575
24. JUAN MANUEL, Infant de Castella, 1282-1348
25. LÉO, André (1824-1900)
26. LEÓN, Luis de, 1527-1591
27. LUIS, de Granada, 1504-1588
28. MARTIN, Louis-Aimé, 1786-1847
29. MELLO, F. Manuel de, 1608-1666
30. MIGNET, M. (François-Auguste-Marie-Alexis), 1796-1884.
31. MONTCADA, Francescde, 1586-1635
32. PELLICO, Silvio, 1789-1854
33. PEZZANI, André, 1818-1877
34. PHILIPON, Charles, 1800-1862
35. PIOGER, Léger Marie
36. SAAVEDRA FAJARDO, Diego de, 1584-1648
37. SAINTINE, X., M., 1798-1865
38. SAND, Georges, 1804-1876
39. SCÍO DE SAN MIGUEL, Felipe, 1738-1796
40. SCOTT, Walter, Sir, 1771-1832
41. SOULIÉ, Frédéric, 1800-1847
42. STOWE, Harriet Beecher, 1811-1896.
43. SUE, Eugène, 1804-1857
44. TERESA DE JESÚS, santa, 1515-1582
45. TRUEBA Y COSIO, Telesforo de, 1799-1835
46. VIARDOT, Louis, 1800-1883

2.4 PUBLICACIONES DE JOAN OLIVERES ANUNCIADAS A LA REVISTA BARCELONESA (23/08/1846)

Com ja hem assenyalat a l'apartat dedicat al TAI, quan Augusto de Burgos va posar-se al capdavant de la col·lecció, Joan Oliveres va iniciar la publicació de la *Revista Barcelonesa* on era habitual trobar anuncis de les seves col·leccions, com el que afegim a continuació:

80

Nuevas publicaciones de la librería de D. JUAN OLIVERES.

POR SUSCRIPCION.

<p style="text-align: center;">TESORO</p> <p style="text-align: center;">DE</p> <p style="text-align: center;">AUTORES ILUSTRES,</p> <p style="text-align: center;">ó</p> <p style="text-align: center;">COLECCION SELECTA Y ECONOMICA</p> <p style="text-align: center;"><i>de las mejores obras antiguas y modernas,</i> <i>nacionales y extranjeras,</i> <i>útil á toda clase de personas.</i></p> <p style="text-align: center;"><small>publicada bajo la direccion</small></p> <p style="text-align: center;">de D. Augusto de Burgos.</p>	<p style="text-align: center;">BIBLIOTECA CATÓLICA.</p> <p style="text-align: center;">COLECCION SELECTA Y ECONOMICA</p> <p style="text-align: center;">DE LAS MEJORES OBRAS DE RELIGION Y DE MORAL, ANTIGUAS Y MODERNAS, NACIONALES Y EXTRANJERAS,</p> <p style="text-align: center;">útil á toda clase de personas.</p> <p style="text-align: center;"><small>Publicada bajo los auspicios del Excmo. é Ilmo. Sr. D. Pedro Martínez de San Martín, obispo de Barcelona. Recomendada por el Excmo. é Ilmo. Sr. D. Juan José Bonet y Orbe, obispo de Córdoba, Patriarca de las Indias. Dedicada á la reina doña Isabel II, protegida por SS. MM., y bajo la direccion de D. J. Roca y Cornet y D. J. Rubió.</small></p>
<p>De estas dos interesantes Colecciones, van publicados 65 tomos de la primera, y 25 de la segunda. Salen por tomos de igual tamaño, los cuales por su letra compacta contienen la materia de dos volúmenes regulares sin cansar por esto la vista del que los lee. — Su precio es excesivamente módico, pues por solos 12 rs. vn. en Barcelona y 14 fuera de ella, cada tomo de 300 ó mas páginas, y 10 y 12 respectivamente los que no llegan á este número (los mismos que cuesta la suscripcion á cualquier gabinete de lectura), pueden hacerse los suscriptores con una <i>selecta biblioteca</i>. — Fuera de suscripcion se venden 2 rs. mas caros.</p>	
<p style="text-align: center;">HISTORIA</p> <p style="text-align: center;">DE ESPAÑA,</p> <p style="text-align: center;">DESDE</p> <p style="text-align: center;">EL TIEMPO PRIMITIVO HASTA EL PRESENTE,</p> <p style="text-align: center;">por Cárlos Romey,</p> <p style="text-align: center;">Y TRADUCIDA</p> <p style="text-align: center;">por A. Berques de las Casas.</p> <p style="text-align: center;"><small>Aumentada con notas críticas y etimológicas, y adornada con TREINTA hermosas láminas que representan los pasos mas notables de la historia española, los monumentos mas grandiosos, y los bustos de los varones que mas han influido en la suerte de la nacion.</small></p> <p style="text-align: center;"><small>Constará de 4 tomos en 4.º mr., van publicados tres tomos y quedará concluido el cuarto y último en esta semana. Precio de la obra completa 160 rs.</small></p>	<p style="text-align: center;">HISTORIA</p> <p style="text-align: center;">DE LA</p> <p style="text-align: center;">DECADENCIA Y RUINA</p> <p style="text-align: center;">DEL</p> <p style="text-align: center;">IMPERIO ROMANO,</p> <p style="text-align: center;">por Eduardo Gibbou;</p> <p style="text-align: center;"><small>traducida del inglés de la reciente de H. H. Milman, con todas las notas del Autor y las de aquel y Guizot;</small></p> <p style="text-align: center;">POR</p> <p style="text-align: center;">D. José Mer de Fuentes.</p> <p style="text-align: center;"><small>La obra entera, constará de 8 tomos distribuidos en 26 entregas de 16 pliegos en 4.º mayor cada una. Van publicadas 14. Precio de cada una, 8 reales en Barcelona y 9 fuera de ella.</small></p>

BARCELONA: — ESTABLECIMIENTO TIPOGRÁFICO DE D. JUAN OLIVERES,
IMPRESOR DE CÁMARA DE S. M.